

Ideologi i ord

*En kritisk diskursanalyse
av informasjonen fra regjeringen Stoltenberg II
om innføringen av datalagringsdirektivet*

Thea Cecilie Lurfald

**Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier,
Universitetet i Bergen**

NOLISP 350,
Mastergradsoppgave i nordisk,
Høstsemesteret 2013

We can all find political texts
whose ideological common sense
is at odds with our own.

- Norman Fairclough

Forord

Jeg vil begynne med å takke veilederen min, Johan Myking, for konstruktiv og god veiledning gjennom hele prosessen, både i gode og tunge dager.

Simon F. Hansen, takk for all hjelp og gode innspill underveis, og for at du har passet på meg og alt annet.

Lydia Eidsnes, du har vært snill og lest igjennom oppgaven min og kommet med konstruktive tips. Takk til deg for det.

Ellers vil jeg til takke familie, og kollegaer på jobben, som har tatt seg bryet med å høre på min glede og frustrasjon i denne prosessen.

Til sist vil jeg rette litt oppmerksomhet mot et fokus vedrørende datalagringsdirektivet som har preget nyhetsbildet (også) den siste perioden:

Mens store deler av Europa er i harnisk etter at Edward Snowden avslørte at USA spionerer på sine allierte og deres borgere, er norske politikeres taushet hogd i granitt. Ingen synes å være bekymret over at retten til privatliv undergraves i massiv skala. Det minner forbausende om den medvitske tausheten vi så under den kalde krigen. Heller ikke da var det rare interessen for ulovlig, politisk overvåking av norske borgere. (Fra *Det digitale vendepunkt*, Dagbladet 8. august 2013).

Nå varsles det om en ny debatt vedrørende datalagringsdirektivet, og dette aktualiserer en språkbruksanalyse av fremstillingen fra det offentlige om innføringen.

Fredrikstad, 15. 11.2013

Innhold

1	INNLEDNING	- 1 -
1.1	INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING	- 1 -
1.2	VALG AV PRIMÆRTEKSTER.....	- 2 -
1.3	VALG AV METODE	- 3 -
1.4	GANGEN I OPPGAVEN	- 4 -
2	TEORI	- 5 -
2.1	TILNÆRMING TIL SJANGER.....	- 5 -
2.2	HALLIDAY OG SYSTEMISK FUNKSJONELL LINGVISTIKK	- 6 -
2.2.1	<i>Kontekst</i>	- 8 -
2.2.2	<i>Setningsnivået i tekst</i>	- 9 -
2.2.3	<i>Metafunksjoner</i>	- 9 -
2.2.4	<i>Grammatiske metaforer og nominaliseringer</i>	- 11 -
2.3	FAIRCLOUGH OG KRITISK DISKURSANALYSE	- 15 -
2.3.1	<i>Diskurs og Faircloughs tredimensjonale modell</i>	- 17 -
2.3.2	<i>Ideologi</i>	- 18 -
2.3.3	<i>Argumentasjon</i>	- 21 -
2.4	TEKSTENE SOM REPRESENTASJON, IDENTIFIKASJON OG INTERAKSJON I DISKURSEN.....	- 22 -
3	METODE.....	- 25 -
3.1	KRITISK DISKURSANALYSE SOM METODE – EN TILPASSING AV METODEN TIL <i>PUNKT 2</i> OG PRESSEMELDINGEN.....	- 25 -
3.2	ORDNIVÅ	- 27 -
3.2.1	<i>Semantiske valg og relasjoner</i>	- 27 -
3.2.2	<i>Metaforer og solidaritetsforhold</i>	- 28 -
3.3	GRAMMATISK NIVÅ	- 29 -
3.3.1	<i>Nominaliseringer</i>	- 29 -
3.3.2	<i>Passive setningskonstruksjoner</i>	- 30 -
3.3.3	<i>Transitivitet, ergativitet og det ideasjonelle</i>	- 31 -
3.3.4	<i>Språkhandlinger og handlingsaspekt</i>	- 36 -
3.3.5	<i>Modalitet og det mellompersonlige</i>	- 38 -
3.4	TEKSTNIVÅ.....	- 42 -
3.4.1	<i>Koherens og relasjonskobling</i>	- 42 -
3.4.2	<i>Presupposisjoner</i>	- 44 -
3.4.3	<i>Makrohandling</i>	- 45 -
3.4.4	<i>Sjanger og stil</i>	- 45 -
4	ANALYSE OG TEKSTBESKRIVELSE.....	- 47 -

4.1	INNLEDENDE OM TEKSTBESKRIVELSER.....	- 47 -
4.2	PUNKT 2 I PROPOSISJON 50 S	- 48 -
4.2.1	<i>Innledning</i>	- 48 -
4.2.2	<i>Ordnivå</i>	- 49 -
4.2.3	<i>Grammatisk nivå</i>	- 53 -
4.2.4	<i>Tekstnivå</i>	- 62 -
4.3	PRESSEMELDING FRA REGJERINGEN STOLTENBERG II: LOVFORSLAG OM DATALAGRINGS-DIREKTIVET: VIKTIG VERKTØY FOR Å BEKJEMPE ALVORLIG KRIMINALITET	- 66 -
4.3.1	<i>Innledning</i>	- 66 -
4.3.2	<i>Ordnivå</i>	- 67 -
4.3.3	<i>Grammatisk nivå</i>	- 71 -
4.3.4	<i>Tekstnivå</i>	- 81 -
5	TEKSTTOLKNING, TEKSTFORKLARING OG AVSLUTNING	- 87 -
5.1	INNLEDENDE OM TEKSTTOLKNING OG TEKSTFORKLARING.....	- 87 -
5.2	TEKSTENE SOM REPRESENTASJON, IDENTIFIKASJON OG INTERAKSJON	- 88 -
5.2.1	<i>Representasjon – fremstilling av verden</i>	- 88 -
5.2.2	<i>Identifikasjon – avsendernes posisjon</i>	- 95 -
5.2.3	<i>Interaksjon – tekstenes sosiale handling</i>	- 98 -
5.3	OPPSUMMERING, REFLEKSJON OG AVSLUTNING	- 100 -
	SAMMENDRAG	- 104 -
	ABSTRACT	- 105 -
	SITERTE VERK	- 107 -
	PRIMÆRLITTERATUR:	- 107 -
	INTERNETTKILDER:	- 107 -
	SEKUNDÆRLITTERATUR:.....	- 107 -
	VEDLEGG	- 110 -
VEDLEGG 1	<i>PUNKT 2 I PROPOSISJON 50 S</i>	- 111 -
VEDLEGG 2:	PRESSEMELDING: LOVFORSLAG OM DATALAGRINGS-DIREKTIVET: VIKTIG VERKTØY FOR Å BEKJEMPE KRIMINALITET-	113 -
VEDLEGG 3:	OVERSIKT OVER PASSIVKONSTRUKSJONER OG NOMINALISERINGER I PUNKT 2 I PROP 50 S.....	- 115 -
VEDLEGG 4:	OVERSIKT OVER NOMINALISERINGER I PUNKT 2 I PROP. 50 S	- 118 -
VEDLEGG 5	ANALYSE AV PROSESSER I PUNKT 2 I PROP 50 S.....	- 121 -
VEDLEGG 6:	ANALYSE AV MODALITET I PUNKT 2 I PROP 50 S	- 128 -
VEDLEGG 7:	OVERSIKT OVER EKSPLISITTE RELASJONSKOBLINGER I PUNKT 2 I PROP. 50 S	- 132 -
VEDLEGG 8:	OVERSIKT OVER SPRÅKHANDLINGER I PUNKT 2	- 135 -
VEDLEGG 9:	OVERSIKT OVER PASSIVKONSTRUKSJONER I PRESSEMELDINGEN	- 139 -

VEDLEGG 10:	OVERSIKT OVER NOMINALISERINGER I PRESSEMELDINGEN.....	- 142 -
VEDLEGG 11:	ANALYSE AV PROSESTYPER OG –KATEGORIER I PRESSEMELDINGEN	- 145 -
VEDLEGG 12:	ANALYSE AV MODALITET I PRESSEMELDINGEN.....	- 151 -
VEDLEGG 13:	OVERSIKT OVER EKSPLESITTE RELASJONSKOBLINGER I PRESSEMELDINGEN.....	- 154 -
VEDLEGG 14:	ANALYSE AV SPRÅKHANDLINGER I PRESSEMELDINGEN	- 157 -
VEDLEGG 15:	TEMAINNDELING I <i>PUNKT 2</i>	- 160 -
VEDLEGG 16:	TEMAINNDELING I PRESSEMELDINGEN	- 163 -

1 Innledning

1.1 Innledning og problemstilling

Fagtradisjonen jeg skriver meg inn i, har sitt utspring i studiet av menneskers måter å skape mening på gjennom språk. Mening blir skapt på flere nivåer, og mottakerens tolkning av meningen kan være en annen enn den intenderte. Bak enhver meningsskapning ligger det alltid en motivasjon. Hva denne er, og hvilke valg denne får avsenderen av en ytring til å foreta seg, har Norman Fairclough utarbeidet en teori om og en metode til å undersøke. Teorien og metoden har fått navnet kritisk diskursanalyse (se teori- og metodekapittelet om kritisk diskursanalyse under punkt 2.3 og 3.1).

Alle tekster – muntlige og skriftlige ytringer, har et kommunikativt formål, og dette er nært knyttet til motivasjonen bak språkvalgene. Hva ønsker avsenderen å oppnå med teksten og hvilke grep blir brukt for å oppnå dette målet/disse målene? Det at tekster blir brukt til forskjellige formål, gjenspeiles blant annet i sjangeren de tilhører. Felles for argumenterende tekster som vi overordnet kan betegne både proposisjonen og pressemeldingen som, er at de presenterer en situasjon (terror og annen alvorlig kriminalitet), et problem (at det er behov for et middel for å bekjempe dette), en løsning (datalagringsdirektivet) og en evaluering (vurdering av tiltak) (Vagle, Sandvik og Svennevig 1993: 210).

Avsender, intendert mottaker og sak er tre grunnleggende faktorer i en utforming av en tekst. I denne oppgaven skal jeg studere to tekster som er forskjellige i lengde, språk, omstendelighet og beskrivelser, da de tilhører ulike sjangre. De to tekstene som jeg legger til grunn for min analyse er en proposisjon og en pressemelding. Tekstene har en felles overordnet avsender: Regjeringen Stoltenberg II, men forskjellige primæravsenderne. Disse er henholdsvis Utenriksdepartementet som står som primæravsender av proposisjonen, og Justis- og Beredskapsdepartementet som er avsenderen av pressemeldingen. Tekstene er potensielt rettet mot forskjellige mottakergrupper: Proposisjonen mot Stortinget og pressemeldingen mot pressen, og i forlengelse av dette Norges befolkning. Avsender og mottaker har direkte innvirkning på tekstenes innhold, og dette forklarer hvorfor, og at tekstene er forskjellige, og at de formidler informasjon om samme sak (innføringen av datalagringsdirektivet (DLD)) på ulike måter.

Et viktig spørsmål som reiser seg i en kritisk diskursanalyse av disse to tekstene, er hvordan den bakenforliggende ideologien vedrørende innføringen blir formidlet. Å stille et slikt spørsmål mener jeg er viktig for å bli oppmerksom på at det alltid ligger en motivasjon bak tekster, og for å synliggjøre det faktum at språklige valg aldri er nøytrale, da de brukes til å formidle avsenderes verdensbilde. Viktig er det også å undersøke hvordan dette verdensbildet er,

og om ideologien i tekstene blir fremstilt som sunn fornuft. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 2.3.2.1.

Hovedformålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan språket blir brukt til å fremstille og formidle ideologi. En hypotese er at tekstene vil ha et fokus i argumentasjonen rundt *hva- hvorfor- og hvordan*-aspektet som gjenspeiler relasjonen mellom avsender og (intendert) mottaker. Sentralt blir det å se på hvordan nytte- og nødvendighetsaspektet rundt innføringen av direktivet kommer frem gjennom språklige trekk i teksten. Hovedspørsmålet i denne oppgaven er hvordan den bakenforliggende ideologien rundt innføringen av DLD kommer til syne i formidlingen av tekstens kommunikative formål, og om avsender(ene) fremstiller den som sunn fornuft (se kapittel 2.3.2.1).

I denne oppgaven skal jeg altså studere to tekster som begge er tematisk relatert til innføringen av datalagringsdirektivet i Norge. Fordelen ved dette er at sammenligningen av dem blir mer reell og diskusjonen om tekstene vil være mer produktiv sett ut ifra mitt formål med denne oppgaven.

1.2 Valg av primærtekster

Tekstene som er gjenstand for mitt studium i denne oppgaven, er *Punkt 2 i Proposisjon 50 S (forslag til stortingsvedtak om å innføre datalagringsdirektivet)*, sendt ut fra Utenriksdepartementet (se vedlegg 1) og pressemeldingen *Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet*, sendt ut fra Justis- og Beredskapsdepartementet (se vedlegg 2). Tekstene har som sitt kommunikative formål å informere om *hva-, hvorfor-, og hvordan*-aspektet rundt forslaget om å innføre datalagringsdirektivet (Direktiv 2006/24/EF), og fremstille innføringen som nødvendig og nyttig.

Punkt 2 er rettet mot Stortinget med det formål å få medhold i å vedta forslaget om å innføre datalagringsdirektivet, mens pressemeldingen er en tekst som i hovedsak viderefremidler innholdet i proposisjonen på en populistisk måte, og den har pressen som primærmottaker. Det faktum at tekstene primært har forskjellige mottakere og avsendere, skinner igjennom i vokabularet og de grammatiske valgene og ytringskonstruksjonene.

Tekstene har både en deskriptiv og en normativ funksjon. Avsender presenterer innføringen av direktivet som et tiltak for å bekjempe alvorlig kriminalitet og formidler hvilke handlinger som skal utføres for å nå målet. En faktor som kompliserer analysebildet av disse tekstene, er hvilken innvirkning deres refererende funksjon har på fremstillingen av det

referensielle innholdet, og om noen elementer i analysen mister sin effekt av den grunn. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4.1, 4.2.1, 4.3.1 og kapittel 5.

Det som gjør det spesielt interessant å studere disse tekstene som tekst, uttrykk for diskursiv praksis og sosial praksis, er at det gir innsikt i hvordan avsender tilpasser seg i forhold til mottakerne og i forhold til det referensielle innholdet, for således å se formidle ideologien bak innføringen på en tilpasset måte.

Til tross for at *Punkt 2* i proposisjonen og pressemeldingen er politiske tekster om et tema som berører hele det norske og deler av det internasjonale samfunnet, er det ikke kjent at de har blitt viet språkvitenskapelig oppmerksomhet. De stadig økende kravene til en språklig økonomisering parallelt med kravet om «klart språk i staten», har på mange måter ført til en forventning om at språklig kommunikasjon skal fremstille en sak på en klar og konsis måte. Fallgraven ved dette er at avsender benytter seg av språklige mekanismer til å formidle det aktuelle saksinnholdet og ideologien i en «sånn-er-det» fremstilling av virkeligheten. En slik fremstilling oppfattes ofte som en klar og forståelig språkføring uten at mottakerne nødvendigvis er klar over den bakenforliggende ideologien og stiller seg således ukritisk til tekstens innhold. Derfor er det spesielt viktig å skildre tekstene fra en (forsøksvis) objektiv synsvinkel for nettopp å belyse disse sidene.

1.3 Valg av metode

Bak enhver ytring ligger det en motivasjon, og i prosessen med å konstituere ytringer må avsenderen hele tiden foreta visse språklige valg fremfor andre. Ytringer konstruerer virkeligheten på en bestemt måte, noe som betyr at andre konstruksjonsalternativer må vike.

Diskursanalytikerene Norman Fairclough og lingvisten Michael A. K. Halliday er enige om at enhver ytring blir produsert og utformet i en sosial sammenheng, og at de dermed gjenspeiler avsenderens verdensbilde om fenomener i verden.

Denne oppgaven er sentrert rundt å avdekke hvilke språklige grep avsender(ene) benytter seg av for å legge frem *hva-*, *hvorfor-* og *hvordan-* aspektet rundt et tiltak som vitner om en handling. Tilnærmingen er språkvitenskapelig med et samfunnsvitenskapelig perspektiv. Jeg utfører en tekstanalyse jeg baserer på Hallidays teori om systemisk-funksjonell lingvistikk, som således inngår i metoden kritisk diskursanalyse (KDA), (på engelsk 'critical discourse analysis' (CDA)), utarbeidet av Norman Fairclough, for å ta for meg forholdet mellom språk, diskurs og sosial praksis. KDA handler nemlig om å peke på språklige trekk i en tekst som sier noe om hva

slags verdensbilde avsender sitter inne med, hvordan teksten fungerer som en sosial handling, eller som en del av en, i tillegg til at det gir inntrykk av avsenderens virkelighetsforståelse. Metoden kan også gi analytikerens en forutsetning for å si noe om hvordan mottaker tolker teksten. I analytikerens tilfelle er det vesentlig at han / -hun forholder seg objektiv i størst mulig grad, da metoden primært er en *kritisk* diskursanalyse.

Når en skal utføre en tekstanalyse, vil det alltid være et spørsmål om en skal gå dypt i beskrivelsen av få elementer eller om man ikke skal gå så dypt for å kunne få med flere momenter. Da dette er en kritisk diskursanalyse der formålet er å si noe om tekstene som diskurs, sosial praksis og hvilke grammatiske valg avsender tar for å representere verden, ser jeg på det som hensiktsmessig å ha et breddeperspektiv fremfor et dybdeperspektiv. Valget er også formålstjenlig for å få frem helheten i tekstene, siden det er tekstene som *helhet* som er uttrykk for diskurs og sosial praksis.

1.4 Gangen i oppgaven

I denne oppgaven er målet å reflektere rundt, og avdekke hvordan, mening kommer til uttrykk i to politiske tekster som tar for seg innføringen av datalagringsdirektivet. Tilnærmingen er språkvitenskapelig, og jeg bruker Faircloughs teori og metode kritisk diskursanalyse (Critical discourse analysis) med Hallidays systemisk-funksjonelle lingvistikk som rammeverk. Teorien rundt systemisk-funksjonell lingvistikk og kritisk diskursanalyse presenterer jeg i kapittel 2. Da formålet med oppgaven er å studere fremstilling og formidling av ideologi i tekstene, er innsyn i argumentasjon i politiske tekster og innsyn i begrepet 'ideologi' og dets mening, også en nødvendig del av teorikapittelet. Deretter tar jeg for med kritisk diskursanalyse som metode i kapittel 3.

Kritisk diskursanalyse innebærer å studere og beskrive språkbruk for så å tolke og forklare det i lys av konteksten. I kapittel 4 skal jeg derfor utføre en tekstbeskrivelse av hver av tekstene, mens jeg i kapittel 5 skal tolke og forklare dem. Det vil vise seg at det er vanskelig å følge Faircloughs analysemodell kategorisk, og ei heller vil det være fremmede for oppgavens formål å gjøre det. Derfor vil det være en glidende overgang mellom kapittel 4 og kapittel 5 slik at noe av tolkningen og forklaringen vil skinne igjennom allerede i kapittel 4. Mot slutten av kapittel 5 vil oppgaven gå over i en avslutning.

2 Teori

2.1 *Tilnærming til sjanger*

Tekster kan kategoriseres ut fra en kombinasjon av teksteksterne og tekstinterne trekk. Sjanger, sett fra et pragmatisk perspektiv, innebærer at det legges visse rammer for stilvalg og språkbruk i en tekst. Vijay Bathia (1993) som har arbeidet mye med sjanger og sjangerteori, ser på en sjanger som en teksttype som er karakterisert av lingvistiske, sosiale og psykologiske faktorer (1993: 16–22). De lingvistiske faktorene er sjangerens *tekstinterne* trekk og kan bli sett i sammenheng med teksttyper. Vagle peker på at vi kan dele tekster inn i fire teksttyper eller sjangere: Narrativer, deskriptiver, instruksjoner og argumentasjoner (1995: 190). De fire teksttypene kan igjen deles inn i ‘undersjangere’. En argumenterende tekst kan for eksempel både betegne et leserinnlegg, en artikkel eller en debatt. I tillegg kan en tekst ha elementer fra forskjellige teksttyper i seg. En lærebok i norsk er en blanding av deskriptiv og narrativ teksttype, da boka både beskriver objekt og fenomen, samtidig som den inneholder fortellende tekster. En politisk tekst er derimot ofte en kombinasjon av en deskriptiv, normativ og en argumenterende teksttype, da handlinger blir beskrevet, vurdert og argumentert for og / eller imot.

Hver av de fire teksttypene har ‘sjangerkomponenter’ som må være tilstede i teksten for at den kan bli karakterisert som narrativ, deskriptiv, instruerende eller argumenterende. En sjangerkomponent er en del av teksten som bidrar til å utgjøre tekstens makrostruktur. Makrostrukturen kan skisseres i form av et ‘sjangerskjema’ hvor sjangerkomponentene plasseres (Vagle 1993: 195). Hvis vi for eksempel tar for oss en argumenterende tekst som har som formål å overbevise, deriblant sjangeren politiske tekster, kan vi sette opp et sjangerskjema som består av følgende sjangerkomponenter: *Situasjon, problem, løsning og evaluering*. Sjangerkomponentene utgjør også tekstens ‘kognitive struktur’. Men til tross for denne kategoriseringen er det slik at enhver språkbruker har frihet til å språklig utfolde seg under skriving i en sjanger, og variasjon og kreativitet er kun begrenset av språkbrukernes egen forventning til en sjanger, samtidig som en sjanger mer eller mindre har språklige restriksjoner. Utformingen av sjangeren, altså sjangerens kognitive struktur, avhenger således av tekstens ‘kommunikative formål’ som betegner hva avsender ønsker å oppnå med teksten (Bathia 1993: 21).

En sjanger kan fungere som en sosial interaksjon mellom mennesker, og dette er sjangerens *sosiale* faktor. For noen grupper av mennesker kan det være mer nærliggende, og kanskje også nødvendig, å bruke en type sjanger som er begrenset til den gruppa. Dette kan ha sammenheng med fagterminologi, altså en tekstintern faktor, som i hovedsak kun brukerne av sjangeren forstår. Et eksempel legevitenenskapssjangeren.

Tekstens psykologiske faktor som karakteristisk for sjangeren, er tekstens utforming og hvordan denne svarer til det kommunikative formålet. Den psykologiske faktoren går med andre ord ut på brukernes normkrav til en sjanger. Til normkrav hører også begrepet 'sjangerskjema' til. Et sjangerskjema er tekstnormene rundt teksten som regulerer dens oppbygging (Vagle 1993: 195–196). Reguleringen gjør dermed så at **sjangeren** er gjenkjennelig.

Ditlevsen (2003: 49) skriver at «[g]enrebegrepet – som vi bruker det i dagligtalen – er en prævidenskabelig, intuitiv og erfaringsmæssig inndeling af de tekster, vi kommer ud for til daglig, i grupper». Ditlevsen skriver også at man som språkbruker plasserer tekster intuitivt til forskjellige sjangre, og når språkbrukere samhandler innenfor en sjanger, vil vi intuitivt holde oss til og benytte oss av sjangerkonvensjoner. Spennende blir det dersom sjangeren kun er kjent for én av kommunikasjonsmedlemmene. Da vil personen som sjangeren er ukjent for prøve å følge og adoptere sjangermønstrene til kommunikasjonspartneren i et forsøk på å mestre sjangeren selv. I prosessen med å adoptere en sjanger vokser man inn i et diskurssamfunn. Ifølge Bathia er et diskurssamfunn en gruppe mennesker som har felles presupposisjoner og som således kommuniserer likt i like situasjoner. Når man kommuniserer «likt» i «like» situasjoner, forholder man seg til de mønstrene som hører sjangeren til.

Min intensjon med kort å ha presentert sjangerteori er for å bruke den i kapittel 4 og 5 til å si noe om hvordan *Punkt 2* og pressemeldingen i kraft av å være uttrykk for sine respektive sjangere, fremstiller og formidler avsenderens ideologi vedrørende innføringen av datalagringsdirektivet. Jeg kommer tilbake til hvordan vi forholder oss til sjanger i tekstanalyse i kapittel 3.4.4.

2.2 Halliday og systemisk funksjonell lingvistikk

Mennesker kommuniserer verbalt gjennom bruk av tegn som er satt i system, og læren om tegnsystemet fikk betegnelsen *semiologi* av språkviteren Ferdinand de Saussure på begynnelsen av 1900-tallet. Saussure mener at det ikke finnes en naturlig sammenheng mellom ord og hva det representerer, og at tegn derfor kun tildeles mening ved å være i kontrast til andre tegn. I motsetning til Saussure, mener den australske lingvisten Michael A.K. Halliday at det er den *sosiale faktoren* ved språket som kan forklare dets struktur, og ikke omvendt. Halliday har videreført Saussures lære i det han betegner som sosialsemiotikk, også kalt semiotikk. Bakgrunnen for betegnelsen sosialsemiotikk, er at han ser på meningsskapning som en *sosial* prosess, da meningsskapning skjer i *samspill* mennesker imellom. Sentralt i Hallidays teori er oppfatningen av

å måtte se på språk som både et semiotisk system **og** språk i bruk. Han poengterer at det er gjennom språket vi mennesker orienterer oss i verden, snakker om følelser og utveksler erfaringer. Denne teorien har Halliday kalt *systemisk-funksjonell lingvistikk* (SFL). Navnet betegner grunntanken i Hallidays grammatikk: Ved å *strukturere* språket som semiotisk system, kan man skape mening, og i forlengelse av dette *samhandle med andre*, og det funksjonelle aspektet bringes inn ved at språket beskrives ut ifra den funksjonen det har i den sosiale samhandlingen det blir brukt i:

It is functional in the sense that it is designed to account for how the language is **used**. [...] furthermore, it is the uses of language that, over tens of thousands of generations, have shaped the system. [...] A functional grammar is essentially a ‘natural’ grammar, in the sense that everything in it can be explained, ultimately, by reference to how language is used. Following from this, the fundamental components of **meaning** in language is functional components. [...]. Thirdly, each element in a language is explained by reference to its function in the total linguistic system. (Halliday 1994: xiii).

Språket er systemisk og funksjonelt. Når det settes i system oppstår en sosial funksjon – det skapes mening. Hallidays tilnærming til språk skiller seg fra andre mer strukturelle tilnærminger som fokuserer mer på kombinasjonen av språkelementer fremfor å fokusere på *hva* språk gjør, og *hvordan* det blir gjort. I SFL operer Halliday med merkelapper som aktør (‘Actor’), prosess (‘Process’), mål (‘Goal’), tema (‘Theme’) og rema (‘Rheme’) som funksjoner i setninger, og fokuserer på at mening kommer frem gjennom *relasjonen* mellom funksjonene: «The significance of any functional label lies in the relationship to the other functions with which it is structurally associated. It is the structure as a whole, the total configuration of functions, that construes, or realizes meaning» (1994: 34). Formålet med å bruke disse merkelappene er

[t]o provide a means of interpreting grammatical structure, **in such a way as to relate any given instance to the system of the language as a whole**. The labels are not assigned in random fashion to each structure as it happens to appear; they are the outcome of an interpretation of the language in terms of its systems and structures at every level. (Halliday 1994: 29).

Å markere tekstens grammatiske elementer slik, får frem det semantiske fokuset ved teksten og ikke det tekniske. Forskjellen mellom klassisk grammatikkanalyse og SFL ligger således i at funksjonell grammatikk er et verktøy som gir innsikt i *hvorfor* en tekst er slik den er; hvilke leksikalske valg som ble tatt for så å se dette i sammenheng med kontekst.

Et annet viktig aspekt jeg vil kommentere, er forskjellen mellom det jeg senere i oppgaven betegner som *meningen* og det jeg betegner som *betydningen* av en tekst. *Mening* er den

lingvistiske funksjonen som knyttes til mottakeres tolkning, og mening eller meningsskapning knytter vi til *forholdet* mellom språk og kontekst. *Betydning* er derimot hva vi får ut av språklige former. Mens *mening* er noe som oppstår i kommunikasjonssituasjoner og som vi relaterer til nivået pragmatikk, er *betydning* mer bestemt knyttet til det semantiske nivået. I kapittel 4 er det hovedsakelig betydningen av de språklige formene jeg skal studere, men jeg vil ikke komme utenom og også å trekke inn meningsaspektet, men dette konsentrerer jeg meg i større grad om i kapittel 5.

2.2.1 *Kontekst*

All språkbruk blir til i en kontekst, både i en kulturkontekst og en mer konkret situasjonskontekst. Begrepet 'kontekst' betyr «med teksten», og det er en slags «pakkeløsning» for alle aspekter i og rundt teksten som spiller en faktor i skapelsen av den. Pakkeløsningen favner om to aspekt innenfor konteksten: Kulturkontekst og situasjonskontekst. Kulturkonteksten er den vide, abstrakte delen av konteksten. Den danner bakgrunnen for den mer konkrete her-og-nå situasjonen som har fått navnet situasjonskontekst. Kultur- og situasjonskonteksten knyttes til hverandre, da en konkret situasjon alltid har opphav i den kulturen den finner sted i.

I en systemisk-funksjonell tilnærming til tekstanalyse er det viktig å studere konteksten, for det er gjennom å studere kontekst at man får innsikt i hvordan og hvilke faktorer som får betydning for de språklige valgene avsenderen av teksten foretar seg.

Halliday (2009: 361–363) mener at det er tre faktorer som er av betydning for språkvalgene som er å finne i enhver situasjonskontekst. Faktorene har fått navnene 'felt' ('Field'), 'relasjon' ('Tenor') og 'mediering' ('Mode'). Faktorene kaller Halliday for registervariabler. Variabelen felt er den sosiale aktiviteten som foregår i situasjonen der teksten blir skapt; det som det blir skrevet om, eller snakket om. Variabelen som Halliday kaller for relasjon går ut på forholdet mellom de som samhandler, og samhandlingsformen. Alle som samhandler språklig, enten samhandlingen er visuell og auditiv, har et forhold til hverandre, og alt dette får betydning for språkvalgene. Den siste variabelen er mediering. Betydningen språket har i samhandlinger varierer etter aktiviteten. Hvilket medium som blir brukt til å formidle språket, er også med på å påvirke, da typen medium henger sammen med formidlingsmulighet og mulighet for tilbakemelding på ytringene. Dersom muligheten for tilbakemelding er lav, som for eksempel i et radioprogram, må avsenderen ta flere forbehold enn dersom mediet er en sms. Ved bruk av

dette mediet er muligheten for tilbakemeldinger veldig høy, og potensielle misforståelser og andre utfordringer vil fort kunne bli rettet opp.

2.2.2 *Setningsnivået i tekst*

Setningen er den grammatiske enheten som har fått størst fokus i SFL. Selv om ord og fraser representerer ulike meningskomponenter, er det i setningen at alle meningskomponentene inngår og gjør meningsstrukturen fullstendig. I sin teori presenterer Halliday et syn på hvordan setningens semantikk representerer tre meningsdistinksjoner: «Clause as a message» (setningen som budskap), «clause as exchange» (setningen som utveksling) og «clause as representation» (setningen som representasjon) (Halliday 1994: 34). Hver av disse meningsdistinksjonene viser at språket har tre funksjoner: «[...] the clause is a composite entity. It is constituted not of one dimension of structure but of three, and each of the three construes a distinctive meaning» (Halliday 1994: 35). Meningstypene blir referert til som metafunksjoner.

2.2.3 *Metafunksjoner*

Metafunksjoner er ifølge Halliday abstrakte, generaliserte funksjoner som manifesterer seg i det lingvistiske systemet. Metafunksjonene er en fellesbetegnelse på meningskomponenter som uttrykker ulike aspekt ved setningen. Halliday operer med tre metafunksjoner: Den ideasjonelle, den mellompersonlige og den tekstuelle ('the ideational metafunction', 'the interpersonal metafunction' og 'the textual metafunction') (Halliday 1994: 34–35). Metafunksjonene er alltid til stede i språket, og i analyser blir setninger studert ut fra de tre meningsaspektene.

2.2.3.1 Den ideasjonelle metafunksjonen

Vår oppfatning av og om fenomener i verden kommer til uttrykk som er basert på vår indre og ytre erfaring. Oppfatningen uttrykkes gjennom språklige komponenter. Setningen som kommunikativ begivenhet representerer som sådan vår konseptualisering, og denne delen av språkets funksjon har Halliday kalt den ideasjonelle metafunksjonen. Når vi uttrykker det vi konseptualiserer, kan det deles inn i en av tre verdener, alt etter hva som representeres: Den fysiske verden ('the physical world'), den abstrakte relasjoners verden ('the world of abstract relations') eller bevissthetsverden ('the world of consciousness'). Å uttrykke en fysisk handling er tross alt noe annet enn å uttrykke sanser eller atferd. I Hallidays teori står 'transitivitetssystemet' sentralt i

formidlingen av konseptualiseringen der de semantiske kategoriene ‘prosesser’, ‘deltakere’ og ‘omstendigheter’ uttrykker denne språklig. Prosess, deltakere og omstendigheter har likheter med setningsleddene verbal, subjekt, objekt og adverbial som vi kjenner fra den klassiske grammatikken. Men mens kategoriene i klassisk grammatikk er syntaktisk motivert, er kategoriene i SFL semantisk motivert og vi kan med grunnlag i metafunksjonene således si noe om setningenes *meningspotensial*. Når språket studeres ut ifra dets ideasjonelle funksjon, er det i tekstanalyse fokus på setningens *referensielle* innhold, og hvordan språklige ledd representerer verden. Jeg kommer tilbake til transitivitetssystemet i kapittel 3.3.3.

2.2.3.2 Den mellompersonlige metafunksjonen

Kommunikasjon er en sosial aktivitet, så i tillegg til å uttrykke konseptualisering, har språket også en funksjon av å opprettholde og utvikle sosiale forhold. Meningsaspektet ved språket som uttrykker interaktivitet kaller Halliday den mellompersonlige metafunksjonen: «the clause is [...] organized as an interactive event involving speaker, or writer, or audience» (Halliday 1994: 68).

Sentralt i den mellompersonlige metafunksjonen står ‘modus’ og ‘modalitet’, som gjenspeiler tekstavsenderens rolle i ytringen og holdning til det referensielle innholdet. Den som produserer en ytring, innehar alltid en *rolle* ovenfor mottaker der informasjon blir gitt, tilbudt, krevd eller bedt om. I tekstanalyse studerer man således hvordan avsenderen av en kommunikativ begivenhet stiller seg *i forhold* til det referensielle innholdet, til mottakerne og hvordan dette kommer språklig til uttrykk. Jeg kommer tilbake til modalitet i kapittel 3.3.3.

2.2.3.3 Den tekstuelle metafunksjonen

Språket står i sammenheng i og rundt en tekst. Når vi uttrykker oss språklig, er innholdet referert til noe utenfor ytringen – til ikke-verbale omgivelser (konteksten) og / eller til verbale omgivelser (kotekst) – det som har blitt sagt eller skrevet før (Maagerø 2005: 159). For at det skal være sammenheng innad i ytringen, brukes det språklige ressurser som binder teksten sammen (kohesjon). Metafunksjonen som realiserer språkets budskapsfunksjon, har Halliday kalt den tekstuelle metafunksjonen.

I tekstanalyse studeres det hvordan tekstens tematiske struktur er organisert og hvordan strukturen har blitt realisert gjennom kohesjonsmekanismer.

2.2.3.4 Metafunksjonene og registervariablene

Halliday mener at det er tre variabler som alltid er tilstede i situasjonskonteksten og som således har direkte innflytelse på språket i realisering av kommunikative begivenheter: Felt, relasjon og mediering som jeg presenterte i kapittel 2.2.1. Variablene er nært knyttet til metafunksjonene. Feltet – hva som skjer – linkes til den ideasjonelle metafunksjonen som representerer verden rundt oss og i oss. Relasjon som tar for seg forholdet mellom dem som kommuniserer, linkes til den mellompersonlige metafunksjonen, der modus og modalitet gjenspeiler hvordan avsenderens og mottakernes forhold til hverandre og ytringens referensielle innhold. Den tekstuelle metafunksjonen er influert av og linkes til situasjonskontekstens mediering, da ulike mediering i en kommunikasjonssituasjon krever ulike strukturer av ytringen.

Når Halliday studerer språket er han mest opptatt av den funksjonen det gjør i en kommunikasjonssituasjon. Er språket avgjørende for aktiviteten rundt, eller ledsager språket aktiviteten? Hvilke språklige valg blir tatt for å skape mening? Hva er relasjonen mellom deltakerne i en kommunikasjonssituasjon og gjenspeiles denne i språket? I tillegg er spørsmålet om hvilke språklige kombinasjonsmuligheter som blir valgt og valgt bort, et viktig aspekt i en kritisk diskursanalyse av tekst.

2.2.4 Grammatiske metaforer og nominaliseringer

Kognitive lingvister gir uttrykk for at metaforer gir føringer for hvordan mennesker oppfatter virkeligheten. De kognitive lingvistene Lakoff og Johnson skriver at «[a] metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature» (1980: 3).

Fairclough kobler metaforer til praktisk resonering og argumentasjon og mener fordelene ved å studere metaforiske uttrykk «is that of seeing how re-framing or re-describing the situation functions within people's plan of action, how it gives people reasons for action and fits within a particular action strategy» (2012: 94). En metafor er et språklig virkemiddel som tradisjonelt blir forklart som et ord eller et uttrykk som brukes om et annet ord eller uttrykk som har en viss likhet eller like egenskaper (Halliday 1994: 130). Siden «linguistic expressions are containers for meanings aspect of the conduct metaphor entails that words and sentences have meanings in themselves, independent of any context or speaker» (Lakoff og Johnson 1980: 11), blir funksjonen til metaforer den at «[t]he speaker puts ideas (objects) into words (containers) and sends them (along a conduct) to a hearer who takes the idea/objects out of the word/container»

(ibid.). Metaforer har som egenskap å representere verden igjennom bilder som blir assosiert med fenomenet det skal representere uten å bruke sammenligningsmorfemet «som». Vagle definerer metafor som «et middel som gjør det mulig å representere en erfaring eller et saksforhold gjennom ord og uttrykk som er knyttet til et annet erfaringsområde» (Vagle 1995: 150–151).

Henriette Siljan tar for seg det systemisk-funksjonelle begrepet ‘grammatisk metafor’ og synet på ‘nominalisering’ som grammatisk metafor (innen systemisk-funksjonell lingvistikk) i sin masteroppgave (2004) og doktoravhandling (2010). Hun bygger en stor del av teorien sin på Hallidays metaforbegrep og de ulike metafortypene han presenterer. Men før jeg går videre med metaforer og nominaliseringer, anser jeg det som formålstjenlig å vie litt oppmerksomhet til begrepet ‘kongruens’. Kongruens betyr overenstemmelse, og Halliday bruker begrepet om hvordan semantikk samsvarer med leksikogrammatikk, og omvendt (Halliday 1994: 342). I et metaforisk uttrykk er det derimot ikke en overenstemmelse mellom leksikogrammatikk og semantikk, da det er snakk om en gradvis overgang mellom et kongruent uttrykk og et metaforisk uttrykk. Allikevel er det ofte slik at man ikke tenker på metaforiske uttrykk som metaforer. Grunnen til det er at den semantiske forbindelsen mellom ordene som er hentet fra et annet semantisk område, er såpass veletablert i språket at det kan være slik at vi faktisk ser på uttrykkene som kongruente. Men at vi kjenner til og forstår metaforbruk, henger sammen med vår bakgrunnskunnskap eller «background knowledge» som Fairclough kaller det. Bakgrunnskunnskap er knyttet til våre erfaringer og har således en avgjørende for hvilken persepsjon vi har av en tekst.

Halliday ser på metaforer som en alternativ måte som *mening* kan realiseres på (1994: 314), og han mener at et metaforisk uttrykk er et resultat av en forskyvning fra én semantisk kategori og en leksikogrammatisk form til en annen. Halliday skriver at:

Metaphor is usually described as variation in the use of words: a word is said to be used with a transferred meaning. Here, however, we are looking at it from the other end, asking not “how is this word used?” but “how is this meaning expressed?”. [...] Here, however, we are looking at metaphor not ‘from below’, as variation in the meaning of a given expression, but rather ‘from above’ as variation in expression of a given meaning (1994: 314).

Halliday gjør således et skille mellom metaforiske og kongruente realiseringer av mening: «For any given semantic configuration there will be some realization in the lexicogrammar – some wording – that can be considered CONGRUENT; there may also be various others that are in some respect ‘transferred’ or METAPHORICAL» (Halliday 1994: 342). Siljan (2010: 48)

eksemplifiserer dette sitatet av Halliday med å vise til hvordan man gjennom leksikogrammatiske trekk kan uttrykke det semantiske uttrykket at *en person er vakker*:

Kongruent realisering	Metaforisk realisering
Hun er vakker	Hun er en rose

Siljan viser også til begrepene ‘grammatisk metafor’ og ‘nominalisering’, og skriver at en «grammatisk metaforisk nominalisering [...] plasserer seg i ytterpunktet av en skala mellom kongruens og metaforikk» (2010: 58). Siljan beskriver en grammatisk metafor som en «alternativ verbal realisering» (2010: 366). Grammatiske metaforer, eller nominaliseringer, har den funksjonen av å omgjøre prosesser til nominale uttrykk i form av substantiv, eller å omgjøre egenskaper til nominale uttrykk i form av substantiv, ved å tilføye et suffiks.

Kongruent realisering	Grammatisk metafor	Kongruent realisering	Grammatisk metafor
Kaste (prosess)	Kasting	Viktig (egenskap)	Viktighet

Maagerø presiserer at «språket har en representasjonsoppgave i forhold til virkeligheten», og det er i denne forstand at Halliday snakker om setningen som *representasjon* av erfaringer i virkeligheten. Når prosessene i grammatikken korresponderer således med prosesser vi utfører (jf. 3.3.3), ser Halliday på språket som kongruent. Nominaliseringer derimot, ser Halliday på som en mindre kongruent måte å gi uttrykk for sitt verdensbilde, da prosessen blir *omgjort* til et substantiv.

Henriette Siljan (2004) argumenterer for at det må være en tydelig semantisk nærhet mellom prosessen og metaforen som er realisert av et ‘konstruert’ substantiv for at det skal betraktes som en grammatisk metafor (2004: 30, 87). Semantisk nærhet finner vi i mellom ordene *lagre* og *lagring*, hvor *lagre* er prosessen og *lagring* er den grammatiske metaforen, men ikke mellom *stille* og *stilling*, siste eksempel som også Siljan viser til i sin masteroppgave (2004: 87). Det er altså det semantiske som avgjør om et ord er en grammatisk metafor, og ikke dets grammatisk konstruksjon.

I min oppgave velger jeg kun å konsentrere meg om nominale realiseringer av prosesser – altså grammatiske metaforer som dannes på grunnlag av en prosess, da dette er mest relevant, da nominale realiseringer av prosesser knyttes ofte til funksjonell bruk. Ofte brukes de til å danne

termer, som for eksempel *datalagring* av prosessen *å lagre data*. Vi ser her at prosessen blir gjort om til et substantiv, og som Siljan skriver så er «[n]ominaliseringers sentrale rolle i forbindelse med fagtermdannning [...] i hovedsak blir brukt til å navngi individer, enkeltmedlemmer eller grupper av konkrete objekter, amt spesialiserte objekter og fenomener» (Siljan 2010: 40).

I tillegg har nominaliseringer innvirkning på tekstorganisering, da det som tidligere var en prosess blir flyttet til temaplassen i setningen. Jeg viser dette med et eksempel under:

Kongruent realisering			Nominal realisering		
Vi	ønsker å lagre data		Datalagring	er	ønskelig
tema	prosess	rema	tema	prosess	rema

Den semantiske forskjellen i disse to setningene er at fokuset i setningen skiftes fra *vi* til *datalagring*, siden prosessen i den kongruente setningsrealiseringen blir nominal og således flyttes til temaplassen. Nominalisering kan også gi effekten av å fremstille en tekstlig helhet som ‘ordøkonomiserende’. Men vi kommer ikke utenom kritikken rundt nominaliseringer. Siljan skriver at «[...] når fenomenet i sin helhet likevel blir presentert som substantivsyke, får generell bruk av nominale uttrykk likevel et negativt fortegn» (2010: 33).

Bruk av nominale uttrykk finner vi mye av i offentlige tekster, og det er nærliggende å anta at det av avsendere ofte blir sett på som et tekstredskap i positiv forstand hvor informasjon kan «pakkes inn» i ett begrep. For mottakerne derimot, er det mer nærliggende å anta at et mer kongruent språk kanskje vil være lettere tilgjengelig og dermed mer forståelig. På den måten stilles nominaliseringer tett opp til kritisk diskursanalyse.

Samtidig vil jeg presisere at flere av nominaliseringene vi finner i *Punkt 2* og i pressemeldingen er sterkt leksikaliserte, veletablerte uttrykk, og står dermed ikke i noe forhold der vi kan skille mellom kongruent / ikke-kongruent språk. Jeg velger å nevne *kriminalitet*, *samarbeidet* og *utviklingen* som eksempler på slike. Når jeg møter slike tilfeller, regner jeg ikke de som like viktige for analysen sammenlignet med nominaliseringer som ikke er like sterkt leksikaliserte.

2.3 Fairclough og kritisk diskursanalyse

Den franske filosofen og historikeren Michel Foucault (1926 – 1984) var ham som for alvor utviklet diskursanalysen, med det formål å blottlegge de reglene for hva som var akseptert som sannhet i en bestemt historisk epoke. Diskursanalyse har etter hvert blitt en fellesbetegnelse for en rekke forskjellige metoder. De fleste av dagens diskursanalytiske tilnærminger etterfølger likevel Foucaults idé om at sannhet skapes gjennom det diskursive (Winter Jørgensen & Philips, 1999, s. 19–21). Den kritiske diskursanalysen skiller seg fra andre tilganger. Den er ikke først og fremst opptatt av det værende, men det vordende (Neumann 2001: 14) og hvorfor og hvordan ting fremtrer som de gjør. Fairclough påpeker i sin teori om kritisk diskursanalyse at bak enhver ytring ligger det en motivasjon, og i prosessen med å konstruere ytringer må avsenderen hele tiden foreta visse språklige valg fremfor andre. Fairclough har tatt med Hallidays perspektiv på språk og kontekst i sin diskursanalyse, som mener at man i språklig realisering alltid foretar noen språklige valg fremfor andre og at ulike faktorer rundt teksten bidrar til å skape mening og har sitt hovedfokus på teksten, jf. kapittel 2.2. Men til forskjell fra Hallidays SFL-verktøy, har Fairclough utvidet analysen fra et semantisk og lingvistisk perspektiv, til å se *sammenhengen* mellom teksten og den sosiale konteksten. Det betyr at mens Halliday søker å beskrive en tekst ut ifra et leksikogrammatisk perspektiv, står tanken om å forklare teksten sterkere hos Fairclough.

I teorien om kritisk diskursanalyse, slik Fairclough presenterer den, ser han ser på språk og språkbruk inspirert av Halliday, men i et ideologisk perspektiv. Den ideologiske vinklingen i tekstanalysen stammer fra tanken om at enhver ytring blir produsert i en sosial sammenheng og gjenspeiler det verdensbildet som avsender ønsker å fremstille. En ytring er nemlig aldri nøytral og språklige valg blir tatt mens andre må vike i prosessen med å produsere tekst.

KDA gjenspeiler Faircloughs kritiske syn på kapitalistisk samfunn. Inspirert av Marxismen, ønsker han å «avsløre» dette maktforholdet for så å forsøke å jevne det ut, for han mener at maktforholdet mellom menneskene begrenser individets muligheter til å tenke nytt og å handle ut ifra egne ønsker (Fairclough 2010: 1–3). Diskursanalysen er opptatt av de ideologiske effekter og det ideologiske innhold som tekster kan ha. Den kritiske diskursanalysen er dermed tilknyttet kritisk teori og lingvistikk, hvorav kritisk skal forstås som samfunnskritisk, maktkritisk og ideologikritisk. Videre påpeker Fairclough at et overordnet mål med kritisk diskursanalyse er å undersøke hvordan meningsskaping gjennom kommunikative praksiser blir skapt på mikronivå i relasjon til samfunnsmessige og sosiokulturelle strukturer på makronivå. Det vil si at i KDA så inngår både en lingvistisk beskrivelse slik man kjenner den fra SFL og kontekst i form av sosiale strukturer og samfunnsmessige forhold. KDA er med andre ord en analyse av «*dialectal relations between discourse and other objects, elements or moments, as well as analysis of the*

‘internal relations’ of discourse» (Fairclough 2010: 4). Dette kommer jeg tilbake til under punkt 2.3.1.

I tillegg til å være en teori er KDA en *metode*. Når KDA brukes som et analyseverktøy, mener Fairclough at det best anvendes når den kobles til andre teorier (Fairclough 2008: 93) som for eksempel Hallidays SFL. Jeg vil komme mer tilbake til spesifikke momenter man undersøker når man foretar en kritisk diskursanalyse i kapittel 2.3.1 og kapittel 3.

Innenfor ulike diskurstyper eksisterer det flere (språklige) diskurser, og denne dimensjonen har fått navnet kommunikativ begivenhet (communicative event). Studiet av relasjonen mellom diskursene, altså summen av *diskurstyper* som eksisterer i en språklig begivenhet, har Fairclough gitt navnet 'diskursorden' (order of discourse) (Fairclough 2010: 265). Pressemeldingen som jeg skal analysere i kapittel 4.3, og drøfte i kapittel 5, er et eksempel på en diskurs, og også en diskursorden, da den inneholder deler av intervjuer kombinert med at rapporteres om en handling. I denne oppgaven er det Stoltenbergs II regjerings diskursorden jeg kommer til å berøre i kapittel 4 og 5.

Ofte kan det være slik at noen teksttyper, deriblant politiske tekster, kjennetegnes ved å bære preg av å ha mange tilsynelatende skjulte elementer inkorporert i seg. De skjulte elementene kan ha avgjørende effekt på en tekst, og ikke minst på persepsjonen av den. Potensielt skjult budskap og ideologi er noe Fairclough ønsker å avdekke med KDA, derav navnet *kritisk*. Vesentlig for Fairclough er at intensjon om uklart budskap er en form for maktbruk, og slik maktbruk ønsker han å avdekke gjennom metoden: «A primary focus of CDA is on the effect of power relations and inequalities in producing social wrongs, and in particular on discursive aspects of power relations and inequalities» (Fairclough 2010: 8). I tillegg vitner argumentasjonen i teksten om avsenderens verdensbilde og fremstiller ideologien deretter gjennom ulike språktrekk og «[r]e-describing or re-framing reality in a rhetorically convenient way is part of strategy of action» (Fairclough 2012: 93).

Fairclough mener at å analysere diskurs er å analysere språkbruk som et sosialt fenomen og det kritiske aspektet ved metoden «[aims] both to change linguistics and other areas of language study [...] and to contribute to critical social analysis a focus on discourse which had previously been lacking or underdeveloped» (Fairclough 2012: 78). Man vil således få en bedre forståelse av forholdet mellom diskurs og andre elementer som ideologi og sosiale relasjoner. Fairclough påpeker at KDA er en analyse av elementer som utgjør diskurs samt en analyse av de elementene, eller semiotiske modalitetene, som utgjør diskurs (Fairclough 2010: 4). Det er derfor nødvendig med et tverrfaglig perspektiv i KDA, da elementene som utgjør diskurser manifesterer seg i ulike

diskurser, slik at et samfunnsvitenskapelig, psykologisk, sosiologisk og politisk perspektiv blir nødvendig.

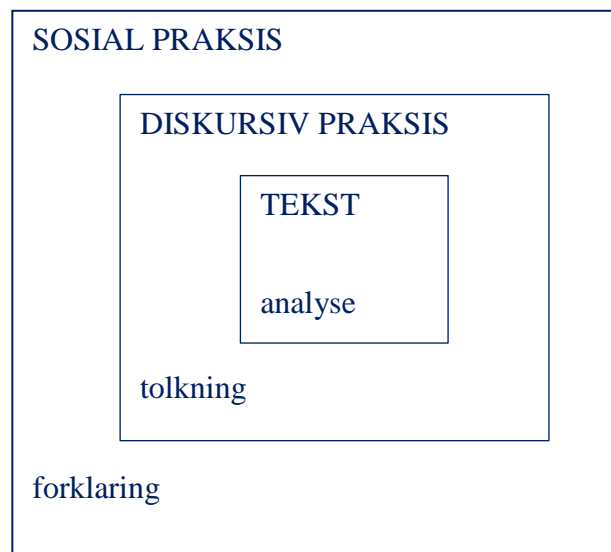
2.3.1 *Diskurs og Faircloughs tredimensjonale modell*

‘Diskurs’ er et begrep det har gått inflasjon i – det blir, og har blitt, brukt i mange forskjellige sammenhenger og innenfor ulike fagtradisjoner. Som Fairclough selv poengterer så er det «various understandings of discourse» (2012: 78), og han er selv nøye med å presisere at hans diskursforståelse går lenger enn de typiske lingvistiske betydningene, der diskurs gjerne brukes synonymt enten med muntlig tekst (i motsetning til skriftlig), muntlige og skriftlige tekstproduksjonsprosesser, eller språkbruksvarianter knyttet til forskjellige sosiale situasjoner (1992:3). Det som er mest interessant for Fairclough, er det *sosiale* aspektet ved språkbruk, og han retter diskursforståelsen sin mer i retning av en samfunnsvitenskapelig forståelse av begrepet, slik vi finner det hos blant annet Michel Foucault. Fairclough skriver at diskurs er «[a] social use of language, language in social contexts» (ibid.). Å se på diskurs som språkbruk i muntlige eller skriftlige situasjoner, er i tråd med hvordan begrepet defineres innen en samfunnsvitenskapelig tradisjon. Men Faircloughs diskursforståelse inneholder også et sosialt aspekt, og skiller seg således noe fra samfunnsvitenskapene. For Fairclough er diskurs også en sosial praksis, der diskurser konstituerer og konstitueres av samfunnet.

I arbeidet med å analysere diskurs, er det ikke et mål i seg selv å utelukke hva som ikke er diskurs, men å se på hva diskurs(ene) er sammensatt av, og hva den eller de bidrar til å konstruere og hvilke funksjoner den har. Fairclough mener at diskursens funksjonsområde er tredelt, da den har en identitetsfunksjon, en relasjonsfunksjon og en ideasjonell funksjon (Winther og Phillips 2011: 79). Dette tredelte funksjonsområdet kan knyttes til Hallidays tredeling av språkets metafunksjoner, som jeg omtalte under punkt 2.2.3, og jeg kommer tilbake til dette i kapittel 2.4, 5.1. og 5.2.

Som jeg presenterte under delkapittel 2.3, fokuserer man på to dimensjoner i analyse av diskurs: kommunikativ begivenhet og diskursorden. Fairclough deler så kommunikativ begivenhet inn i tre dimensjoner: tekst, diskursiv praksis og sosial praksis (Fairclough 2010: 59), hvor man innenfor dimensjonen *tekst* utfører en lingvistisk beskrivelse av teksten, mens man i *diskursiv praksis* fortolker relasjonene mellom de produktive og interpretative diskursive prosesser og teksten, for så i *sosial praksis* forklarer relasjonene mellom de diskursive og sosiale prosessene.

For disse dimensjonene har han konstruert en modell for å illustrere forholdet dem imellom, og modellen kaller han «Diskursens tredimensjonale modell» (illustrert under):

Illustrasjon 1: Diskursens tredimensjonale modell

Selv om tekst, diskursiv praksis og sosial praksis er skilt fra hverandre i modellen, studeres dimensjonene i forhold til hverandre og som en helhet i en diskursiv analyse, og de korresponderer med de tre analysestegene i kritisk diskursanalyse: Tekstskildring, teksttolkning og tekstforklaring. Stegene er tilknyttet den metodiske fremgangsmåten ved KDA, og jeg kommer tilbake til dette i kapittel 3.

2.3.2 *Ideologi*

Ideologi er et begrep som blir brukt om flere betydninger. I *store norske leksikon* defineres det som et «idésystem, grunnsyn, samfunnssyn; betegnelse innført av den franske greven Destutt de Tracy i 1796 for et program for en vitenskap om hvordan ideer eller forestillinger forbindes med hverandre i sosiale grupperinger» (<http://snl.no/ideologi>). Ideologi har også blitt brukt som «en nøytral registrering av sosialt forklarende systemer, som en positiv betegnelse for ordnende og motiverende ideer som et samfunn er avhengig av, og negativt som interessebestemte og virkelighetsfordreie kollektive oppfatninger» (ibid.). Fairclough bruker ideologibegrepet om «betydning[skonstruksjoner] i maktens tjeneste» (Fairclough 1995: 14). Her er det viktig å nevne at ideologi fysisk kommer til uttrykk gjennom diskurser, og at språk således er et sentralt aspekt ved ideologi. Som skrevet under punkt 2.2.3.1, fremstiller vi vår oppfatning av verden og

uttrykker ideasjonell mening gjennom grammatiske konstruksjoner. Ideologi er også en fremstilling av fenomenet i verden, men ideologi uttrykker mer enn ideasjonell mening. Mellompersonlig mening er også å spore i ideologi ved at man ofte finner bruk av modalitet i fremstillinger av fenomener i verden. Jeg kommer tilbake til forholdet mellom ideologi og språk under punkt 2.3.2.2. Videre fremstilling av ideologi i dette delkapittelet bygger på Fairclough (1995 og 2001) og Jørgensen og Phillips (1999).

Fairclough er inspirert av sosiologen John Thompsons oppfatning av ideologi og hans mening om at ideologi praktiseres i prosesser med å skape mening. Diskurser kan således fungere ideologisk ved at sosiale praksiser (diskurser) bidrar til å opprettholde maktrelasjoner i samfunnet. Diskursive praksiser og diskursive begivenheter kan derfor enten virke forsterkende på allerede eksisterende hegemonier, eller de kan bidra til å utfordre dem. Dette henger igjen sammen med individets rolle i diskursen og dualiteten i å være et agerende subjekt i, og et objekt av, diskursen, et syn som er inspirert av Gramscis teorier. Sentralt her blir også Gramscis teori som Fairclough har bygd videre på om hvilken rolle sunn fornuft spiller i å opprettholde ideologier, da mening opprettholdes av sosiale grupper ved at det nettopp blir fremstilt gjennom grammatiske konstruksjoner som sunn fornuft ved at det fremstilles på en *sånn-er-det*-måte. Jeg går litt nærmere inn på dette i kapittelet under.

2.3.2.1 Ideologi og sunn fornuft

I kapittelet over skrev jeg at Fairclough bruker begrepet ideologi om «betydning[skonstruksjoner] i maktens tjeneste» (Fairclough 1995: 14). Ideologi manifesterer seg gjennom presupposisjoner som formidler en avsenders verdensbilde. Å presupponere et verdenssyn som en korrekt representasjon av fenomener i virkeligheten i form av en *sånn-er-det*-fremstilling og ofte ved bruk av relasjonelle prosesser, er å formidle ideologi som sunn fornuft (common sense). Et eksempel på slik språkføring er å finne i følgende setning hentet fra pressemeldingen: «– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre» (linje 2–3).

Ifølge Fairclough er ideologi mest effektiv når den fremstår som sunn fornuft, men ideologi vil aldri bli oppfattet som sunn fornuft av alle. Grunnen til dette er at individer har et erfaringsgrunnlag som er en faktor som påvirker individets mulighet til å avgjøre hva han/hun ser på som er sunn fornuft og ikke.

Fairclough peker på at implisitte antagelser (som stammer fra individets oppfatning om hva som er sunn fornuft), spiller en viktig rolle i prosessen med å identifisere ideologi som fremstilles

som sunn fornuft. Han mener det er viktig å reflektere over antagelser som blir gjort i tekst, spesielt gjennom grammatiske konstruksjoner og sammenligninger – og da spesielt gjennom relasjonelle prosesser. Det er òg viktig å reflektere rundt hva som ligger bak dem og hvorfor disse har blitt brukt, og i forlengelse av dette – hvorfor det blir sett på som sunn fornuft. Dersom man blir oppmerksom på det faktum at «a particular aspect of common sense is sustaining power inequalities at one's expense, it ceases to *be* common sense, and may cease to have capacity to sustain power inequalities, i.e. to function ideologically» (Fairclough 2001: 71). En slik anerkjennelse kan bidra til at verdensbildet til folk forandres gjennom å stille seg mer kritisk til hva man tidligere har sett på som sunn fornuft, for så å kunne «oppfatte» verden på en ny måte.

En diskurs som alltid fremstiller ideologien sin som sunn fornuft, er den til politiske partier. Allikevel vil ikke ideologien bli akseptert som sunn fornuft av alle. Grunnen til dette er at verdensbildet som det aktuelle partiet fremstiller, umulig kan være dekkende for alle. Med et forskjellig syn på, og oppfatning av, verden, vil det være umulig å danne én politisk oppfatning av hvordan samfunnet skal være. Derfor vil det være lettere for dem som ikke deler partiets oppfatning å se på ideologien som ideologi, og ikke som sunn fornuft. Denne oppgaven tildeles også den kritiske diskursanalytikerens. En kritisk analyse av tekst fordrer at den blir sett på fra et annet perspektiv enn avsenderens, og mest mulig objektivt. En systematisk studie av språket er derfor nødvendig for å se på hvordan ideologien som avsender av en tekst formidler, realiseres og fremstilles. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4 og 5.

2.3.2.2 Ideologi og språk

Ideologi og språk er nært knyttet til hverandre. Kress og Hodge (1981) skriver at «language is an instrument of control as well as of communication. Linguistic forms allow significance to be conveyed and to be distorted. In this way hearers can be both manipulated and informed, preferably manipulated while they suppose they are being informed» (1981: 6). Hodge og Kress kommenterer her språkets ideologiske side og hvordan ideologi «involves a systemically organized presentation of reality» (1981: 15). Når virkeligheten beskrives blir det alltid foretatt språklige valg, noe som betyr at fremstillingen ikke kan være objektiv. I fremstillingen er det *avsenderens* virkelighetsoppfatning som kommer til syne og *avsenders* oppfatning av hva som er sant, riktig, nyttig og nødvendig. Innenfor politiske partiers ideologi er det derfor deres syns på situasjoner som formidles. Hvordan goder og byrder skal fordeles, forsvares gjennom ytringer som er konstruert til å fremstille handlinger og tiltak som sunn fornuft. Fairclough påpeker at ideologi

som er fremstilt som sunn fornuft er mest effektiv: «[w]hen its workings are least visible» (Fairclough 2001: 71).

Gjennom kritisk å studere eksplisitte ordvalg i en tekst, vil en også kunne finne en pekepinn på avsenders ideologi. Hvilke ord blir brukt? Hva blir de forskjellige ordene sammenlignet med? Å stille slike spørsmål er nødvendig for å kunne stille seg 'utenfor' teksten og studere ideologien, og det danner noe av grunnlaget for den praktiske delen ved den kritiske diskursanalysen.

2.3.3 Argumentasjon

I *The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society* (1984) skriver Jürgen Habermas at: "We use the term argumentation for that type of speech in which participants thematize contested validity claims and attempt to vindicate or criticize them through arguments" (1984: 18). Argumentasjon er en maktkamp om definisjon, verdensbilde og oppfatning, og man søker at tilhørere enten aksepterer ytringen(e) som blir argumentert for eller stiller seg nærmere aksept enn hva de i utgangspunktet var. Habermas skriver at «[a]n argument contains reasons or grounds that are connected in a systematic way with the validity claim of a problematic expression» (ibid.). Grunnpoenget i argumentasjon kan man således si at skal søke å overføre sannhet eller sannsynlighet til et synspunkt slik at det kan (søke å) overbevise mottakeren. Argumenterende tekster deler det samme grunnpoenget, og proposisjonen og pressemeldingen er eksempler på slike tekster: De informerer om en sak og argumenterer for sakens gyldighet.

I *Political Discourse Analysis* (2012) presenterer Isabella og Norman Fairclough en utvidet versjon politisk diskursanalyse og KDA der dette kobles til hverandre¹. Rammeverket i analyseformen går ut på å inkorporere argumentasjonsanalyse som bygger på etablert argumentasjonsteori og KDA. Det vil si at i tillegg til å utføre en kritisk diskursanalyse der man analyserer interdiskursivitet og språkbruksanalyse, studerer man også argumentasjonen i tekster. De skriver at:

Analysis of argumentation shows, for example, how particular beliefs and concerns shape practical reasoning and, contingently, decisions and actions on matters of social and political importance and it poses critical questions about how contexts of actions, values

¹ Jeg går ikke inn på politisk diskursanalyse som sjanger utarbeidet av andre teoretikere, men forholder meg til hvordan Fairclough presenterer den og kombinerer den med KDA. Dersom det foreligger ønske om å studere dette på egenhånd henviser jeg til van Dijk (1997) og Chilton 2004.

and goals are represented in premises of arguments all of which can feed into critique of ideology (2012: 102).

Ideologi gjør seg gjeldende og kommer til syne i tekster, og i en kritisk diskursanalyse av argumenterende tekster anser jeg det som logisk, og ikke minst viktig, å vie plass til argumentasjonsanalyse. Men for ikke å gå bort fra KDAs primærfokus, som er å studere diskurs som representasjon for den sosiale verden, vil jeg ikke utføre argumentasjonsanalyse slik Fairclough presenterer i *Political Discourse Analysis*. Jeg vil heller konsentrere meg om hvordan avsenderne av tekstene vinkler argumentasjonen rundt innføringen av datalagringsdirektivet gjennom leksikogrammatisk tegg i prosessen med å fremheve og fremstille ideologien i proposisjonen og pressemeldingen, og deretter koble dette opp mot faktorer utenfor selve teksten i kapittel 5.

2.4 Tekstene som representasjon, identifikasjon og interaksjon i diskursen

Faircloughs sosiale og lingvistiske perspektiv på diskurs henger sammen med de måtene han mener at en diskurs fungerer på: som sjanger (en måte å handle på), diskurs (en måte å representere verden på) og stil (en måte å være på): «In case of practices, ways of acting include genres; ways of representing include discourses; and ways of being include styles» (Fairclough 2012: 82). Men i en sosial handling inngår det mer enn én type sjanger, diskurs og stil. Ofte er det snakk om en diskursorden «which is a configuration of different genres, different discourses and different styles» (Fairclough 2012: 83) (se også kapittel 2.3.1). *Punkt 2* i proposisjonen og pressemeldingen har noen av de samme elementene som er med på å til sammen utgjøre deres diskursorden. De er begge politiske tekster som har datalagringsdirektivet som tema og gjør rede for dets *hvorfor*-, *hva*- og *hvordan*-aspekt. Tekstene er også forskjellige da *Punkt 2* utgjør en del av en proposisjon som foreslår handlingen, mens pressemelding videreformidler forslaget.

Fairclough tar utgangspunkt i Hallidays SFL-verktøy som deler språket inn i tre kategorier basert på hvilken funksjon de har: den ideasjonelle metafunksjonen, den mellompersonlige metafunksjonen og den tekstlige metafunksjonen (jf. kapittel 2.2.3). Men i stedet for å dele språket inn basert på hvilken *funksjon* det har, velger Fairclough å dele inn språket basert på hva slags *mening* det realiserer: «I [...] view text as multi-functional in this sort of sense, though in a rather different way, in accordance with the distinctions between genres, discourses and styles as the three main ways in which discourses as a part of social practise» (Fairclough 2003: 27). Meningstypene kaller Fairclough for ‘Action’, ‘Representation’ og ‘Identification’ og det er «a

correspondence between Action and genres, Representation and discourses, Identification and styles. Genres, discourses and styles are respectively relatively stable and durable ways of acting, representing and identifying» (Fairclough 2003: 28). Meningstypene betegner dermed hvordan Fairclough ser på diskurs: «the relationship of the text to the event, to the wider physical and social world, and to the persons involved in the event» (Ibid.).

‘Action’ er språkets meningstype som betegner dets måte å handle på, ‘Representation’ som dets måte å representere på, og ‘Identification’ som dets måte å være på. I min oppgave mener jeg at det er hensiktsmessig å bruke norske termer, og jeg velger å bruke termene ‘interaksjon’, ‘representasjon’ og ‘identifikasjon’ som Johansen presenterte i sin masteroppgave (Johansen 2012: 92).

Fairclough skriver at meningstypen interaksjon «is closest to his [Halliday’s] ‘interpersonal’ function, though it puts more emphasis on text as a way of (inter)acting in social events, and it can be seen as incorporating with Relation (Fairclough 2003: 27). Men mens den mellompersonlige metafunksjonen gir uttrykk for avsenders holdning til mottaker og tekstens referensielle innhold, legges det i meningstypen interaksjon mer vekt på at teksten er et samhandlingsmiddel i en sosial sammenheng. Til interaksjon kobler også Fairclough Hallidays tekstuelle metafunksjon (Ibid.). Når vi studerer teksten som en slik bruksmåte blir sjanger og språkhandlinger særs viktige.

Representasjon er meningstypen som korrelerer med Hallidays ideasjonelle metafunksjon, da vi igjennom den ideasjonelle metafunksjonen representerer vårt verdensbilde, og meningstypen representasjon uttrykker diskurser som jf. kapittel 2.3.1, er en måte å representere en del av verden på. Når representasjon studeres ser vi på hva slag diskurs(ordene) som blir fremmet i teksten og her blir også fremstilling av ideologi meget interessant å studere.

Identifikasjon svarer ikke til én spesiell metafunksjon, men Fairclough skriver at «most of what I include in Identification is in his [Halliday’s] ‘interpersonal function» (Fairclough 2003: 27). Identifikasjon går med andre ord ut på hvordan avsenderen identifiserer seg til mottakerne gjennom teksten. Både identifikasjon og interaksjon kobles til Hallidays mellompersonlige metafunksjon, men mens man i studiet av interaksjon studerer hvordan teksten er et middel for å samhandle på i en sosial sammenheng, er identifikasjon meningstypen som vitner om hvordan avsender identifiserer seg på og posisjonerer seg i teksten, blant annet gjennom modalitet.

I tekstanalyse studerer vi hvordan en tekst er bygd opp, hvordan meningstyper realiseres og hvordan representasjon, interaksjon og identifikasjon er uttrykk for en sosial hendelse som sees i lys av sosial praksis. Samtidig er det perspektivet på tekstens intertekstualitet viktig. I dette kapittelet er *Punkt 2* og pressemeldingen objektene for en slik studie. Men med tanke på at jeg

studerer to tekster er det vel så viktig å undersøke hvordan hver av tekstenes meningstyper realiseres og den enkeltes tekst intertekstualitet, som å studere tekstene i lys av hverandre og hvordan de to tekstene formidler den bakenforliggende ideologien. Hvordan de manifesteres hver for seg og i forhold til hverandre som uttrykk for en sosial praksis, er også et viktig perspektiv.

3 Metode

3.1 Kritisk diskursanalyse som metode – en tilpassing av metoden til Punkt 2 og pressemeldingen

Som påpekt i kapittel 2.4 og 2.4.1, er kritisk diskursanalyse en teori så vel som en metode. I dette kapittelet skal jeg bygge videre på teorien jeg presenterte i kapittel 2 og fokusere på den *praktiske* siden ved KDA, nemlig KDA som *metode*. Jeg vil også presentere hvordan jeg metodisk vil anvende SFL-elementer som jeg kommer til å bruke i analysen i neste kapittel. På denne måten binder jeg teori, metode og analyse sammen slik Fairclough også gjør i sin fremstilling av KDA som teori og metode. Hovedsakelig er metodetilnærmingen i denne oppgaven basert på Faircloughs egen presentasjon av fremgangsmåten for kritisk diskursanalyse i praksis (Fairclough 2001, 2010 og 2012) gjennom stegene tekstschildring, -tolkning og -forklaring som jeg presenterte i kapittel 2.3.1. I tillegg benytter jeg meg av Wenche Vagles bearbejdede metode (1995) som er basert på Faircloughs presentasjon av KDA. Fairclough skriver at:

CDA is in my view as much theory as method – or rather, a theoretical perspective on language and more generally semiosis [...] as one element or ‘moment’ of the material social proses (Williams 1977), which gives rise to ways of analyzing language or semiosis within broader analysis of the social proses. (Fairclough i Wodak og Meyer 2001: 121).

Metoden bruker man til å analysere tekster for å forstå sosial interaksjon (sosialt aspekt) hvor det blir undersøkt hvordan tekstene har blitt dannet og hvordan den gjør seg gjeldende innenfor en sosial kontekst. Videre er man opptatt av hvordan teksten blir tolket og formet gjennom bestemt språkbruk. I KDA som metode analyseres tekst i et mikro- og makroperspektiv der vi studerer hvordan aspekter fra virkeligheten er representert i tekst, og hvordan representasjonene er uttrykk for og formet av diskurs.

Med KDA som tilnærming antar analytikeren at det finnes asymmetriske maktforhold i tekst, og gjennom metoden undersøkes det hvilken måte diskursene uttrykker det de gjør, samtidig som man prøver å forklare og vise hvordan dette blir påvirket og påvirker samfunnet. Bakgrunnen for metoden var å «develop ways of analysing language [...]» (Fairclough 2010: 1), som man kan bruke for å beskrive, tolke og forklare tekster på.

Som kort presentert i kapittel 2.3.1, består fremgangsmåten av en detaljert tekstanalyse og en analyse av kontekst, og metoden der tekst analyseres, er tredelt. Den består av en tekstbeskrivelse, en -tolkning og en -forklaring. I analysen danner tekst*beskrivelsen* grunnlaget for å kunne utføre og begrunne en *teksttolkning* og -*forklaring* med henblikk på ideologiske trekk. Som Fairclough påpeker så menes det med teksttolkning den sammenhengen som en kyndig

analytiker ser mellom tekstens egenskaper og dens sosiale kontekstelementer (Fairclough 2003b: 146). Selv om Fairclough i teorien skiller mellom tekstbeskrivelse, -tolkning og -forklaring, kommer jeg til å trekke inn tolkningen i både tekstbeskrivelsen og -forklaringen og derfor ikke ha et eget tolkningskapittel. Her trekker jeg en parallell til en kommentar av Fairclough:

Description is not as separate from interpretation as it is often assumed to be. As an analyst (and as an ordinary text interpreter) one is inevitably interpreting all the time, and there is no phase of analysis which is pure description (Fairclough 1992: 199)

Teksttolkningen vil derfor ikke utgjøre et eget kapittel i denne masteroppgaven, men være en del av både kapittel 4 og kapittel 5.

I tekstbeskrivelsen bruker Fairclough Hallidays språkbruksanalyse som rammeverk. Hallidays systemisk-funksjonelle tekstbeskrivelse tar for seg funksjonene i språk, og språkstrukturer som uttrykker mening (jf. kapittel 2.3). Fordi SFL orienterer seg mot sosiale aspekter ved språkbruk, egner den seg til bruk i kritisk diskursanalyse. Grammatikkbeskrivelsen gir dermed gode muligheter for å analysere proposisjonen og pressemeldingen med henblikk på lingvistiske trekk, og på en måte som gir forståelse av dem på bruksnivå. Beskrivelsen deles inn i tre nivå; *ordnivå*, *grammatisk nivå* og *tekstnivå* slik at man får innsyn i det lingvistiske perspektivet, tekstens organisering, dens kohesjon og struktur. Et viktig poeng i tekstanalyse for Fairclough og Vagle, er at det ikke er hensiktsmessig å studere *alle* språktrekkene ved en tekst, men i stedet ta utgangspunkt i de trekkene som dominerer og øvrige *relevante* språklige elementer som setter sitt *preg* på teksten, og som i kraft av å være med, gjør teksten til den den er. Her trekker Halliday inn begrepet 'grammar' for å beskrive slike språkelementer (Halliday 1994: xiv). Jeg har valgt ut noen punkter i min tekstbeskrivelse som jeg mener er viktige for å kunne svare på oppgavens problemstilling. Selv om jeg går dypere inn på noen lingvistiske punkter fremfor andre, går jeg allikevel bredt ut i tekstbeskrivelsen og jeg kommer til å kommentere underveis og redegjøre for hvorfor jeg har valgt de aktuelle språktrekkene. På ordnivå studerer jeg semantiske valg, deres relasjoner og metaforer. På grammatisk nivå studerer jeg transitivitet og ergativitet, hvordan agens realiseres i setningskonstruksjoner, bruk og konstruksjon av nominaliseringer, og modalitet. På tekstnivået analyserer jeg koherens, presupposisjoner og tekstens makronivå der sjanger, sjangerskjema og språkhandling kommer under lupen. Tolkningen jeg foretar underveis i beskrivelsen baserer seg på bakgrunnskunnskap. Det betyr at min tolkning ikke nødvendigvis ville vært lik en annens tolkning. Viktig blir det da å vurdere, resonere og begrunne.

Neste trinn i analysen er å koble den leksikogrammatiske analysen opp mot konteksten og således *forklare* teksten som sosiale praksis. Det er på dette stadiet man får et fullstendig bilde av

den språklige begivenheten, da det er her alt kobles opp mot hverandre: «Relationen mellem teksterne og den sociale praksis medieres af den diskursive praksis. Det er således kun gennem diskursiv praksis – hvor folk bruger sprog for at producere og konsumere tekster – at tekster former og formes av social praksis» (Jørgensen og Phillips 2011: 82). Å sette språkbruksanalyse opp mot samfunnsperspektiv og undersøke dualiteten mellom samfunnet og språket og hvordan disse påvirker hverandre i skapelsen og videreføringen av diskurser er et poeng i kritisk diskursanalyse, jf. kapittel 2.3 og 2.3.1. Derfor vil ikke kun et lingvistisk fokus være tilstrekkelig. Dualiteten mellom språk og samfunn lar seg illustrere gjennom metoden KDA, da denne har «three basic properties: it is relational, it is dialectical, and it is transdisciplinary» (Fairclough 2010: 3). Fairclough argumenterer for at metoden er relasjonell (relational) fordi dens primære fokus er rettet mot sosiale relasjoner; metoden er dialektisk (dialectical) fordi diskurs gjennom relasjoner konstituerer mening og mening konstitueres gjennom relasjoner.

3.2 Ordnivå

3.2.1 Semantiske valg og relasjoner

Språklige valg er aldri tilfeldige. Hvordan det semantiske innholdet i en tekst kommer til uttrykk gjennom ord og hvordan disse ordene brukes for å beskrive virkeligheten, kan gi innsikt i tekstavsenderens verdensbilde og virkelighetsforståelse. Språkets sider er mangfoldige og ytringene vi kan produsere er likeså. Eva Maagerø poengterer at språket vårt er «så fleksibelt at vi kan komme med en ytring i dag som vi aldri før har ytret før i hele vårt liv, og som vi kanskje aldri vil si igjen» (Maagerø 2005: 20).

Gjennom språket utveksler vi mening og ytrer budskap, men tradisjoner og konvensjoner for språkbruk begrenser, samtidig som de realiserer meningsskapning.

Ord representerer fenomen i verden og hvert enkelt ord er unikt i seg selv. Betydningen av et ord er det kollektiv konsensus om i et samfunn og det er denne enigheten og felles forståelse som gjør det mulig for mennesker å skape mening ved bruk av ord satt i system². I en kritisk diskursanalyse av en tekst vil det være interessant å undersøke hvilke ord avsenderen knytter til hverandre, hvilke ord som blir brukt for å beskrive virkeligheten, hvordan fenomen defineres, bruken av synonymer og antonymer, og hvordan ord er satt i et hyponymisk forhold til hverandre.

² Det debatteres mellom kognitive og generative lingvister om ordets semantikk må læres eller om det er intuitivt for mennesker og det er uenighet om hvilken rolle grammatikk spiller i realisering av mening. For mer informasjon om dette, viser jeg til James Pustejovsky 1995, Roald Langacker 1987 og 1999 og Ray Jackendoff 2002.

Eksempelvis kan man konstatere at en hyppig bruk av ordet *datalagringsdirektivet* i *Punkt 2* og i pressemeldingen gir grunnlag for å reflektere over hvilke assosiasjoner dette ordet skaper for mottakerne av tekstene. Blir det assosiert med «å bekjempe alvorlig kriminalitet» eller «å kriminalisere personer»? Slike undersøkelser gir oss som diskursanalytikere innsyn i avsenderens persepsjon, og denne har, eller kan ha, innvirkning på hvordan mottakeren oppfatter teksten:

Det er en allmenn sannhet i persepsjonspsykologien at den fysiske plasseringen i tid og rom til den som sanser, avgjør hva hun ser, hører eller lukter av sansingsobjektet. I analogi med hvordan det reinte fysiske perspektivet styrer persepsjonen, peker fenomenologien på hvordan vår oppfatning av virkeligheten avhenger av vårt erfaringsperspektiv, som i sin tur er basert på tidligere opplevelser og på sosial, økonomisk og kulturell bakgrunn (Vagle 1995: 141–142).

Bakgrunnskunnskapen til hvert enkelt individ har, som tidligere nevnt, avgjørende effekt på produksjonen og persepsjonen av en tekst, og dette vil gjenspeile seg i avsenderens valg av ord. Bruk av ‘vurderende ord’ er en ofte benyttet praksis dersom teksten er av overtalende natur (Vagle 1995: 161). De vurderende ordene realiseres i form av adjektiv, verb og substantiv, og de gir effekten av å gjøre budskapet i teksten mer appellerende for mottakeren.

‘Eufemismer’ er forskjønnende ord som gir en formildende presentasjon av et fenomen. Bruk av et slikt språklig virkemiddel kan vitne om at avsenderen er observant på at fenomenet som omtales, potensielt kan ha en negativ effekt på mottakeren, og velger derfor å «pynte på det» for å minimere denne effekten.

‘Overleksikalisering’ er termen man bruker dersom vi finner mange ord om samme betydning eller mange ordkonstruksjoner med ett bestemt ord (Vagle 1995: 144). Overleksikalisering kan gjøre seg gjeldende på flere måter enten ved å konsekvent benytte seg av det samme ordet som for eksempel *data* eller *datalagring*, eller ved å variere med bruk av synonymer, noe som skaper mer variasjon i teksten samtidig som referentkjeden (ord som omtaler det samme fenomenet) ikke blir svekket. Overleksikalisering gir et inntrykk av avsenderens verdensbilde og det kan fungere nærmest som en insistering på at et fenomen er av viktig karakter. Bruk av overleksikalisering kan dermed gi mottakeren, dersom han/hun er observant på det, innblikk i avsenderens ideologi. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4.2.2 og 4.3.2.

3.2.2 *Metaforer og solidaritetsforhold*

Innenfor den politiske diskursen kan man i noen tekster se hyppig bruk av metaforer, men det interessante er å undersøke hva disse gjør med teksten. Spørsmålet blir således: Gjør ressursen det

enkler for avsenderen å kommunisere det han/hun ønsker å uttrykke? I kapittel 2.2.4 gjorde jeg rede for hva metaforer er, og skilte mellom leksikalske metaforer og grammatiske metaforer. På ordnivået i kritisk diskursanalyse er det de leksikalske metaforene som står i fokus. Det som i analysekapittelet blir interessant å se på, er fra hvilke semantiske kategorier som metaforene som er brukt har blitt hentet fra. Kategoriene har nemlig en sammenheng med hvordan avsenderen ønsker å fremstille sitt verdensbilde: Hvis avsenderen bruker krigsmetaforer i ytringene, kan dette være med på å understreke at tilstanden som beskrives er alvorlig. Hvis det blir bruk redskapsmetaforer kan dette derimot vitne om at avsenderen ønsker å understreke en mangel. Jeg kan vise med et eksempel:

Vi trenger et verktøy til å bekjempe kriminalitet

Avsender impliserer her at det er snakk om en mangel i det norske samfunnet og at det er nødvendig å dekke denne mangelen, og det som skal dekke det fremstilles som et verktøy. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4.2.2 og 4.3.2.

3.3 Grammatisk nivå

3.3.1 Nominaliseringer

I kapittel 2.2.4 og 3.2.2 gjorde jeg rede for hva en jeg til grammatisk metafor og en nominalisering er. I dette punktet skal jeg gjøre nærmere rede for hvilken funksjon den har.

I nominaliseringer blir prosesser gjort om til substantiver ved å tilføye det opprinnelige verbet et suffiks, noe som fører til at tempus, modalitet og deltakere forsvinner (Vagle 1995: 171). Fairclough skriver at «[n]ominalizations turns processes and activities into states and objects, and concretes into abstracts» (Fairclough 1992: 182). Som jeg skrev i kapittel 2.2.4, er ideen om at det fins alternative måter å skape mening på sentralt i SFL, og i KDA er et av formålene å studere *hvordan* avsender av en tekst konstruerer et verdensbilde gjennom grammatiske valg. Fairclough påpeker at nominalisering som en alternativ måte å representere prosesser på, har konsekvenser for *hvordan* mening om fenomener i verden uttrykkes: «Nominalization is the conversion of processes into nominals, which has the effect of backgrounding the process itself – its tense and modality are not indicated – and usually not specifying its participants, so that who is doing what to whom is left implicit» (Fairclough 1992: 179). Formålet med å studere nominaliseringer er å vise at de språklige valgene som avsender har tatt, sier noe om virkelighetsforståelsen og -bildet i

teksten, da effekten av nominaliseringer blant annet innebærer at agens, og dermed også ansvarsforhold, skjules.

Min omtale av nominaliseringer i proposisjonen og pressemeldingen vil i hovedsak omhandle omfanget av disse konstruksjonene, hvordan bruken av dem kan ses i sammenheng med agens og ansvarsforhold i setningene og tekstorganisering. Spesielt interessant vedrørende nominaliseringer og tekstorganisering, er at det kan si noe om hvilket fokus avsenderen har eller ønsker å presentere. En annen effekt ved nominaliseringer som er verdt å nevne, er at bruken gjør at man taper ideasjonell funksjon og vinner tekstuell, da det ofte blir flere ord på temaplassen i setningen.

3.3.2 *Passive setningskonstruksjoner*

Passiv er et språktrekk som blir brukt om både verbalformer og setningskonstruksjoner (NRG 1997: 837). Passiv er knyttet til verballeddet i setninger når man snakker om passive setningskonstruksjoner. Det betyr at begge disse setningene kvalifiseres til betegnelsen passiv: «Forslaget fra Kommisjonen *ble* etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet *endret* på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006» (bli-passiv) og «For å styrke personvernet *skjerpes* reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig» (s-passiv) (passiv er kursivert).

I motsetning til aktivsetninger, står verbalet i passivsetninger i passiv form (NRG 1997: 838). Det er vanlig i norsk språk at passivsetninger mangler agensledd (NRG 1997: 839). Agens er betegnelsen på den semantiske rollen i en ytring som «utfører en handling, eller som er årsak eller opphav til en prosess eller en hendelse» (NRG 1997: 47). I passive setningskonstruksjoner er det handlede subjektet degradert. Et degradert subjekt betyr at det leddet som i en aktiv setning ville hatt rollen til subjektet, ofte får rollen til objekt i en passivsetning. Subjektet i en passivsetning spiller dermed en annen rolle enn hva det ville gjort i en tilsvarende aktivsetning, slik tilfellet er i eksempelsetningene over. Der kommer det ikke frem hvem som er ansvarlig for at forslaget ble endret, eller hvem som er ansvarlig for å skjerpe reglene for utlevering av data.

Passivkonstruksjoner kan i så måte dermed brukes for å skjule agenten, eller benyttes der agenten ikke er kjent. Det kan dermed være årsaker av mer politisk og ideologisk art som ligger bak et passivvalg. Tilsløring av agent og dermed av ansvar og kausalitet, både tilsiktet og utilsiktet, kan være eksempler på dette. Dette gjør det spesielt interessant å studere bruken av passiv i offentlige tekster. Men passivbruk er ikke nødvendigvis ideologisk motivert, da det også kan ha med tekstuell funksjon, og således sjanger å gjøre: «A passive shifts the goal into initial 'theme'

position, which usually means presenting it as 'given' or already known information; it also shifts the agent, if it is not omitted, into the prominent position at the end of a clause where we usually find new information» (Fairclough 1992: 182).

3.3.3 *Transitivitet, ergativitet og det ideasjonelle*

Vi bruker språket til å formidle mening og i en kritisk diskursanalyse ser analytikeren på språket som en funksjonell funksjon. Som jeg presenterte i kapittel 2.2.3 mener Halliday at det i en ytring alltid realiseres tre typer mening: En ideasjonell, en mellompersonlig og en tekstuell mening. I dette kapittelet kommer jeg tilbake til den ideasjonelle meningen. Som påpekt i kapittel 2.2.3 uttrykker og beskriver vi vår oppfatning av fenomener i verden gjennom grammatiske elementer. 'Transitivitetssystemet' er betegnelsen som Halliday har gitt på de grammatiske elementene som inngår i beskrivelsen og meningen som realiseres er den ideasjonelle.

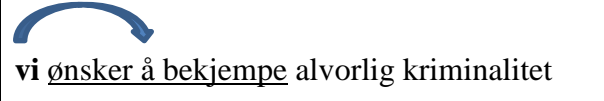
Kjernen i systemet er prosessene og de realiseres av verbalgrupper eller ett verb alene. I setningen «vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet» realiseres prosessen av verbalgruppa *ønsker å bekjempe*, mens prosessen i setningen «[d]atalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked», realiseres prosessen av presensformen *er*. Halliday (2004:174) fremhever prosessenes viktige rolle i tekst med disse ordene:

Parts of the 'flavour' of a particular text, and also the register that it belongs to, lies in its mixtures of process types. For example, recipes and other procedural texts are almost entirely "material", whereas "verbal" clauses play an important role in news reports and "mental" clauses are typical motif in casual conversation.

Å analysere hvilke prosesser som dominerer i en tekst vil dermed kunne gi oss en indikasjon på hvordan avsender fremstiller sitt verdensbilde. Til de forskjellige prosesskategoriene knytter deg seg bestemte deltakere og omstendigheter, og det er verbene som «bestemmer» deltakerroller og omstendighet. (Halliday 1994: 170). Deltakerne er de som *utfører* prosessen eller som prosessen er rettet mot. Deltakerne tilsvarer det som i klassisk grammatikk er subjekt, objekt og indirekte objekt, og de realiseres av nominale ledd. I setningene jeg eksemplifiserte med over «vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet» og «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked» utgjør henholdsvis *vi* og *datalagringsdirektivet* deltakerrollen i en mental prosess og en relasjonell prosess. Omstendigheter er tilleggsinformasjonen rundt prosessene. Disse gir

informasjon om tid, sted og måte, og de realiseres gjennom adverbialgrupper og/eller preposisjonsfraser (1994: 176).

En slik forståelse av prosessenes posisjon i setningen som representasjon av verden, kaller Halliday for en transitiv lesning (1994: 282). Halliday skiller mellom en transitiv lesing og en ergativ ('ergative') lesing av en setning (Halliday 1994: 163). Forskjellen ligger i fokuset på og rundt prosessene. Mens man i en transitiv lesing fokuserer på hvordan prosessen virker inn på deltakerrolle, fokuserer man i en ergativ lesing på hvem/hva som utfører prosessen. Årsaken ligger således **utenfor** selve verbet – altså i subjektet eller objektet som er elementer som Halliday kaller 'Medium' (Halliday 1994: 284–292). Betegnelsen Halliday har brukt om disse to lesemåtene er hentet fra de grammatiske kategoriene transitivitet og ergativitet³. Men i SFL studerer vi ikke hvilke verb som er transitive og hvilke som er ergative, men vi bruker et ergativt og transitivt *fokus* til å si noe om hva som er årsaken bak prosessen i setningen og hvordan prosessen påvirker de andre deltakere. I en transitiv lesning av setningen *vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet*, fokuseres det på at prosessen *ønsker å bekjempe* påvirker en annen deltaker i setningen som i dette tilfellet er *alvorlig kriminalitet*. I en ergativ lesning av setningen fokuseres det derimot på årsaken rundt prosessen – hvem/hva som satt den i gang – som i dette tilfellet er *vi*.

Transitiv lesning	 vi ønsker å bekjempe alvorlig <u>kriminalitet</u>
Ergativ lesning	 vi <u>ønsker å bekjempe</u> alvorlig kriminalitet

Illustrasjon 2: Forskjellen mellom transitiv og ergativ lesning.

I denne illustrasjonen har vi en agent som setter i gang prosessen, noe som kjennetegner aktive setninger (jf. kapittel 3.3.2). I passive setninger som ikke uttrykker agens derimot, har vi ikke en agent som utfører prosessen, men en nøkkeldeltaker (medium) som setter i gang prosessen og som prosessen ikke ville ha oppstått uten. Se eksempelet på en ergativ lesning uten agens:

Uten agens		
Innhold	lagres	ikke
Medium	Prosess	

³ Jeg ønsker ikke å gå videre inn på forholdet mellom transitive og ergative verb ut over dette, men henviser til NRG og Sunniva Petersen Johansen sin masteroppgave (2012) kapittel 3.3.1, dersom det er ønskelig å lese mer om dette.

I en passiv setning er medium og prosess obligatoriske komponenter, og i en aktiv setning er agenten og prosessen obligatorisk. At agenten ikke (vanligvis) er synlig i passive setninger vil være et interessant moment jeg kommer til å gå dypere inn på i analysen, spesielt vedrørende fremstillingen av ansvarsforholdet i tekster.

3.3.1.1 Prosesstyper

Prosesser blir i språklig samhandling valgt for å si noe om fenomen i verden: Både om det levende og det ikke-levende. Deltakere og omstendigheter ledsager prosessene.

Halliday har delt prosessene inn i seks kategorier alt etter sin ideasjonelle funksjon, altså etter hva i verden verbene presenterer (Halliday 1994: 106). Inndelingen er således semantisk betinget og det er prosessene som «styrer» deltakere og omstendigheter siden «[f]orskjellige typer prosesser har [...] forskjellige typer deltakere og forskjellige omstendigheter» (Berge, Cappock & Maagerø 1998: 40). Vi skiller mellom de prosessene som betegner det som foregår i den ytre verden, som kalles materielle prosesser, de som betegner det som foregår i hver enkeltes mentale verden, som kalles mentale prosesser, og de relasjonelle prosessene, som betegner at «[e]t forhold etableres mellom to størrelser» Vagle (1995: 164). Halliday skriver at: «In a material process, every participant is a THING: that is, it is a phenomenon of our experience, including of course our inner experience or imagination – some entity (person, creature, object, institution or abstraction), or some process (action, event, quality, state or relation)» (1994: 115). Det betyr at «[m]aterial processes are not necessarily concrete, physical events; they may be abstract doings and happenings» (Halliday 1994: 111). Eksempler på materielle prosesser er «bekjempe», «utarbeide».

Verb som representerer sansende handlinger samles under kategorien *mentale* prosesser. I motsetning til materielle prosesser, er mentale prosesser skjulte i individers indre. Det forekommer at mentale prosesser inngår i en projisert setning. En projisert setning er det vi kjenner som en periode som består av to helsetninger. Det betyr at en projisert setning har to hovedprosesser (Maagerø 1998: 43). I følgende setning finner vi et eksempel på to prosesser i en projisert setning: «Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget». *Ønsker* er en mental prosess som inngår i den første helsetningen og *sier* er en verbal prosess som inngår i den andre helsetningen og som realiserer hva som blir sagt. Maagerø (1998: 43 og 46) poengterer at i en periode som dette må hver av setningene analyseres hver for seg, noe som blir aktuelt for meg i analysen i kapittel 4.2.3.2 og 4.3.32.

Verb som representerer relasjoner mellom to enheter i verden har Halliday plassert i prosesskategorien *relasjonell*. Han skriver at: «In relational clauses, there are two parts to the 'being': something is being said to 'be' something else» (Halliday 1994: 119). Vi finner et eksempel på en relasjonell prosess i følgende setning: «Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004» der *var* binder sammen enhetene hva (deklarasjon) og hvorfor (terrorangrep).

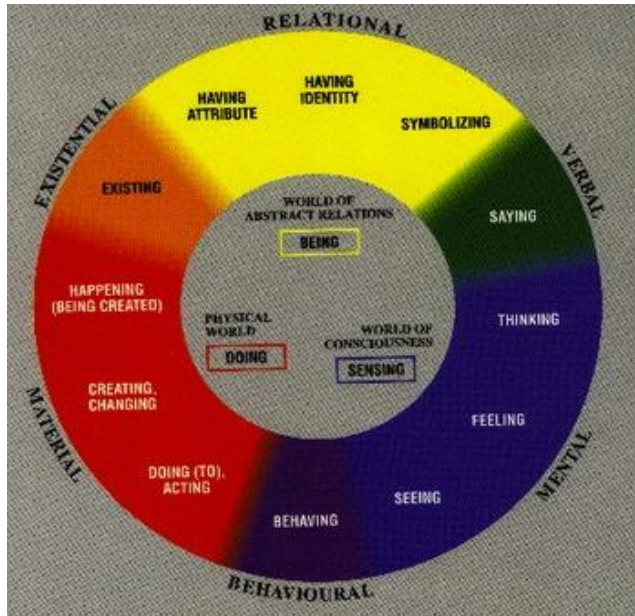
Mellom prosessstypene materiell, mental og relasjonell har Halliday plassert *verbal* («forteller»), *eksistensiell* («være») og *atferdsmessig* prosessstype. Disse tre prosessstypene representerer overgangene mellom de materielle, mentale og relasjonelle prosessene: «[d]e atferdsmessige mellom den fysiske verden og bevissthetsverden, de verbale mellom de abstrakte relasjoners verden og bevissthetsverden, og til slutt de eksistensielle mellom den fysiske verden og de abstrakte relasjoners verden» (Maagerø 1998: 41). Selv om fremstillingen over prosessstypene fremstår klart og konsist, er ikke inndelingen i praksis like enkel. Eksempelvis trekker jeg frem verb som på overflaten fremstår som materielle, men som allikevel kan tolkes som verbale. At et direktiv *overlater* eller *bestemmer* noe, eller at noe *fremgår* av direktivet har en semantisk funksjon som vitner om metonymi. Direktivet i slike setninger har funksjonen av å være det vi i SFL betegner som «den talende». Den talende, som ikke nødvendigvis er et bevisst individ, men kun noe som sender ut signaler (Halliday 1994: 140), er avsenderen for et budskap eller den som verbaliserer handlingen. Signaler kan kun sendes ut gjennom verbale handlinger, enten de er skriftlige eller muntlige. Flere steder i tekstene som jeg skal studere er den verbale prosessen umarkert, og har direktivet som formidler av budskapet. *Direktivet*, som jeg kommer tilbake til i 4.2.3 og 4.3.3, tolker jeg som en metonymisk fremstilling av den som utfører prosessene, enten om det er avsender eller de som avsender refererer til, og ikke at det er teksten som utfører dem selv.

Det er ikke hensiktsmessig for meg å gå grundig igjennom alle prosessene, deres deltakere og omstendigheter i denne oppgaven, så jeg har begrenset oppmerksomheten til prosessstypene materiell, mental, verbal og relasjonell, da disse forekommer i større grad i proposisjonen og pressemeldingen enn de tre øvrige prosessstypene⁴. Den som utfører handlingen i en materiell prosess kalles *aktør* og den handlingen blir utført mot kalles *målobjekt*. I en mental prosess kalles deltakerne henholdsvis *den sansende* og *fenomen*, mens de i en verbal prosess kalles deltakerne *den talende*, altså den som utfører prosessen, mens den prosessen er rettet mot kalles *den*

⁴ For en mer informasjon om de andre prosessene kan *An Introduction to Functional Grammar* (1994) av Halliday leses. For en norsk omtale av prosessene henviser jeg til Eva Maagerø sitt arbeid i boka *Språket som mening* (2005) og «Hallidays funksjonelle grammatikk – en presentasjon» 1998 I: *Å skape mening med språk*.

mottakende. I relasjonelle prosesser kalles deltakeren som utfører prosessen *den utpekte* eller *bærer* og mottakeren *verdi* eller *attributt* (Maagerø 2005: 106–122).

Illustrasjonen under fremstiller Hallidays inndeling av prosesser:

Illustrasjon 3: De seks prosessstypene (Halliday 1994: forsidebilde)⁵

Den seksdelte kategoriseringen av prosessstyper vitner om en seksdeling av verden, men Halliday påpeker at det er de materielle, mentale og relasjonelle prosessene som statistisk sett utgjør majoriteten av setninger (Halliday 1994: 138).

Verbenes semantikk kan gjøre at den som analyserer en tekst kan få utfordringer med å kategorisere verbene. Jeg pekte på forholdet mellom verbale og materielle prosesser over som ett eksempel. Halliday (1994: 140 – 141) understreker at det ofte er glidende overganger mellom prosessstypene fremfor et skarpt skille, så konteksten kan derfor være et godt hjelpemiddel, men kanskje ikke et tilstrekkelig et. Derfor kan andre ha en annen oppfatning av prosessanalysen i kapittel 4.2.3.2 og 4.3.3.2 samt vedlegg 4 og 8. Dette viser i så fall igjen at det ikke alltid er overenstemmelse mellom språklig form og intensjon, og at prosesskategorisering tidvis må bygge på tolkning.

3.3.1.2 Handling, Hendelse og Tilstand

Når transitiv og ergativ lesning av prosesser kombineres, gir det oss tre måter å se fenomener og ting i verden på: Vagle presenterer måtene som 'Handling', 'Hendelse' og 'Tilstand' (1995: 169),

⁵ Tabellen er hentet fra forsidet til *An Introduction to Functional Grammar* 1994.

og måtene kaller hun 'prosesskategorier'. I en Handling skjer det noe, skapes noe eller endres noe og det er en ytre igangsetter (utøver eller årsak) tilstede i setningen enten i en aktiv eller passiv setningskonstruksjon. Setningen «*Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet [har tatt dissens] i statsråd*» er et eksempel på en Handling der SV og Sp er utøverne som setter i gang handlingen å ta dissens. Handlinger blir realisert av materielle, verbale og atferdsprosesser dersom de har en animat utøver som enten er eksplisitt uttrykt eller eventuelt utelatt.

I setninger som karakteriseres som en Hendelse er det derimot ingen ytre utøver eller årsak. Det betyr at Hendelsen realiseres *gjennom* aktøren. Hendelse realiseres også av materielle, verbale og atferdsprosesser, og i følgende setning finner vi et eksempel på en Hendelse: *Det ble tatt dissens i statsråd*.

Tilstander realiseres av relasjonelle og eksistensielle prosesser hvor agens kan, men ikke må, uttrykkes. Setningen *Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004*, er et eksempel på en Tilstand uttrykk ved en relasjonell prosess (preteritumsform av å være). Materielle prosesser kan kategoriseres som Tilstand dersom den uttrykkes ved tilstandsperfektum (med *være* som hjelpeverb).

I kapittel 4.2.3.2 og 4.3.3.3 i tekstbeskrivelsen der jeg tar for meg prosessene og prosesskategoriene, vil jeg kategorisere setningene som Handling, Hendelse eller Tilstand ut fra hovedverbet. I flere av setningene blir utøveren fremstilt som et metonymisk subjekt som utfører en prosess som krever en aktør med intensjoner, som for eksempel i setningen «Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres». Slike setninger tolker jeg som Handling da det er tydelig at *Direktivet* er et metonymisk subjekt som tildeles rollen som «utøveren eller årsaken til forløpet [og som er] tilstede som en ansvarlig – vanligvis levende og menneskelig – størrelse» (Vagle 1995: 168). Det ville dessuten ha gitt et ukorrekt inntrykk av teksten dersom jeg skulle ha tolket *Direktivet* bokstavelig for således ha kategorisert setningen som en Hendelse.

3.3.4 Språkhandlinger og handlingsaspekt

J. L. Austin (1989) [1962] presenterte termen 'speech acts' som vi på norsk kaller språkhandlinger. Han mente at man kunne dele alle ytringer inn i kategorier. Videre i teorien sin peker han på at alle ytringer har tre mulige aspekter, og således tre forskjellige handlinger: den lokusjonære, den illokusjonære og den perlokusjonære. (Vagle, Sandvik, Svennevig 1993: 86). En

ytrings språklige og grammatiske aspekt som realiserer et visst proposisjonelt innhold, som altså gjør en ytring til en *handling*, er det lokusjonære aspektet. Den lokusjonære handlingen består kun i det å ytre en meningsfull setning. Intensjonen bak ytringen som kan være å poengtere noe, argumentere for noe eller informere om noe, er det illokusjonære aspektet. Effekten av en illokusjonær handling kalles perlokusjonær handling. En perlokusjonær handling innebærer for at avsender har lyktes med sin illokusjonære handling, avsender har altså klart å overbevise mottakeren med ytringens intensjon.

John Searle har jobbet videre med Austins språkhandlinger og presenterer i boka *Speech acts – an essay in the philosophy of language* (1969), sine egne arbeid omkring teorier fra sine språkfilosofiske kollegaer som J.L. Austin og Ludwig Wittgenstein. I boka gjør han rede for, med visse modifiseringer, Austins begrep 'illokusjonær handling' som han selv karakteriserer som ytring av ord og setninger i bestemte kontekster under bestemte forhold med bestemte intensjoner, og som vi i dag kjenner som 'språkhandlinger'. Searle mener i likhet med Austin at man kan dele ytringer inn i kategorier alt etter hvilken funksjon de er ment til å utføre. Searle deler ytringer inn i fem kategorier⁶:

1. **Konstativer** eller påstander, som kan være sanne eller usanne (samme påstand være sann i en bestemt kontekst og usann i en annen)
2. **Kommissiver**, der sender forplikter seg til å gjøre noe for mottaker
3. **Direktiver** (inkludert spørsmål), der senderen søker å fremkalle en handling hos mottakeren
4. **Ekspressiver**, der senderen uttrykker sine følelser
5. **Kvalifiseringer**, der senderen skaper en ny (institusjonalisert) virkelighet ved hjelp av språket

Når man gjør en analyse av språkhandlingene på tekstnivå, handler det om å avdekke hver enkelt ytrings konvensjonelle og intensjonelle betydning. Selv om Searle har en klar og ryddig inndeling av språkhandlinger, er inndelingen i praksis langt mer strevsom, for ofte er det slik at språklig form ikke svarer til språklig intensjon, og omvendt. Fairclough skriver at:

Speech act values cannot be assigned simply on the basis of formal features of an utterance; in assigning values, interpreters also take account of the textual context of an utterance (what precedes and follows it in the text), the situational and intertextual context, and elements of [members' resources] (Fairclough 2001: 130).

⁶ Vagle og Svennevig (2001) og Wenche Vagle (1995) har utarbeidet de norske termene som står oppført her.

Vagle, Sandvik og Svennevig (1993: 71) skriver at en ytring kan ha flere enn en *språkfunksjon*: Den kan være ekspressiv ved at følelser blir uttrykt, appellativ ved at avsender retter seg mot for å påvirke mottaker, og referensiell ved at avsender representerer ytre saksforhold. Men en ytring vil i teorien kun kunne kategoriseres som én *språkhandling*. Det betyr at det i tvilssituasjoner må være opp til teksttolker å avgjøre hvilken språkhandling ytringen skal plasseres under, men samtidig påpeke at ytringen kan bli tolket annerledes av andre. Språkhandlingene direktiver og kommissiver kan for eksempel i noen tilfeller være vanskelig å skille mellom. Setningen «[u]tlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer» kan både analyseres som konstativ og direktiv. Grunnen til dette er at det kan være vanskelig å avgjøre om avsenderens intensjon med setningen er å fremlegge et ønske om at en handling skal utføres, eller om avsender kun ønsker å informere om en sak. I slike tilfeller kan man komme nærmere en avklaring ved å se ytringene i sammenheng med modalitet og vurdere tekstens overordnede formål. Jeg kommer tilbake til analyse av språkhandlingene i kapittel 4.2.4.2 og 4.3.4.2.

Å avdekke hvilken språkhandling som dominerer teksten vil gi en indikasjon på tekstens makrohandling. Tekstens makrohandling henger tett sammen med avsenderens intensjon med teksten. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 3.4.3.

Språkhandlingene kan gi en indikasjon på hvordan avsender forholder seg til mottaker og omvendt, mens avsenderens forhold til tekstens referensielle innhold kommer frem i analyse av modalitet.

3.3.5 *Modalitet og det mellompersonlige*

Språkhandlingene og modalitetsmarkeringer må videre sies å være uløselig forbundet. Ved å undersøke måten noe er skrevet på, kan det avdekkes hvilken holdning avsenderen har til mottakerne og til sin egen tekst. Modalitet er en semantisk kategori som gir uttrykk for denne holdningen (NRG: 579, Vagle 1995: 177).

En avsender kan uttrykke positiv og negativ polaritet ved å hevde at noe enten *er*, eller *ikke er*, eller uttrykke *gjør det* eller *ikke gjør det* (Halliday 1994: 88). For å uttrykke nyansene i kontinuumet mellom disse ytterpunktene, har avsender behov for språklige mekanismer, og disse mekanismene realiserer det vi kaller modalitet.

Det finnes to typer modalitet, men benevnelsen varierer (Halliday 1994: 89, Vagle 1995: 177, NRG 1997: 580 og Maagerø 2005: 149–155). Modalitet som uttrykker grad av nødvendighet

og tilbøyelighet (degrees of probability) som realiserer en form for handling mellom polene *gjør /ikke gjør*, kaller Halliday for ‘modulation’. Eva Maagerø, etter inspirasjon fra Halliday, kaller det ‘modulasjon’, mens Vagle kaller det ‘interpersonell modalitet’. I NRG har denne typen modalitet fått navnet ‘deontisk modalitet’. Modalitetstypen er typisk i direktive og kommissive språkhandlinger.

Modalitet som uttrykker grad av sannsynlighet og vanlighet (degrees of usuality) mellom polene *er* eller *ikke er*, kaller Halliday for ‘modalization’. Maagerø kaller det for ‘modulisasjon’, og Vagle for ‘ekspressiv modalitet’, mens det i NRG har fått betegnelsen ‘epistemisk modalitet’. Denne typen modalitet er typisk i konstative og kvalifiserende språkhandlinger.

Jeg velger å bruke begrepene fra NRG, henholdsvis epistemisk og deontisk modalitet. I NRG blir epistemisk og deontisk modalitet definert slik:

Hvis språkbrukerens holdning angår sannhetsverdien av innholdet i utsagnet, er modaliteten epistemisk. Går holdningen derimot på det å få utført eller gjennomført en viss handling, er modaliteten deontisk. (NRG 1997: 580)

I følge NRG kan modalitet grammatisk sett uttrykkes på følgende måter:

- a) Ved ulike morfologiske kategorier av verbet (imperativ, konjunktiv, indikativ)
- b) Ved leksikalske uttrykk som f.eks. adjektiver og verb. Svært vanlige i norsk er setningsadverb som *vel*, *visst*, *nok*, *da*, *jo*, *nå*, *kanskje*, som kan modalisere utsagnet alene eller brukes i kombinasjon med andre grammatiske uttrykk for modalitet [...]
- c) Ved syntaktiske konstruksjoner med modalverb + infinitiv
- d) Ved enkelte andre verbforbindelser som *ha*, *bli* eller *være* + infinitivkonstruksjon (*Du har å gjøre som jeg sier*; *Vi blir å finne ved stand fire*; *Hun er kun å treffe på tirsdager*) (NRG 1997: 579).

Punkt «a)» er det vi kjenner som modus – verbformer som kan utgjøre modalitet. Punkt «b)» uttrykker modalitet gjennom det vi kjenner som modusadjunkt som vanligvis blir realisert gjennom preposisjonsfraser eller adverbialgrupper (Halliday 1994: 49, Maagerø 2005:). I tillegg kan modusadjunktene uttrykke polaritet og tid (Maagerø 2005: 148). Modusadjunktene uttrykker grad av sannsynlighet og vanlighet i form av *kanskje*, *sannsynligvis*, og *vanligvis*. Gjennom ord som *helst* og *absolutt* uttrykkes grad av nødvendighet eller tilbøyelighet.

Punkt «c)» viser til modalitetskonstruksjoner som er realisert av modale verb og infinitiv. De modale verbene kjenner vi som *skal*, *kan*, *bør*, *må*, *vil*⁷, og de kan brukes til å uttrykke epistemisk og deontisk modalitet. Modalverbet *burde* blir ofte brukt til å uttrykke grad av

⁷ Her oppført i presensform.

nødvendighet i form av en anbefaling eller et råd (NRG 1997: 613). *Må* og *skal* uttrykker derimot et påbud eller en befaling (Ibid.). Et påbud eller en befaling kan også uttrykkes med modalverbet *skulle* i presensform, da modaliteten blir deontisk (NRG 1997: 605). Vi ser et eksempel på dette i følgende setning: «Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av opplistingen i direktivet». Det er viktig å påpeke at selv om modalverbene vanligvis gir uttrykk for det jeg nå har nevnt, må vi allikevel alltid se uttrykkene ut fra setnings- og proposisjonsnivå. Det betyr at modale hjelpeverb ikke nødvendigvis uttrykker modalitet, da de i stedet kan ha en refererende eller temporal funksjon.

Å avgjøre hva slags type modalitet et modalt hjelpeverb uttrykker kan vise seg å være utfordrende, og her eksemplifiserer jeg med verbet *vil*:

Modalitet	
Epistemisk	Deontisk
Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning ⁸	Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet ⁹

Ordet *vil* «kan sies å uttrykke deontisk modalitet i utsagn som uttrykker subjektsreferentens *vilje* eller *ønske*» (NRG 1997: 616), og «i direktiviske utsagn som uttrykk for anmodning eller henstilling» (NRG 1997: 619), mens *vil* uttrykker epistemisk modalitet i utsagnssetninger der subjektreferentens har en antagelse om nåtiden: «Dette vil være kjent for de fleste» (NRG 1997: 617). Ofte brukes også epistemisk modalitet «i utsagn om noe som skjer ut fra lovmessighet, konvensjoner eller regler» (NRG 1997: 618), slik vi finner eksempel på i følgende setning: «det vil si data de har tilgjengelige». Men til tross for teoretisk fremstilling av inndeling av modalitet, er analyse av modalitet i praksis langt mer komplisert. Å på den ene siden avgjøre om *vil* i en ytring er deontisk eller epistemisk, eller om det har en temporal funksjon, er ikke alltid lett, da futurumsformer kan dannes med dette modale hjelpeverbet. I NRG står det at «de analytiske futurumsformene, som er sammensatt med modale hjelpeverb, vil alltid også ha modal betydning» fordi «vår kunnskap om framtida er vesensforskjellig fra mye av den kunnskapen vi har om fortida og nåtida, og utsagn om framtida vil derfor i en viss grad alltid være prediksjoner eller antakelser» (1997: 543–544). I min analyse av tekstene bruker jeg derfor et oppfølgingsspørsmål når jeg skal vurdere om *vil* uttrykker modalitet eller om det primært har blitt benyttet som uttrykk for å si noe

⁸ Eksempelet er hentet fra regjeringens pressemelding 148 – 2010

⁹ Eksempelet er hentet fra regjeringens pressemelding 148 – 2010

om fremtiden. For å skille mellom om avsenderens intensjon med ytringen er å uttrykke et «ønske», en «nødvendighet» eller å uttrykke at noe «kommer til å skje», er nødvendig for å få et så korrekt bilde av modalitet som mulig. Dersom spørsmålet viser seg å ikke være tilstrekkelig til å avgjøre hvilken funksjon ordet har, ser jeg på det som fruktbart å støtte meg til konteksten og konteksten, i tillegg til at jeg trekker paralleller til setningens språkhandling (jf. Kapittel 3.4.3). Allikevel må vi ta høyde for at andre som analyserer tekstene kan tolke modaliteten på en annen måte enn hva undertegnede har gjort. Dette henger sammen med hva Fairclough kaller «background knowledge» (jf. 2.2.4).

Punkt «d» uttrykker modalitet gjennom modale hjelpeverb og infinitivkonstruksjoner, og konstruksjonen «forekommer bare i utsagn med deontisk modalitet» (NRG 1997: 635). I slike konstruksjoner kan det også være problematisk å skille mellom modal og temporal funksjon. Eksempelvis viser jeg til følgende ytring: «Hun blir å finne på kontoret etter klokken 12» betyr at «hun kommer til å være på kontoret etter klokken 12». NRG viser til lignende setningskonstruksjon og påpeker at *bli* i slike sammensetninger fungerer som en fremtidsform av verbet *være* (NRG 1997: 636).

Modalitet i denne oppgaven blir gradert som svak, middels eller sterk etter inspirasjon fra Hallidays tredeling av modalitetens verdi (value) (1994: 357):

	Sterk	Middels	Svak
Deontisk	Skal / må / vil	Bør	Kan
Epistemisk	Vil	Trolig, omtrent, tydeligvis	Kan

Tabell 1: Eksempel på modalitetsmarkører.

Felles for alle modale ytringer er at de som regel må tolkes i lys av kontekst for at de kan kategoriseres som enten deontiske eller epistemiske. Enkelte modale verb kan gi en indikasjon på type modalitet, men samme verb kan også realisere begge formene for modalitet, alt etter hvordan ytringen er konstruert. Eksempelvis trekker jeg frem modalverbene *vil* og *kan*, og viser samtidig til tabell 1 på forrige side.

Man kan i forskjellige teksttyper se på hva slags type modalitet som er typisk for sjangeren, men det er veldig viktig å være oppmerksom på modalitetsskifte innad i teksten som språklig virkemiddel. Bruken av epistemisk modalitet er vanlig å finne i politiske tekster, da man her ofte har behov for å helgardere seg. Helgardering kan gjøres ved å bruke språklige

mekanismer som uttrykker nyanser mellom sannhet og usannhet, sannsynlighet og usannsynlighet, samtidig som bruken av deontisk modalitet underbygger nødvendigheten av emnet.

En side ved modalitet som kan virke utfordrende, er når grammatiske konstruksjoner som kan uttrykke modalitet mister sin modale funksjon grunnet setningens funksjon: Ytringer som primært referer til bestemmelser, som vi finner eksempler på i pressemeldingen, kan tolkes som uttrykk for modalitet, mens andre kan tolke dem som at de konstaterer epistemiske eller deontiske faktum. Dette henger sammen med at ytringens primære språkhandlinger er å referere, og hvor man da kan diskutere om modalitetsaspektet forsvinner. I den grammatiske konstruksjonen i setningen «[d]ata skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen» finner vi et eksempel på et slikt tvilstilfelle. Ytringen kan både tolkes som uttrykk for et deontisk faktum og / eller at avsender uttrykker sterk deontisk modalitet. Jeg kommer tilbake til dette under punkt 4.2.3.3 og 4.3.3.3.

3.4 Tekstnivå

3.4.1 Koherens og relasjonskobling

Koherens i tekst blir skapt av kohesjonsmekanismer. Strukturerte koherensmekanismer binder sammen elementer i forskjellige setninger, og dette skaper en sammenheng på ulike nivå i teksten (Maagerø 2005: 175). Typer av kohesjonsmekanismer er referanse, leksikalsk kohesjon og relasjonskobling (Maagerø 2005: 176). Disse tre mekanismene har ulike måter å binde tekster sammen på. Referanse binder teksten sammen ved å følge identiteten til en deltaker i en tekst ved bruk av navngiving og personlig pronomen (Maagerø 2005: 176).

Leksikalsk kohesjon er mekanismer som binder innholdsord i en tekst sammen på ulike nivå. Hyponymiske forhold, synonymi, ekvivalens, meronymi og repetisjon er eksempler på språklige ressurser som skaper kohesjon. Viktig er det å nevne at leksikalsk kohesjon bygger på vår kulturforståelse. Sammenheng vil kun oppfattes dersom språkbrukerne kan relatere elementene til hverandre¹⁰.

Den siste typen kohesjonsmekanisme er 'relasjonskobling'. Relasjonskoblinger binder setninger sammen i tekst ved bruk av bindingselementer (forbindere). Disse realiseres av subjunksjoner, konjunksjoner, adverbialgrupper eller preposisjonsfraser som *av den grunn, fordi, derfor, men, og, allikevel, og deretter*. Disse kan uttrykkes både eksplisitt og implisitt i tekster alt

¹⁰ For informasjon om øvrige kohesjonsmekanismer, se for eksempel Vagle, Sandvik og Svennevig (1993), Maagerø (2005) eller Vagle (1995).

etter hva avsenderen ønsker å oppnå. Dersom de blir uttrykt implisitt, altså uten de faktiske forbinderordene, er man i større grad avhengig av at mottakeren er kapabel til selv å trekke sammenhengen mellom setningene.

Det finnes fem ulike typer av relasjonskoblinger: Additiv, adversativ, temporal, kausal og alternativ. (Maagerø 2005: 185–188). Additiv kobling skjer ved å binde det semantiske innholdet i en setning til en annen ved bruk av forbinderord som *og*, *i tillegg* og *dessuten*. Additiv relasjonskobling kan uttrykkes både implisitt og eksplisitt, men additiv kobling er «kanskje den koblingen som realiseres oftest implisitt» (Maagerø 2005: 189).

Adversativ kobling viser til motsetning, kontrast eller innrømmelse mellom setninger og de realiseres av konjunksjonen *men*, adverbialgrupper *derimot*, *i stedet for* og subjunksjon som *selv om* (Maagerø 2005: 188).

Koblingen som knytter setninger til hverandre med elementer som uttrykker tid, kalles temporal relasjonskobling (temporal etter tempus som i grammatikken er betegnelsen på tid) (Maagerø 2005: 186). Hvordan tempus uttrykkes og relaterer setninger til hverandre varierer: Det kan uttrykke kronologi, et retrospektivt perspektiv eller samtidighet. Dersom koblingen realiseres eksplisitt, skjer dette ved adverbialgrupper *etterpå*, *senere*, ved subjunksjoner som *mens*, *etter at*, *da* og *når*, og ved preposisjonsfraser som *etter en stund*, *før dette*, *etter dette*. Temporal relasjonskobling kan også uttrykkes implisitt.

Kausalkobling uttrykker årsaks-, følge- eller betingelsesforhold mellom setninger og realiseres eksplisitt eller implisitt gjennom sideordnede konjunksjoner, subjunksjoner, preposisjonsfraser eller adverbialgrupper (Maagerø: 2005: 187).

Alternativ kobling binder setninger sammen ved å skape et alternativ mellom dem ved å bruke den sideordnede konjunksjonen *eller* eller adverbialgrupper (Maagerø 2005: 189). I motsetning til de andre relasjonskoblingene, uttrykkes denne sjeldent implisitt.

I argumenterende tekster er det spennende å se hvordan argumentasjonen blir bygd opp, og da er relasjonskobling et viktig element å studere. Brukes den eksplisitt? Implisitt? Hva er virkningen av bruken? Vagle (1995) skriver at adversativkoblingen bidrar til å fremme ideologiske antakelser, da spesielt med konjunksjonen *men*. *Men* uttrykker motsetninger, og betydningen av ordet kan tolkes på forskjellige måter. Dette gjør at bakgrunnskunnskapene og verdensoppfattelsen til de aktuelle mottakerne avgjørende i prosessen med å skille mellom motsetningene som blir presentert på hver sin side av forbinderen.

Ut fra å kun å studere hvilke relasjonskoblinger som har blitt brukt i teksten, kan man ikke avgjøre hvilken sjanger den hører til, da det i majoriteten av tekster blir brukt flere forskjellige typer relasjonskoblinger. Men som Maagerø poengterer, er det i noen sjangre at man har behov for

å særlig benytte seg av én type relasjonkoblinger (Maagerø 2005: 190). Det betyr at relasjonkoblingstype kan gi en *indikasjon* på sjanger, men mekanismen alene er ikke tilstrekkelig til å avgjøre sjangertilhørighet.

3.4.2 *Presupposisjoner*

Proposisjoner (sakspåstander, forutsetninger) som er impliserte i språklig samhandling, kalles presupposisjoner. Fairclough skriver at presupposisjoner: «[...] are not properties of text, they are an aspect of text producers' interpretations of intertextual context» (Fairclough 2001: 127). For språkbrukere er det mulig å forstå presupposisjoner dersom man har kjennskap til konteksten (Vagle 1995: 193). Kontekstforståelse, som nevnt i kapittel 2.2.1, bygger på vår bakgrunnskunnskap, og vår bakgrunnskunnskap er avgjørende for at vi skal forstå konteksten. Denne forståelsen og kunnskapen gjør oss som språkbrukere i stand til å forstå mening i diskurs som ikke er eksplisitt uttrykt. Implisert mening har fellesbetegnelsen 'inferens', og Dagrun Skjelbred poengterer at nøkkelordet til å forstå implisert mening er bakgrunnskunnskap:

Fordi vi har erfaring med tekster, skaper vi sjøl sammenheng i det vi leser og hører. Vi oppfatter tekster nettopp som tekster, og ikke bare som løse setninger. Det er viktig å være klar over at det er leseren som langt på vei skaper denne helheten. Gjennom vår erfaring med tekster har vi lært oss til å tolke dem som noe mer enn summen av alle setningene. Vi skaper sjøl mening og sammenheng. Og slik må det sjølvsagt være; tekster som sier alt vil bli uutholdelige. Slike setninger, eller "mellom-linje-lesinger", kaller vi inferenser (Skjelbred 1999: 26).

Bruk av presupposisjoner som er en type inferens, er et middel avsenderen kan benytte seg av for å oppnå ulike mål: Helgardere seg, skape spenning i tekst, utfordre leseren, og bruke det som et maktmiddel. I formidling av ideologi er presupposisjoner et viktig, og mye brukt virkemiddel, dersom «what they assume has the character of 'common sense in the service of power'» (Fairclough 2001: 128). Fairclough påpeker også maktfunksjonen som bruken av presupposisjoner har: «Because the propositions concerned are not made explicit, it is sometimes difficult for people to identify them and, if they wish to, reject them» (Fairclough 2001: 128). Et sentralt aspekt ved maktbruk, er at maktutøveren stiller seg «over» de/den makten utføres mot: I et språklig tilfelle, kan maktutøver strategisk benytte seg av språklige realiseringsmetoder som er ukjente eller vanskelige for mottaker.

I en kritisk diskursanalyse vil målet være å gjøre presupposisjonene om til eksplisitte proposisjoner, altså å gjøre det implisitte eksplisitt, da dette vil kunne synliggjøre sosialt maktbruk i samfunnet.

3.4.3 *Makrohandling*

Makrohandling er den overordnende språkhandlingen i en tekst. En makrohandling knyttes ikke til enkeltytringer slik som språkhandlinger, men til *hele* teksten. Makrohandlinger er også inndelt i klasser slik som språkhandlingene, og betegnelsen på dem er de samme (jf. Kapittel 3.3.4). Tekstens makrohandling sier noe om tekstens diskursive praksis idet den representerer en kommunikativ begivenhet. Nært knyttet til makrohandling er sjanger.

3.4.4 *Sjanger og stil*

3.4.4.1 Sjanger

Ordet sjanger betyr 'type, sort, klasse', og vi bruker det om tekster som har felles trekk karakterisert av lingvistiske, sosiale og psykologiske faktorer som gjør at vi kan gruppere dem sammen. Sjangere er, som skrevet i kapittel 2.1, en målrettet sosial handling, og de karakteriseres ut fra en kombinasjon av tekstinterne og teksteksterne trekk.

Vagle skriver at «[t]ekster er forskjellige, men de er også mer eller mindre like hverandre» (Vagle 1995: 188). Tekster som er «mer eller mindre like hverandre», plasserer vi intuitivt til samme sjanger, dog vel vitende om at tekster innenfor samme sjanger kan, i variert grad, skille seg fra hverandre. Sjangre kan være frie og tekstene kan dermed ha større variasjon seg imellom, mens standardiserte sjangre har lite variasjon.

Et viktig spørsmål en må stille seg i arbeid med sjanger er hvorfor språkbruken er som den er. Er det kun fordi tekstavsenderen forholder seg til sjangermønstrene? Ville de samme ordene, men med en annen struktur, blitt definert som en annen sjanger? Hvordan ville dette i så fall påvirket persepsjonen av teksten? For å få svar på slike spørsmål, må en foreta en sjangeranalyse. Ifølge Bathia er sjangeranalyse et tverrfaglig prosjekt, da spørsmålene som trengs å besvares strekker seg over mer enn ett felt. En ren lingvistisk beskrivelse er nødvendig og må ligge til grunn, men den er ikke alene tilstrekkelig for å avdekke motivasjonen som ligger bak teksten – det må suppleres med sosiologi og psykologi (Bathia 1993: 16). Den lingvistiske beskrivelsen tar for seg de leksikogrammatiske trekkene og retorikken i teksten, og suppleres med kontekstforståelse med innsyn i hvem avsenderen er og hvilke samfunnsmessige drag teksten ble produsert i. Dette suppleres igjen med et psykologisk perspektiv, der man undersøker avsenderens språklige valg og om disse kan sies å fremme eller hemme tekstens kommunikative mål.

I kapittel 4.2.4 og 4.3.4, vil jeg se på samspillet mellom de teksteksterne og de tekstinterne faktorene. De tekstinterne trekkene som modalitet, verbformer og relasjonkoblinger gjør at vi kan

kategorisere *Punkt 2* og pressemeldingen ut fra deres teksttype, mens de teksteksterne trekkene er viktige for kunne si noe om utformingen av tekstene.

3.4.4.2 Stil

I en tekst er det summen av flere faktorer som utgjør stilen. Svennevig skriver at «[s]til er språklige og tekstuelle trekk som typisk forekommer sammen, som et mønster, og som er motivert ut fra situasjonen» (Svennevig 2009: 258). Stilen kan sees i sammenheng med sjanger da enkelte stiltrekk er typiske for enkelte sjangere. Her kobler man gjerne stiltrekkene til de forskjellige nivåene i tekst, og studerer således vokabular, syntaks og kohesjon.

Å skille mellom teknisk og dagligdags språkstil, og formell og uformell språkstil, er en måte å karakterisere stilen i tekst på (Eggins 1994: 57,67, 74, og Maagerø 2005: 47, 51). Tekstens stil har en sammenheng med medium og tema. En muntlig tekst er vanligvis mer uformell enn en skriftlig tekst. Og igjen er det gradforskjeller mellom skriftlige tekster. En proposisjon til Stortinget er mer formell og teknisk enn en pressemelding rettet mot norsk presse. Mens den *tekniske* stilens vokabular er preget av fremmedord, fagterminologi, utstrakt bruk av passiv og lange setningskonstruksjoner, er den *dagligdagse* stilen preget av et vokabular man kjenner igjen fra dagligdagse samtaler.

Formell og uformell stil i tekst har en sammenheng med omstendighetene rundt teksten. Den formelle stilen preges av nøytrale ord, standardformer, høflighetsfraser og agensløse ytringer, mens den uformelle stilen i større grad er preget av ladde ord, fraser og ufullstendige setningskonstruksjoner og grammatisk synlige aktører (Eggins 1994: 67, Svennevig 2009: 265 og Maagerø 2005: 51).

I KDA er det ikke et mål i seg selv å utføre en grundig analyse av stilen i teksten. Det som derimot er interessant, sett ut ifra et kritisk perspektiv, er hvordan avsender ønsker å fremstå (Fairclough 1995: 75), og hva slags relasjon som skapes mellom avsender og mottaker.

4 Analyse og tekstbeskrivelse

4.1 Innledende om tekstbeskrivelser

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på to kommunikative begivenheter. Dette er to offentlige dokumenter som begge har regjeringen Stoltenberg II som overordnede avsender, samtidig som de har ulike primæravsendere. Tekstene er Punkt 2 en proposisjon til Stortinget, og en pressemelding hentet fra regjeringens nettside.

Proposisjonen har navnet *Proposisjon 50 S. Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/24/EF om lagring av data fremkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett (datalagringsdirektivet)*, forkortet med *Prop. 50 S*, utsendt av Utenriksdepartementet. I proposisjonen er det *Punkt 2 – generelt om datalagringsdirektivet* som jeg skal studere.

Pressemeldingens tittel er *Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet*. Pressemeldingen ble utsendt 10.12.2012 av Justis- og Beredskapsdepartementet samme dag som proposisjonen ble fremmet i Stortinget. Pressemeldingen tar utgangspunkt i proposisjonen for å informere til pressen og øvrige mottakere om Direktivets bakgrunn og virkning i Norge.

Proposisjonen og pressemeldingen er tekster som *videreformidler* de felles regler som har blitt vedtatt i Det Europeiske Råd og EU-kommisjonen. Proposisjonen er en normativ tekst som pressemeldingen bygger på. Det betyr at det ikke nødvendigvis er overenstemmelse med setningers språklig form og språklig intensjon, noe som kommer til å prege analysen. Jeg kommer tilbake til dette i innledningskapitlet til hver av tekstene, henholdsvis punkt 4.2.1 og 4.3.1, og under samtlige punkter i dette analysekapitlet der denne noe kompliserende faktoren blir aktuell å kommentere.

Tekstene blir i dette kapitlet presentert og gransket på bakgrunn av teorien og presentasjonen av metoden i henholdsvis kapittel 2 og 3. Jeg velger å ikke skille tekstbeskrivelse og -tolkning helt fra hverandre, da jeg ser på det som vanskelig, og tidvis lite fruktbart, å beskrive enkelte momenter uten å samtidig tolke dem, men hovedvekten i dette kapitlet vil allikevel ligge på en *beskrivelse* av tekstene. Målet med beskrivelsen (og tolkningen) er å danne et grunnlag som jeg i neste kapittel kan bruke til å gå dypere inn i *tolkningen* av tekstene, for således å *forklare* dem og svare på oppgavens problemstilling.

I kritisk diskursanalyse er det, som jeg påpekte i kapittel 3.1, ikke interessant å se på alle språktrekk i en tekst. Det som er interessant, er å studere de dominerende trekkene, da det er her

ideologi i stor grad fremstilles. Jeg tar allikevel høyde for at noen enkelte språktrekk som er mindre fremtredende i tekstene også vil være nyttige å se nærmere på.

Avslutningsvis vil jeg trekke inn et poeng Fairclough legger vekt på: «in analyzing discourses which are part of social life, the critical social analyst is also producing discourse» (2012: 101). Selv om jeg forsøker å forholde meg objektiv som en diskursanalytiker skal, er det ikke en fremmed tanke at potensielt andre som analyserer de samme tekstene kanskje legger vekt på andre elementer i teksten, og får sogar frem et annet perspektiv.

4.2 Punkt 2 i Proposisjon 50 S

4.2.1 Innledning

En proposisjon er et dokument som inneholder et forslag. Proposisjoner som er rettet mot Stortinget og som inneholder et forslag om et stortingsvedtak har en S i slutten av tittelen. Forslagene kan dreie seg om et vedtak om nye lover, eller endring eller opphevelse av eksisterende lover eller stortingsvedtak. I denne teksten er forslaget fremmet av regjeringen og rettet mot Stortinget.

EU vedtok i 2006 å innføre datalagringsdirektivet etter at det i 2004 ble vedtatt en deklarasjon om å bekjempe terror. Norge som er medlem i EØS, må derfor ta stilling til om direktivet skal innføres i Norge. Regjeringen Stoltenberg IIs Utenriksdepartement tilrådet 10. desember 2010 en proposisjon til Stortinget, etter at statsrådet hadde godkjent tilrådingen samme dag, vedrørende innføringen av datalagringsdirektivet. *Proposisjon 50 S. Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/24/EF om lagring av data fremkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett (datalagringsdirektivet)* er, som det fremgår av tittelen på dokumentet, et forslag om å godkjenne deltakelse i EØS-avtalen om å innføre datalagringsdirektivet. Denne proposisjonen er forfattet på grunnlag av EU-deklarasjon fra 2004.

Proposisjonen er et dokument på 20 sider og er delt inn i 9 punkter og vedlegg. Punktene har hver sin temaoverskrift: *1 Innledning, 2 Generelt om datalagringsdirektivet, 3 Konstitusjonelle forhold, 4 Beslutningen i EØS-komiteen, 5 Høringen – forholdet til menneskerettighetene, 6 Reservasjonsretten i EØS-avtalen, 7 Forholdet til norsk rett, 8 Økonomiske og administrative konsekvenser, og 9 Konklusjon og tilråding.* Av begrensingsmessige hensyn har jeg valgt å ta for meg *Punkt 2 Generelt om datalagringsdirektivet*, som jeg forkorter til *Punkt 2*. Det betyr at min analyse ikke er av et helt dokument, men av et utdrag som kortfattet uttrykker *hvorfor, hva og*

hvordan-aspektet ved direktivet: Hvorfor det er foreslått at det innføres, hva tiltakene er og hvordan disse skal gjennomføres.

Før jeg begynner med tekstbeskrivelsen og analysen, ser jeg det som fruktbart å klart definere hvordan jeg bruker enkelte begrep som kommer til å gå igjen i kapittelet.

‘Primæravsender’ bruker jeg om Utenriksdepartementet, og ‘overordnet avsender’ som er en metonymisk representasjon av regjeringen Stoltenberg II. ‘Mottaker’ ser jeg primært på som Stortingets politiske representanter¹¹.

4.2.2 *Ordnivå*

4.2.2.1 Hvordan semantiske relasjoner fremstiller virkeligheten

Temaet i teksten er innføring av datalagringsdirektivet og omstendigheter rundt. Jeg begynner derfor å undersøke hvilke egenskaper ordet *data* tildeles og lister først opp en tabell over leksemet og dets kombinasjoner med andre leksem og antall forekomster:

‘Data’

Leksem	Antall forekomster
<i>Data</i> (som selvstendig leksem)	13
<i>Datalagring</i>	3
<i>Datalagringsdirektivet</i>	2
<i>Trafikkdata</i>	2
<i>Lokaliseringsdata</i>	2
<i>Abonnements- og brukerdata</i>	2
Total forekomst av data	24

Tabell 2: Tall på forekomster av leksemet *data*, og hvilke sammensetninger det står oppført med i Punkt 2 i Prop. 50 S.

Data forekommer totalt 24 ganger i dokumentet. I 13 av disse forekomstene står leksemet selvstendig, mens det 11 ganger er kombinert. Kombinasjonen med andre leksem er jevnt fordelt.

¹¹ Proposisjonen er et offentlig dokument og kan derfor potensielt leses av alle interesserte, men forslaget er kun rettet mot Stortinget.

Avsender av teksten gir en definisjon på hva som menes med *data*: *trafikkdata, lokaliseringsdata* og *abonnements- og brukerdata*, men bruker som regel fellesbetegnelsen *data*.

Tiltaket som skal gjennomføres; å lagre data (datalagring), kobles til *terror, verktøy, kriminalitet, bekjempe* og *sikre*, som er ord som både appellerer til frykt og beroligelse. Ordet *terror* er et ord en offentlig styresmakt både ønsker og ikke ønsker å assosieres med, men som allikevel er en del av hverdagen.

‘**Terror**’

Terror hevdes det at danner bakgrunnen for innføringen av direktivet. Det er interessant å merke seg at *terror* i likhet med *datalagring*, kobles til *bekjempe*. Ordet *terror* forekommer tre ganger i teksten der det en av gangene er det sammensatt med -angrepene:

Leksem	Antall forekomster
<i>Terror</i>	2
<i>Terrorangrepene</i>	1

Tabell 3: Tall på forekomster av leksetet *terror*, og hvilke sammensetninger det står oppført med.

Terror er ordet som betegner en handling et samfunn frykter. Ordet har også en autoritet og brukes varsomt i offentligheten og (kun) når situasjonen krever det. Dette kan være en grunn til at ordet bare forekommer tre ganger i tekstutdraget, og at bruken er konsentrert til de to første setningene. Effekten av at ordet benyttes i begynnelsen av tekstutdraget, kan også være politisk motivert. Hovedmotstanderen av den nåværende koalisjonsregjeringen, er Fremskrittspartiet som er USA-vennlige og forkjemper for EU. De setter også individet i sentrum, så avsenderen av teksten ser det kanskje som hensiktsmessig å få dempet kritikken fra FrP ved nettopp å fokusere på *bekjempelse av terror* og vinkle dette til USA. Selv om *terror* står oppført to ganger som et selvstendig leksem, står det begge gangene i tilknytning til bekjempe: *Bekjempelse av terror* og *bekjempe terror*.

‘**Kriminalitet**’

Kriminalitet er også et ord å legge merke til. Det legges vekt på at det er *alvorlig kriminalitet* som er i fokus. Gjennom en relasjonell prosess kobles *alvorlig kriminalitet* til hensikten med direktivet. *Datalagring* tildeles også oppgaven med «å avdekke alvorlig kriminalitet», samtidig som det

tildeler mottakerne valget om at dersom *alvorlig kriminalitet* skal avdekkes, må *datalagringsdirektivet* innføres.

‘Verktøy’

Datalagring blir fremstilt som et *verktøy* for å bekjempe *terror*. Ordet *verktøy* assosieres med et nytteredskap man brukes for å ordne på noe eller bytte ut noe. Har man det riktige verktøyet forventes det i større grad at arbeidet kan utføres suksessfullt. Den samme effekten tildeles også koblingen mellom *datalagring* og *verktøy*, ved at ordene brukes identifiserende, da man, hvis direktivet gjennomføres, står bedre rustet til å utføre arbeidet, som i dette tilfellet er å *bekjempe terror* og å «avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet». Å semantisk fremstille *datalagringsdirektivet* som et *verktøy* som skal brukes til å *bekjempe terror* og *avdekke kriminalitet*, blir ordet således fremstilt synonymt med et tiltak.

‘Bekjempe’

Ordet *bekjempe* vitner om et resultat som har en positiv assosiasjon. Å bekjempe noe er å få kontroll over noe eller få bort noe uønsket. Synonymer til ordet er *angripe*, noe som vitner om en aktiv handling i en startfase og vinne som er et oppnådd resultat. *Bekjempe* har således en sterk retorisk effekt som gir fornemmelsen av å vinne en kamp mot noe uønsket, og *datalagring* er middelet for å oppnå det resultatet.

‘Sikre’ og ‘sikkerhet’

Leksemene *sikre* og *sikkerhet* blir brukt for å understreke hensikten med innføringen, og på den måten blir det satt et likhetstegn mellom *datalagring* og *sikkerhet*, både for nasjonen, men også for «kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data» og etterforske de dataene som lagres. Leksemet *datalagring* tildeles således en sikkerhetsfunksjon på flere plan da formålet sies å være «å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølging av kriminelle handlinger». Å sikre en nasjon er et lands ledes fremste oppgave og dets forsvar er satt til oppgaven, i tillegg til å arbeide for nasjonens interesser utenfor landegrensene. At direktivet tildeles funksjonen av å kunne bidra til å sikre forsvaret, er et retorisk virkemiddel som er ment å appellere til mottakerne, som i dette tilfellet er Stortinget. Det er påfallende at det ikke nevnes hvordan *datalagring* vil påvirke individet i en proposisjon som er ment til å sikre landet i kampen mot terror, og at man i stedet leser om direktivets plass i andre EU- og EØS-samfunn. At alle

individens data skal lagres, dog ikke all data, kan gi effekten av å kriminalisere enkeltmennesket og virke mot sin hensikt i å skape en følelse av trygghet og sikkerhet.

4.2.2.2 Metaforer og solidaritetsforhold

I kapittel 3.2.2 skrev jeg at metaforer har som egenskap å representere verden gjennom ord eller uttrykk som er hentet fra, og knyttet til, et annet erfaringsområde. Leksemet *verktøy* brukes i tekstutdraget som en metafor og tilegner datalagringsdirektivet assosiasjonen av å være et konkret og fysisk redskap. Et *verktøy* er en gjenstand som kjennetegnes ved at det er et redskap man bruker til å reparere, montere, demontere, lage eller vedlikeholde noe med. Et godt og ikke minst riktig verktøy gjør arbeidsprosessen enklere, og noen ganger er det også nødvendig med et verktøy for å i det hele tatt klare å utføre arbeidet. Dette er også tilfellet for datalagring. Å innføre datalagringsdirektivet vil «gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet».

Å presentere *datalagring* som et verktøy gir ordet effekten av å være til redning, i kontrast til andre brukte leksem som datalagring kobles til. *Verktøy* er også et leksem folk flest benytter seg av, dog i varierende kontekst, i motsetning ordene *terror* og *alvorlig kriminalitet* som i hovedsak brukes av et mer begrenset antall personer.

At det ikke finnes mange metaforer i *Punkt 2*, seg jeg på som en tendens og et valg avsenderen har gjort for å fremstille et verdensbilde mest mulig kongruent.

4.2.2.3 Øvrige leksikalske valg

Avsender av teksten nevnes aldri hverken med personlig pronomen eller egennavn, og det skapes således ikke noe bånd mellom avsender og mottaker. Avsenderens rolle blir heller ikke nevnt, slik at fokuset hele veien rettes mot «saken» og ikke nødvendigvis de som ønsker å fremme saken.

Andre leksikalske valg som er verdt å nevne, er ord som vitner om fleksibilitet og frivillig tvang. I tekstutdraget står det at direktivet åpner for en fleksibilitet vedrørende lagringstid og at «nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data». Det er effektivt å gi mottakerne av en slik tekst en valgmulighet som i dette tilfellet er vedrørende lagringstid, da dette gir følelsen av kontroll, i tillegg følelsen av at mottakerne kan være med å bestemme. Ved også å påpeke at man kan gjøre «unntak fra regelen» dersom det er «nødvendig» i et «demokratisk samfunn» vedrørende det allerede gjennomførte kommunikasjonsdirektivet, bidrar til å gi følelsen av fleksibilitet.

Effekten av å benytte seg av en overleksikalisierende bruk av sammensettinger av *datalagringsdirektivet*, er at det gir et jag og en følelse av utålmodighet med å innføre det. Dette, samt å vise til at andre medlemsstater har innført direktivet på grunnlag av de samme argumentene og vise til en frist for innføringen, kan fremstå som frivillig tvang. Spesielt når det i innledningen, i *Punkt 1*, står at det «legges opp til at Stortinget gir samtykke på forhånd».

4.2.3 Grammatisk nivå

4.2.3.1 Agens i setningskonstruksjoner

Punktet som jeg nå skal gå nærmere inn på er hvordan agens realiseres eller ikke realiseres i setningskonstruksjoner. Hvorvidt en Handling, Hendelse eller Tilstand tilskrives en aktør og et ansvarsforhold, har effekt på stilen i teksten, og det gir et inntrykk av hvordan avsender ønsker å fremstille den bakenforliggende ideologien. Viktig er det også å studere hvordan årsak, hensikt og ansvar kommuniseres gjennom realisering eller ikke realisering av agens.

Det som først melder seg som oppsiktsvekkende i denne teksten, er at agens ikke skjules i setninger som vitner om årsak: «Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004» (linje 2) (Se fullstendig oversikt over passivanalyse i vedlegg 3). Derimot forekommer det agensskjuling i setninger som tar for seg handlinger, og det er bemerkelsesverdig at ansvarsforhold ikke kommuniseres der. I setningen «[d]et skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet» (linje 19–21) kommer det ikke frem hvem som skal lagre dataene. Men senere i teksten opplyses det om at det er «tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett» (linje 26–27) som skal lagre dataene. Ei heller kommuniseres det hvem som skal stå ansvarlig for å slette data: «Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål» (linje 41–42).

Et annet moment som fremstår som bemerkelsesverdig, er at det i noen setninger der aktør og ansvarsforhold uttrykkes, knyttes ansvarsforholdet til et ikke-bevisst individ: Datalagringsdirektivet. I setningene «[d]irektivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres» (linje 19) og «[d]irektivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål» (linje 32) fremstår agens som klar. Det kan virke som om det er ment at tiltaket i slike setninger skal fremstå som gjennomførbart, men å pålegge et direktiv ansvaret ser jeg på som indirekte agensskjuling. Grunnen til det er at jeg tolker *direktivet* som et

metonymisk subjekt fordi jeg anser direktivet som en fremstilling, og samtidig skjuling, av de faktiske ansvarlige aktørene. Her trekker jeg en parallell til Fairclough og påpeker at uten et kritisk blikk på dette forholdet, kan det oppfattes som helt naturlig at det er DLD som står som ansvarlig. Men problemet oppstår når de faktiske aktørene skal forholde seg til og tolke direktivet basert på deres egen bakgrunnskunnskap. Den metonymiske fremstillingen av aktør får også innvirkning på realisering prosesser og prosesskategorier i teksten, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 4.2.3.2.

Passiv manifesterer seg også i to tilfeller av elliptiske relativsetninger der hjelpeverbet og subjunksjonen er fjernet: «Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, *nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon*, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølging av alvorlig kriminalitet» (linje 13–16) (min kursivering). Ellipser blir brukt i ytringer der noe er underforstått. I dette tilfellet tolker jeg det underforståtte som at avsender (indirekte) presiserer at datalagring kommer til å resultere i at man vil oppdage data som vil ha avgjørende effekt på å bekjempe kriminalitet, eller at det kan by på utfordringer dersom felles regler for data som de kommer til å lagre ikke eksisterer. I neste eksempel står hovedverbet oppført i passiv form, mens hjelpeverbet i relativsetningen samt subjunksjonen er fjernet: «[...] og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon» (linje 3–5). Her ser jeg på den underforståtte betydningen er lik den i forrige eksempel. Passivformen i setningen resulterer i at *hvem* som ber Rådet om å komme med forslag til å etablere felles regler, ikke kommuniseres. Men i dette tilfellet regner jeg med at avsender går ut fra at mottakerne har en felles bakgrunn i diskursen slik at det som for utenforstående må tolkes, blir tatt for gitt av mottakerne. Av den grunn anser jeg ikke dette setningseksempelet som agensskjuling med formål om å skjule ansvarsforhold.

Agensskjuling kan også manifestere seg gjennom nominaliseringer. I slike tilfeller representeres en prosess som et substantiv i nominalledd, slik at tempus- og agensforhold forsvinner (jf. 3.3.1), slik vi ser i denne setningen «Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett» (linje 47–48). I denne setningen er nominaliseringen konstruert av prosessen *gjennomføre*, men den kunne like gjerne vært en prosess, fordi nominaliseringen er hverken ordøkonomiserende, og den hjelper heller ikke i dette tilfellet til å pakke inn mye informasjon. Derimot gir nominaliseringen en tekstuell fordel ved at den inngår i temaleddet i setningen, og setningen fremstår som en Tilstand snarere enn en Handling (se punkt 4.2.3.2). Det samme finner vi i følgende setning: «Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i

rapporten vil være» (linje 51) hvor *evaluere* har blitt omgjort til en nominalisering som inngår i setningens temaledd. Selv om det ikke er mange nominaliseringer som bidrar til å skjule agens, er grepet like fullt interessant fordi det har konsekvenser for hvordan prosessene representeres, da flere tidligere prosesser ikke blir uttrykk som prosesser, og hvordan det bidrar til å skjule agens og ansvarsforhold.

Men det er ikke alle nominaliseringer som bidrar til å skjule agens, tempus og modalitet, da man også finner nominaliseringer i remaleddet, slik som i følgende setning:

«Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, *etterforskning*, *avdekking* og *rettsforfølging* av kriminelle handlinger» (linje 42–45). Funksjonen nominaliseringene har her, er at det gir avsenderen mulighet til å fremstille prosessene etterforske, avdekke og rettsforfølge som fenomener.

4.2.3.2 Transitivitet og ergativitet

Transitivitet er knyttet til den ideasjonelle metafunksjonen som fremstiller saksforhold i verden gjennom prosesser. Grammatiske prosesser gjør seg gjeldende gjennom verbalgrupper som uttrykker forhold i verden. *Punkt 2* er en tekst som tar for seg forhold i den fysiske verden. Teksten er et forslag om å godkjenne en *handling* og hvordan denne skal utføres. I tillegg vitner teksten om vurderinger og holdninger, og peker mot en tenkt effekt av en fremtidig avgjørelse.

De fleste av prosessene realiseres av verbalgrupper som uttrykker forslag, beskrivelser og forklaringer (se vedlegg 5), og det er derfor ikke overraskende at majoriteten av prosesstypene er materielle:

Prosess	Antall
Materielle prosesser	39
Relasjonelle prosesser	18
Verbale prosesser	15
Eksistensielle prosesser	1
Mentale prosesser	0
Atferdsprosesser	0
Totalt	73

Tabell 4: Oversikt over prosesser og forekomster av disse i *Punkt 2*.

Overvekt av materielle prosesser henger sammen med at avsender av *Punkt 2* tar for seg ytre forhold i verden. Av de 39 materielle prosessene realiseres 23 av dem av leksetet *lagre* i passiv form, presens eller av en verbalgruppe sammensatt med modal verbet *skal* eller *kunne* + *lagre*. Eksempelvis trekker jeg frem følgende setninger hvorav den aktuelle prosessen går igjen i flere setningskonstruksjoner: «Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres» og «[d]et skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet» (linje 19–21). At *lagre* inngår en verbalgruppe med *skal*, er å forvente siden teksten skisserer opp tiltak som skal utføres. I teksten finner vi også materielle prosesser som fremstår som abstrakte handlinger fremfor konkrete, aksjonspregede handlinger. Eksempler på slike prosesser er *åpner for*, *legger klare føringer for*, *å harmonisere*, og *å føre tilsyn med*. I setningen «[k]ommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn [...]» (linje 42–44) brukes ordet *åpner for* som en metafor for den fysiske handlingen å åpne noe. Slik jeg tolker setningen, er det ikke ment at kommunikasjonsverndirektivet egentlig pålegges rollen om å være et bevisst og handlende individ som fysisk skal åpne noe, men et uttrykk for at handlende individer som står bak kommunikasjonsverndirektivet skal tilpasse det slik at praksisen vedrørende datalagringsdirektivet skal bli lovlig. Resultatet blir at en forsøksvis klar beskrivelse blir uklar og gir mottaker av teksten tolkningsmuligheter. For hva vil det egentlig si at kommunikasjonsdirektivet *åpner for* at det kan gjøres unntak? Det gis ingen informasjon om at direktivet faktisk skal tilpasses, og gjennom modalitetsbruken *kan* står avsender uforpliktet til denne ytringen. At noe *kan* gjøres er alltid tilfellet, men at noe *skal* gjøres er en annen sak. Jeg kommer tilbake til dette i kapittelet om modalitet i 4.2.3.3.

Bruken av prosessen *å harmonisere* i setningen «[d]et fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølging av alvorlig kriminalitet» (linje 13–16) er en abstrakt måte å formidle at reglene skal gjøres så like som mulig, slik at praksisen også bli mest mulig lik. Likhetstanken i EU kommer frem her, og det blir tydelig at avsender formidler holdningen innad i EU om at medlemslandene skal tilpasse seg et felles regelverk.

Prosessene *å føre tilsyn med* i setningen «[d]et fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data» (linje 35–37) er også noe diffus. Hensikten kan ha vært at det virker mer avskrekkende *å føre tilsyn* fremfor for eksempel *å kontrollere* som er et synonym. Dersom avsender hadde uttrykt at «nasjonale myndigheter skal

utpeke noen til å kontrollere lagringen», ser jeg på det som nærliggende å anta at det ville resultert i mer kritikk fra motstandere enn ved den faktiske bruken som vi finner i linje 35–37.

Derimot er prosessen i setningen «[i] deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket [...]» (linje 2–3), et eksempel på konkrete verb som viser til en aktiv handling, da behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror i deklarasjonen faktisk **er** understreket.

I *Punkt 2* finner vi 18 relasjonelle prosesser. Mengden av relasjonelle prosesser har en sammenheng med at avsender definerer mål og beskriver situasjonen rundt innføringen av datalagringsdirektivet. I de relasjonelle prosessene i teksten kobles elementer til hverandre, og i *Punkt 2* brukes de til å kontekstualisere bakgrunnen for, og hensikten og formålet med forslaget. I infinitivskonstruksjonen i setningen «[h]ensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet» (linje 17–18) ser man et eksempel en konkret handling. Å gi noe er en indoktrinert betegnelse på en fundamental og konkret handling og gjennom prosessen knyttes denne handlingen til *hensikten* med direktivet gjennom verbet *er*. I setningen «Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004» (linje 2), knyttes bakgrunnen for innføringen til terror, som er en konkret handling. Handlingen terror, som skrevet i kapittel 4.2.2, gir den effekten av frykt, angst, uvisshet, hat og fortvilelse, ord som alle betegner mentale følelser.

Bruken av konkrete verb som har funksjonen av å binde direktivet til bakgrunnen, hensikten og formålet, er interessant. ‘Ulnes’ uttrykk representerer ikke disse momentene, men klare og konkrete verbalgrupper, imot setning til flere av de materielle prosessene som blir brukt for å formidle tiltak.

Punkt 2 er som tidligere skrevet en tekst om omhandler den ytre verden og ikke den indre, og avsender som uttrykker seg representerer et styringsorgan fremfor egne tanker og følelser. Derfor er ikke overraskende at det er relativt få verbale prosesser. Av de 73 prosessene i teksten er 15 av dem verbale, og to av disse realiseres av verbet *sier*: «Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres» (linje 23–24) og «Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader» (linje 37). *Sier* er et klassisk eksempel på en verbal prosess. Prosesser som *vedtar*, *fremgår*, *understreker*, *fremmer*, *fundert*, *overlater*, og *å ta stilling til*, er derimot prosesser som ikke utelukkende tilsier at det er en verbal prosess og dermed vanskeligere å plassere. På overflaten ser prosessene ut som materielle prosesser, men ved å gå til konteksten blir inntrykket et annet, for det er kun gjennom verbale ytringer at handlingene som prosessene beskriver, kan utføres. Vi finner et eksempel i følgende setning: «Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres» (linje 19). Verbalgruppen

legger klare føringer er blir i dette tilfellet brukt i overført betydning som i retningen av å bestemme. Direktivet blir også pålagt agensrollen og fremstilt som aktøren bak handlingen, men jeg tolker det som en metonymisk fremstilling som tilsier at teksten skal brukes som en veiledning. I de tilfellene der *direktivet*, *EU* eller *Europakommisjonen* er satt til å utføre disse prosessene, anser jeg dette som representanter for handlede aktører. Derimot kompliseres analysebildet noe når det er direktivet som tildeles agentrollen som i setningen: «Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet [...]» (linje 13). Pragmatisk blir det fremstilt at det er teksten, altså *direktivet*, som utfører prosessen, men semantisk tolker jeg *direktivet* som et metonymisk subjekt som fremstiller menneskene som står bak teksten og at det er disse som utfører prosessene, og ikke teksten selv. Et lignende tilfelle finner vi i setningene «[h]ver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av opplistingen i direktivet» (linje 27–28) og «[d]irektivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål» (linje 32).

Eksemplene som jeg viste til i avsnittet over, viser at flere av prosessene i teksten ikke er hva de gir seg ut for å være. Horsberg problematiserer også dette fenomenet i sin masteroppgave (2010). Hun skriver at «de representerer ofte svært vanlige uttrykksmåter, noen ganger i form av konvensjonaliserte eller døde metaforer» (2010: 60), noe som også er tilfellet for flere av prosessene i *Punkt 2*, deriblant prosessene som tildeler direktivet agentrollen.

Om saksforhold rundt innføringen blir fremstilt som Handlinger, Tilstander eller Hendelser er interessant å studere fordi det gir en indikasjon på hvordan avsender uttrykker ansvars- og årsaksforhold. I forrige kapittel, 4.2.3.1, skrev jeg at det forekommer agensskjuling både i form av passive setningskonstruksjoner og nominaliseringer. Underveis da jeg studerte hvordan agens realiseres i *Punkt 2* ble jeg oppmerksom på at i flere av setningene som vitner om årsak til innføringen blir ikke agens skjult, slik det fremgår av følgende setningseksempler: «Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked» (linje 9–10) og «Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet» (linje 17–18). Derimot forekommer det agensskjuling i flere av setningene som beskriver handlinger: «Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet» (linje 19–21), og som vi også ser i følgende setning: «Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål» (linje 41–42). Et annet interessant tilfelle finner vi i en setning som til tross for å ha blitt kommentert tidligere i dette delkapittelet, blir kommentert på nytt her. Setningens hovedprosess som er materiell (*legger klare føringer*) og den realiserer

prosesskategorien Handling: «Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres» (linje 19). Jeg skrev over at det forekommer agensskjuling i flere av setningene som beskriver handlinger, men denne setningens grammatiske funksjon vitner om at agens også fremstilles i slike handlingssetninger. Setningens semantiske konstruksjon og jamfør kapittel 4.2.3.1, vitner derimot om at agensrollen, direktivet, blir fremstilt som et metonymisk subjekt slik at vi må tolke inn den egentlige agensrollen. Det betyr at det i setninger med en materiell prosess som vitner om en handling som skal utføres eller har blitt utført ikke alltid uttrykker ansvar, eller at ansvarsforhold kan bli uttrykt gjennom en fremstilling av et metonymisk subjekt. Dette vitner om at avsender kanskje mener at årsaksforholdet er mer relevant enn ansvarsforholdet, men i og med at *Punkt 2* primært fremstiller et virkelighetsbilde og presenterer tiltak i form av handlinger, er det bemerkelsesverdig at det i så liten grad blir kommunisert et faktisk ansvarsforhold. Dette får også innvirkning på om saksforholdet fremstilles som Handling, Tilstand eller Hendelse. I teksten er det Handlinger og Tilstander som dominerer, men på grunn av mengden av passivkonstruksjoner og nominaliseringer så blir flere av setningene fremstilt som en Handling uten uttrykt agens. Vi ser et eksempel i setningen: «I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket» (linje 2–3) som blir fremstilt som en Handling, selv om det ikke går frem av setningen hvem som er setter i gang prosessen. At agens ikke uttrykkes her innebærer at setningen bærer preg av å være en Hendelse fremfor en Handling, men at noe blir understreket i en deklarasjon er noe som krever en aktiv, animat part, som derav tilsier at setningen er en Handling. Her ser vi nok et eksempel på at setninger i denne teksten ikke alltid er hva de utgir seg for å være.

Et annet eksempel der en Handling realiseres gjennom en atypiske setningskonstruksjon hvor en passivsetning har uttrykt agens finner vi i følgende setning: «[e]t forslag til rådsbeslutning om datalagring ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004»; eller gjennom en mer tradisjonell agensskjuling som i setningen «[d]et skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet».

Av de 18 relasjonelle prosessene utgjør 15 av disse Tilstander i teksten. Et eksempel finner vi i følgende setning: «Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre» (linje 26–27). Tilstandene er ikke hovedsakelig konsentrert til ett område i teksten, men vi finner dem spredt utover, og det er ikke overraskende at de i stor grad er konsentrert til konstative språkhandlinger, men kanskje noe mer overraskende er det at modalitet bare brukes til én setning som betegner en Tilstand: «Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder» (linje 35), noe som vitner om at avsender langt mer vurderende til Handlingssetninger enn Tilstandssetninger. Dette

har trolig en sammenheng med at avsender ønsker å fremstille Tilstandssetningene som en sann representasjon av virkeligheten.

4.2.3.3 Modalitet

I tekst kan avsender uttrykke holdninger til det referensielle innholdet i varierende grad. Om hvor vidt en handling er nødvendig eller sannsynlig, og vurderinger av hvor sannsynlige og nødvendige tiltakene for å få innført og gjennomført handlingen er, uttrykkes gjennom deontisk og epistemisk modalitet.

I *Punkt 2* er det påfallende liten forekomst av modalitet og effekten dette gjør at teksten er interessant å studere. Det er hensiktsmessig at en proposisjon fremstår som sikker i sin sak og gir lite rom for vurderinger av sannsynlighet. Sterk grad av positiv polaritet vitner om en avsender fremstiller sin ideologi i et forslag som sunn fornuft der avsenderen gir uttrykk for at noe *er* slik og slik som i følgende setning: «Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet» (linje 17–18), og ikke kanskje, muligens eller nødvendigvis slik og slik, som i setningen «Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn [...]» (linje 42–44)

Med tanke på at datalagringsdirektivet har blitt innført i andre land, er det ikke overraskende at avsender bruker mye positiv polaritet. I tillegg gir opplysningen om dette utslag på avsenders, handlingens og dets tiltaks troverdighet, og det har direkte innvirkning på analysen av modalitet. Denne kontekstuelle informasjonen bidrar til å gi en dypere forståelse av at avsender uttrykker seg mer sikker rundt punktene *hvorfor* og delvis også rundt *hvordan*, for det er nærliggende å anta at avsender har studert virkningen av direktivet i de landene det er innført. Allikevel er *Punkt 2* en tekst om direktivets innføring i Norge, og derfor vil det forekomme varierende bruk av modalitet, da teksten tar for seg hva en i nær og noe mer fjern framtid skal gjøre dersom direktivet blir innført. Derfor er det logisk at nødvendigheten av å gjennomføre handlingen og de ulike tiltakene som følger med er aspekter jeg bør vurdere i denne teksten. Av modaliteten som er brukt er det en klar overvekt av deontisk modalitet:

	Deontisk modalitet	Epistemisk modalitet
Sterk	18	1
Middels	0	0
Svak	0	0

Totalt	18	1
---------------	-----------	----------

Tabell 5: Oversikt over modalitet i *Punkt 2 i Prop 50 S.*

Tilnærmet utelukkende bruk av sterk deontisk gjør seg i stor grad gjeldende i de modale hjelpeverbene *blir* og *skal*: «I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket [...]» (linje 2–3) og «I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt)» (linje 24–25). Verbet *skal* er aksjonspreget og fremstiller en intensjon. Verbet vitner også om påbud og bestemmelser og uttrykker således sterk deontisk modalitet. Vi kan se eksempler på det i forrige og i følgende eksempelsetning: «Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder» (linje 35). *Skal* uttrykker også sterk deontisk modalitet i følgende setninger: «Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet» (line 19–21) og «Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål» (linje 41–42). I disse to setningseksemplene kobles den sterke deontiske modaliteten til ordet *nødvendig* og understreker således avsenders holdning.

Selv om jeg anser de fem setningene i forrige avsnitt som uttrykk for modalitet, er dette et tolkningsspørsmål som kan medføre at andre kan kategorisere setningene som deontiske faktum fremfor modalitet, jf. kapitlene 3.3.5 og 4.2.1. Bruk av *skal* gir en fornemmelse av at avsender uttrykker seg i form av direktive språkhandlinger, og her kommer jeg inn på det faktum at man i en tekstanalyse må se på fremstilling av agens, transitivitet, modalitet og språkhandlinger under ett. Som jeg påpeker i kapittel 4.2.4.2, anser jeg *Punkt 2* som en informativ og normativ tekst, noe som er en problematiserende faktor i forhold til å analysere modalitet. Jeg har derfor forståelse for at andre kan tolke aktuelle ytringer som deontiske og epistemiske faktum, fremfor modale ytringer. Faktoren som avgjør at jeg tolker de aktuelle ytringene som modale uttrykk, er at *Punkt 2* står oppført som forfattet av Utenriksdepartementet og er således oversatt fra originalversjonen av Direktiv 2006/24/EF. Men viktigst er det at jeg referer til problemstillingen min, og at hensikten med denne oppgaven er å studere hvordan ideologi fremstilles i denne teksten, og ideologi blir blant annet fremstilt gjennom modalitet.

I de tilfeller det forekommer negasjon i de deontiske modalitetskonstruksjonene, vitner det om nødvendigheten av å ikke utføre eller gjennomføre en handling eller et tiltak. I setningen «[i]nnholdet i kommunikasjonen **skal ikke** lagres» understekes nødvendigheten av å ikke lagre innholdsdata, for å lagre det vil bryte med lovverket. Slike modalitetskonstruksjoner er det få av i teksten, og det vitner om fokus på hva som *skal* gjøres versus fraværende fokus på hva som *ikke* skal gjøres.

Kun ett innslag av epistemisk modalitet forekommer i teksten og det er i form av svak grad: «Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger» (linje 42–45). *Kan* uttrykker en tilbøyelighet til å gjøre endringer og gir således effekten av et gi-og-få-inntrykk: Dersom datalagringsdirektivet innføres er det en mulighet for at det blir gjort endringer i lovverket, men lovendringen vil ikke primært føre mottakerne av tekstens gode, men endringen vil gjøre praksis med å lagre data lovlig.

Som nevnt innledningsvis vitner få innslag av modalitet om at avsender vil fremstå som sikker i sin sak når det gjelder bakgrunnen som danner grunnlaget for tiltaket og hvilke midler som skal brukes og tiltak som skal gjøres for å få det gjennomført. Teksten viser således vei til handling gjennom modalitetsbruken og fraværet av den. Lite bruk av modalitet gir i dette tilfellet en fornemmelse av at argumentasjonen anses som solid.

Modalitet hører sammen med den mellompersonlige metafunksjonen, og lite bruk av modalitet gir et inntrykk av at avsender fremstår som sikker i sin sak, uten å i større grad vurdere årsaken og tiltakene. Samtidig er det tankevekkende at der modalitet blir brukt ikke er subjektivt markert flere steder i teksten, og at Direktivet i noen tilfeller er agens. Disse faktorene gjør det vanskelig å ta stilling til hvem det er som foretar vurderingene i modalitetsytringene. Effekten av dette er ikke utelukkende positiv, og spørsmålet om hvorvidt forslaget har blitt grundig nok diskutert, reiser seg.

4.2.4 *Tekstnivå*

4.2.4.1 Kohesjon

Punkt 2 har som sitt kommunikative formål å formidle de generelle trekkene ved DLD. Teksten er strukturert rundt punktene *hvorfor*, *hva* og *hvordan* (se vedlegg 15), og sammenhengen mellom disse punktene realiseres av kohesjonsmekanismer. Bakgrunnen for handlingens *hvorfor* uttrykkes eksplisitt og det blir vist til deklarasjonen fra 2004, og denne henvisningen danner grunnlaget for resten av teksten.

Argumentasjonen vedrørende *nødvendigheten* eller *viktigheten* av tiltaket i punktet som omhandler *hvorfor*, *hva* og *hvordan*, uttrykkes aldri eksplisitt, men presupponeres. Dermed overlates denne koblingen til tekstmottakerne. Det presupponeres også at innføringen av direktivet er det middelet som kan gjøre en forskjell i kampen mot terror. Som nevnt i forrige kapittel finnes

det ikke mange presupposisjoner i denne teksten, og årsaken er trolig at teksten er et **forslag** om å gjøre en handling, og da er eksplisitt fremstillingen av tiltaket viktig. Å pålegge mottakeren oppgaven om å finne sammenhenger, er risikabelt, så det er en fordel å fremstille tiltaket på en måte som gir et begrenset rom for tolkning ved å kontekstualisere hvorfor.

Hvorfor, hva og hvordan står ikke oppført med egne underoverskrifter i teksten, men markeres med linjeskift, innrykk, eksplisitte koblinger og referentkjeder og disse skaper kohesjon mellom punktene og underveis i hvert avsnitt. Samtidig overlater avsenderen oppgaven til mottakerne om selv å gjøre seg bevisst på strukturen.

Referentkjeder finner vi i hver temadel. I første del av teksten blir *hvorfor* koblet til kjeden *terrorangrep* og *–bekjempelse*₂ og *hva* med *et direktiv om datalagring* i ulike grammatiske former. *Hvorfor* og *hva* blir bundet sammen av kataforisk referanse i linje 6–8 «[...] Rådet blir blant annet bedt om **å komme med forslag** til etablering av felles regler for lagring av data» (min utheving), og *hvorfor* og *hva* kommuniseres eksplisitt ved at formål og hensikt nevnes i linje 24–35. Ordet *hensikt* binder sammen *datalagring* og *verktøy*, og skaper således en semantisk kobling gjennom tekstens *hva* og *hvordan*.

Direktivet fungerer som en viktig referentkilde, og har funksjonen av både å metonymisk representere en aktiv utøver og å være et middel som det er ønskelig at skal gjennomføres. Referentkjeden blir derfor todelt alt etter om *direktivet* tilskrives funksjonen dokument eller utøver.

Underveis i teksten vedrørende punktet *hvordan* ser man hyppig bruk av ulike grammatiske former av ordene *data* og *lagre*, og det får meg til å trekke frem begrepet overleksikalisering. Effekten av denne overleksikaliserende bruken, slik jeg nevnte under punkt 4.2.2.3, gjør at det uttrykkes en utålmodighet, samtidig som det understreker temaet i teksten.

Dersom vi studerer hvordan setningene er koblet sammen ser vi hvor få eksplisitte relasjonskoblinger som har blitt brukt. Av de 34 setningene i dokumentet forekommer det fem koblinger der alle er additive (Se vedlegg 7 for en fullstendig analyse). De additive koblingene brukes for å binde elementer til hverandre og det er den sideordnede konjunksjonen «og» samt adverbialgruppene «også» og «i tillegg». De additive setningskoblingene er konsentrert til der bakgrunn kobles til tiltak, og der det blir gitt informasjon om handlingseffekten av direktivet. Den siste bruken av additiv kobling skiller seg ut. I setningen: «Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være», er forbindingsordet *og* brukt selv om den adversative koblingen *men* kanskje hadde passet vel så bra. Om valget av *og* er bevisst eller ikke, gir det en effekt av troverdighet fremfor koblingsordet *men* som uttrykker kontrast. Og å sette

evaluering i en kontrastposisjon mot resultatet er lite hensiktsmessig i en prosess med å fremme ideologi.

Relasjonskoblinger kan også realiseres implisitt, noe man finner flere steder i teksten. I følgende setning finner vi ett eksempel: «Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked. [Og] Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006» (linje 9–12). Implisitte setningsbindere er et interessant språkvalg for de overlater identifisering og tolking av sammenheng til mottaker. Bruken av implisitte setningskoblinger i *Punkt 2* kan vitne om at avsender tar det for gitt at mottaker skal «se» de implisitte koblingene selv.

4.2.4.2 Språkhandlinger og makrohandling

Proposisjonen til Stortinget har som sitt kommunikative formål å fremme et forslag om et stortingsvedtak om innføringen av datalagringsdirektivet. Bakgrunnen for forslaget kan ses i sammenheng med regjeringens ønske om fremtidig samarbeid med EU og landets medlemskap i EØS. Et viktig kontekstuel moment som vil påvirke min analyse av språkhandlinger i teksten, er at direktivet er utarbeidet av EU-kommisjonen og er således oversatt av avsender. Det betyr at det i noen tilfeller kan bli vanskelig å skille mellom ytringers språklige form og intensjon. Der dette oppstår, ser jeg på det som viktig og nødvendig å gå til kotelksten og konteksten.

Den mest frekvente språkhandlingsklassen i *Prop. 50 S* er konstativ. Konstativer beskriver en situasjon og uttrykker påstander, og i følgende setninger finner vi et eksempel på en konstativ språkhandling: «EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism)» (linje 1–2) og «Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål» (linje 32). I disse eksemplene ser vi at det er faktasetninger med informasjon og dermed konstative språkhandlinger.

Men ikke alle språkhandlingene er like lette å plassere. I et forslag til handling er det nærmest å forvente at det blir brukt direktiv, da disse språkhandlingene har funksjonen av å fremkalle handling. Her viser jeg tilbake til punkt 4.2.3.3 hvor jeg påpekte at teksten par preg av deontisk modalitet realisert av modalverbet *skal*. Eksempelvis trekker jeg inn følgende setning: «Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre» (linje 50–52). Dersom vi tolker *skal lagre* modalt slik det fremgår av analysen i vedlegg 6 og i kapittel 4.2.3.3, fremstår setningen som en direktiv språkhandling der avsenderen gir et påbud. Samtidig kan denne setningen tolkes som en konstativ

språkhandling, da det referensielle innholdet kan vitne om at dette er en informativ faktasetning fremfor en instruks.

Setningen: «Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet» (linje 62–64) byr også på tolkningsmuligheter. Om intensjonen med setningen er ment for at man skal ta den til orientering, er noe usikkert. Ytringen kan nemlig tolkes som kvalifiserende ved bruken av fremtidsformen av verbet *å bli*. Direktiv 2002/58/EF har ikke blitt endret, men skal endres og skal således skape en ny virkelighet.

Det foreligger også alternative tolkningsmuligheter vedrørende denne setningen: «Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger». Her pålegges Direktiv 2002/58/EF rollen som aktør og forplikter seg til å utføre en handling som kan føre til en mulig endring. Spørsmålet om setningen skal tolkes som en kommissiv eller konstativ språkhandling, er dermed ikke utelukkende åpenbar, men ved å gå til kateksten og konteksten, anser jeg ytringen som deskriptiv og kategoriserer den som en konstativ språkhandling.

Prop. 50 S er et offentlig dokument som inneholder et forslag knyttet til kontekst og beskrivelse av handlinger. Som helhet kan det forventes at tekstens makrohandling er direktiv der avsender formaner eller forplikter andre til handling. Men det er ingen automatikk i at *Punkt 2* i proposisjonen har en direktiv makrohandling. Tvert i mot er det slik at jeg har tolket de fleste av setningene som konstative språkhandling. Og siden *Punkt 2* dreier seg generelt om datalagringsdirektivet, og har som oppgave å i hovedsak informere, anser jeg makrohandlingen som konstativ.

4.2.4.3 Sjanger og stil

Punkt 2 i proposisjonen er som skrevet i 4.2.1 et utdrag fra *Proposisjon 50 S*. Jeg tar derfor ikke stilling til om stilen og sjangerskjemaet i *Punkt 2* er representativ for hele proposisjonen, men tolker den som en selvstendig tekst. Stortinget definerer proposisjon som et «forslag fra regjeringen til vedtak vedrørende alminnelige saker og budsjettsaker (stortingsvedtak) som Stortinget skal ta stilling til» (www.stortinget.no). Et forslag til et vedtak kan vi plassere til teksttypen normerende, og argumenterende tekst i tillegg til å deskriptive trekk. Sjangerskjemaet til en slik tekst er strukturert rundt komponentene *situasjon*, *problem*, *løsning* og *evaluering*, jf. kapittel 2.1. De tre første komponentene finner vi igjen i *Punkt 2* i linje 1–45, men jeg syns det er

mer passende å kalle komponenter for *hva- hvorfor- og hvordan*. Gjennom leksikalske valg presenteres et verdensbilde som uttrykker *hva og hvorfor* (linje 1–18) og *hvordan* (linje 19–45), se vedlegg 15. *Evaluerings*komponenten kan vi finne i teksten i linje 45–51.

I *hva- og hvorfor*-delen (linje 1–18, se vedlegg 15) blir innføringen av direktivet koblet til *terror og alvorlig kriminalitet*, samt *verktøy og bekjempe*, noe som uttrykker en sterk retorisk kraft. Det gis ikke noe direkte påbud om å innføre direktivet i teksten, men fremstillingen gir mottakerne inntrykk av at de ikke har noe valg dersom terror skal bekjempes. Deretter følger en redegjørelse for *hvordan* hvor det blir brukt mange Handlingsssetninger og sterk deontisk modalitet. Som jeg skrev i kapittel 4.2.4.2, har *Punkt 2* en konstativ makrohandling med innslag av direktiver som realiseres gjennom modalverbet *skal*, og en overvekt av materiell prosessstype som beskriver hvordan tiltaket skal gjennomføres. Dette støtter oppunder at *Punkt 2* er en deskriptiv og normativ teksttype i tillegg til å være en argumenterende teksttype, da det blir ytret en intensjon med direktivet. Teksten har også innslag av instruksjer (se kapittel 2.1). Lite bruk av modalitet vitner om lite rom for tvil. Ansvar for at handlingene utføres korrekt blir som tidligere stadfestet tillagt direktivet. Da et direktiv ikke har forutsetninger for å disponere et ansvar, må man tolke det som en metonymisk fremstilling. Det ytres ikke om dette er fagfolk innenfor forskjellige profesjoner. Det eneste som ytres er en generell beskrivelse av *hvem* som skal utføre handlingen med å lagre.

Språkvalgene i teksten fremstår som et effektivt middel i å fremstille regjeringen Stoltenberg IIs ideologi, og i forlengelse av dette EØS-kommisjonens ideologi, som sunn fornuft. Det blir ikke brukt tekniske ord eller kompliserte uttrykk. Setningene er av varierende lengde, men ingen av dem er unormalt lange. Slikt språkvalg er tilsynelatende hensynsfullt ovenfor mottakeren, og når teksten og dets referensielle innhold er tilgjengelig og forståelig for mottakerne og presentert på en sånn-er-det-måte, er det sannsynlig at ideologien blir oppfattet som sunn fornuft.

4.3 Pressemelding fra regjeringen Stoltenberg II: Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet

4.3.1 Innledning

Pressemeldingen *Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet* ble sendt ut av Justis- og Beredskapsdepartementet på vegne av regjeringen Stoltenberg II, 10. desember 2010. Departementet har blant annet ansvar for samfunnssikkerhet og

beredskap, kriminalitetsbekjempelse og kriminalomsorg, domstoler og lovarbeid (www.regjeringen.no).

Pressemeldinger fremstiller informasjon som ofte er tilpasset avsenderens intensjon. I dette tilfellet som det fremgår av tittelen, er intensjonen å informere at det har blitt fremmet et lovforslag om å innføre datalagringsdirektivet, og det fokuseres på nytteverdien ved handlingen.

Tekster analyseres i lys av andre tekster, og pressemeldingen, som skrevet i kapittel 1.2 og 4.1, har som primærfunksjon å videreformidle avgjørelsen som ble tatt i Stortinget om å fremme et lovforslag om å innføre datalagringsdirektivet og gi informasjon om direktivets *hva- hvorfor- og hvordan*-aspekt. Informasjonen som blir gitt i pressemeldingen bygger dermed på proposisjonen som ble fremmet i Stortinget 10. desember 2010.

At pressemeldingen bygger på proposisjonen, er en kompliserende faktor i analyseprosessen, da jeg må ta stilling til i hvilken grad ulike leksikogrammatisk trekk er hva de gir seg ut for å være. Det ligger i en pressemeldings natur å være mer deskriptiv enn teksten den referer til, og dette kan få innvirkning på avsenders stemme og fremstilling av modalitet og også språkhandling. Fullt vitende om dette dilemmaet ser jeg det som viktig i forhold til formålet med denne oppgaven å allikevel tolke de aktuelle tekstlige elementene som en realisering av avsenderens verdensbilde. Dette henger også sammen med at tekstene har forskjellige primæravsendere. Men jeg vil allikevel problematisere og kommentere de trekkene i teksten som i større grad vitner om et tvilstilfelle i forhold til tolkningsspørsmål.

I den kommende analysen er det viktig å ha i mente at mottakeren av teksten er pressen, og i forlengelsen av dette det norske folk. På regjeringens nettsted finnes det et pressesenter som er tilgjengelig for alle. Dette betyr at informasjon som regjeringen som primært formidler til pressen, potensielt formidles til alle interesserte.

4.3.2 *Ordnivå*

4.3.2.1 **Hvordan semantiske relasjoner fremstiller virkeligheten**

Fremstilling av virkeligheten gjennom språklige konstruksjoner er som skrevet i kapittel 3.2.1, aldri nøytrale. Kommunikative begivenheter realiseres i en situasjonskontekst som formidlet i kapittel 2.2.1, noe som setter sitt preg på teksten. I tekstens tittel får vi innblikk i hva pressemeldingen handler om: Lovforslag om datalagringsdirektivet som fremstilles som et viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet. Det fremgår her en prosessmessig relasjonell kobling

mellom *datalagringsdirektivet* og viktig *verktøy*, og videre i pressemeldingen tildeles direktivet øvrige egenskaper:

<i>Verktøy</i>	I tittelen, linje 4, 25
<i>Bekjempe alvorlig kriminalitet</i>	I tittelen, og i linje 1, 4,
<i>Styrke personvernet</i>	Linje 1, 14
<i>Betydning for vårt samarbeid med EU</i>	Linje 8
<i>Bekjempe personvernskrenkende kriminalitet</i>	Linje 21

Tabell 6: Oversikt over semantiske relasjoner til datalagringsdirektivet i pressemeldingen

Egenskapene som direktivet kobles til som vist i tabellen over vitner om målet for og med direktivet, men dette defineres kun implisitt. Ordene *mål* og *formål* er ikke brukt for å si noe om effekten av handlingen. Derimot informeres det som hvilke effekter handlingen *skal* ha. Den semantiske relasjonen mellom direktivet og egenskapene vitner om at avsender ønsker å fremstille *nytt* innføringen av direktivet har brakt med seg. I tillegg kan det virke som at avsender ønsker å skape en felles forståelse av det fordelaktige ved direktivet på internasjonal, nasjonalt og individplan ved å fokusere nettopp på de egenskapene direktivet tildeles.

‘Verktøy’ og ‘bekjempe’

At direktivet tilskrives funksjonen av å være et *verktøy* skaper positive assosiasjoner, da et verktøy er et redskap som skaper forandring: Det kan demontere, montere, reparere eller ødelegge. Et verktøy er et fysisk redskap. Datalagringsdirektivet er et fysisk dokument og ikke det samme som et redskap, men det fremstilles som et. Årsaken kan ha sammenheng med persepsjon. Å formidle til mottakere at man har et *dokument* for å bekjempe alvorlig kriminalitet gir ikke samme forventning som å formidle at man har et redskap for å bekjempe alvorlig kriminalitet. Kriminalitet er en aktiv handling, og da kreves det tilsvarende å få bukt med det. Ordene *bekjempe* og *verktøy* er aktive ord som fremstiller en *handling*, mens et dokument beskriver og viser vei til handling.

‘Alvorlig kriminalitet’

Som i *Punkt 2* finner vi også i denne teksten bruken av *alvorlig kriminalitet*, men fokuset utspiller seg noe ulikt. I *Punkt 2* knyttes *alvorlig kriminalitet* til *terror*, og disse fenomenene knyttes til argumentasjonen til hvorfor direktivet skal innføres. I pressemeldingen derimot, finner vi ikke noe bruk av leksemet *terror*, så det argumenteres for at direktivet må innføres for å bekjempe *alvorlig*

kriminalitet – ikke *terror*. Denne forskjellen skaper et ulikt fokus i tekstene, og dette kommer jeg tilbake til i kapittel 4.3.3 og i kapittel 5.

‘Personvern’

Ordet *personvern* blir brukt syv ganger i pressemeldingen:

Leksem	Linje
<i>Personvern(et)</i>	1, 12, 14, 20, 38
<i>Personvern</i> krenkende	21
Personvernmessige	39

Tabell 7: Oversikt over forekomster av, og sammensetninger med leksetet *personvern* i pressemeldingen.

Det fremgår av pressemeldingen at avsender ønsker å «styrke personvernet» (linje 1). Bruken av ordene *styrke* og *personvernet* er en vag fremstilling av et mål. Ordene har i utgangspunktet en positiv assosiasjon, men det er en garderende fremstilling for mottaker har ikke noe å sammenligne uttalelsen med, da det ikke uttrykkes at personvernet er sterkt i utgangspunktet, ei heller om det skal bli sterkt, eller hvor mye personvernet kan antas å styrkes.

Så lenge personvernet styrkes *noe*, som pressemeldingen mener at innføringen vil resultere i, kan det antas at avsender oppnår det man kan tolke som et ønsket mål.

Det argumenteres for at individer vil bære fordeler av innføringen, da direktivet har en «forutsetning for å bekjempe personvern

krenkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett» (linje 21–22). Identitetstyveri på internett er en kriminell handling og et aktuelt tema. Å sette individet i sentrum og dets rettigheter til å kunne forholde seg anonym på internett, er et grep som gjør at avsenderen fremstiller seg selv som løsningsorientert og som en som jobber for individets interesse, noe som vil kunne redusere eventuell kritikk.

‘Samarbeid med EU’

Å referere til samarbeid med EU har en sterk retorisk kraft som kan fremkalle positive så vel som negative holdninger hos mottaker. I teksten blir det referert til EU fem ganger. Avsenders holdninger fremstår som positive og det presupponeres at det er viktig for Norge å innføre EUs regelverk, for det vil få «[b]etydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 8–9), samtidig som det «ivaretar viktige internasjonale forpliktelser» (line 10). Det kan virke tjenlig at avsender viser til at samarbeidet også har en forpliktende side, men *forpliktelser* er et

abstrakt ord som kan romme mye mening. Å stå til ansvar for ens forpliktelser er en god kvalitet, men en konkret forpliktelse mellom Norge og EU som innføringen av direktivet vil skape nevnes ikke spesifikt, men reduseres til en implisert faktor.

4.3.2.2 Metaforer og solidaritetsforhold

Den semantiske relasjonen som direktivet tillegges i pressemeldingen, vitner om på metaforisk vis at Norge er i krig mot kriminalitet, der ordene *bekjempe* og *sikre* fremkaller en assosiasjon av å være i kamp, som jeg skrev i kapittel 4.2.2.1 og 4.3.2.1. Effekten av at de to ordene brukes allerede i tittelen av teksten, fører mottakeren inn i krigsmodus fra starten av. Krigsmetaforen presupponerer også et ansvar: En krig behøver midler for å kunne kjempe og det uttrykkes at det er *direktivet* som er det nødvendige middelet. På den måten stiller avsenderen seg i rollen som ansvarsbevisst og løsningsorientert, da direktivet som avsender ønsker at skal bli innført fremstilles som et nødvendig middel i kampen.

Denne gjennomgående krigsmetaforen er også et ledd i argumentasjonen som skal skape en felles forståelse av nytten ved direktivet. I pressemeldingen er det tydelig at det blir brukt metaforer fra den materielle, fysiske verden for å tegne et bilde av situasjonen:

«Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har **verktøy** for å **bekjempe** alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt» (linje 4–5) (min utheving).

I kapittel 4.2.2.2 trakk jeg frem den metaforiske bruken av ordet *verktøy* i *Punkt 2*, og det er interessant å merke seg at ordet *verktøy* blir tillagt samme metaforiske betydning i pressemeldingen.

4.3.2.3 Øvrige leksikalske valg

Et interessant poeng som jeg vil trekke frem her, er hvordan verdensforståelsen fremstilles gjennom leksikalske valg. I pressemeldingen skisseres det opp mål som defineres med ordlyden *bekjempe alvorlig kriminalitet* og *styrke personvernet*, hvor det så fremgår av teksten at *direktivet* er det middelet som vil bidra til å nå disse målene.

Jeg var inne på ordet *kriminalitet* under punkt 4.3.2.1, og det er bemerkelsesverdig at *alvorlig kriminalitet* aldri helt klart defineres. Grunnen til dette er ukjent, men det kan ha en sammenheng med at de som skal benytte seg av direktivet som middel kan tolke den vage formuleringen til egen vinning. Det står i pressemeldingen at «Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet» (linje 4), og at det kun er

trafikkdata som skal lagres og at det «vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning» (linje 12). *Politiet* fremstilles således som aktøren som skal benytte seg av dataene til å nå målet, samtidig som at teleselskaper skal bestemme hvordan de vil lagre dataene. At avsender formidler at det er opp til hver enkelt teletilbyder å velge en løsning, kan gi de aktuelle teletilbyderne en følelse av selvrådighet som kan virke appellerende, og kanskje til og med kompensere for, en situasjon der de pålegges et ekstra arbeid. Teleselskapene tillegges en tjenesterolle under politiet i tekstens ordlyd. På samme måte strammes grepet rundt teleselskapene ved at reglene for utlevering av data til politi skal skjerpes (linje 14). For at politiet skal kunne få dataene, skal det «[...] etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer» (linje 15–16). Om det knyttes en relasjonell prosessmessig kobling til en straffbar handling som vil resultere i minimum fire års fengsel og alvorlig kriminalitet, kommer ikke tydelig frem. Her kan man derfor bare anta. Derimot defineres «de **alvorligste** straffbare handlingene» (min utheving) som «drap» (linje 31). En manglende klar fremstilling av **hva** alvorlig kriminalitet er kan resultere i at mottaker sitter igjen med fornemmelsen av at data som lagres også blir brukt i etterforskning vedrørende saker (som kan straffes med alt fra fire år til 21 års fengsel). Et slikt språklig grep er interessant, da det i utgangspunktet fremstår som en klar språklig formulering, men som faktisk er tvetydig og etterlater mottaker til å måtte tolke betydningen.

Et annet moment som jeg vil trekke inn, er bruken av *vi* i pressemeldingen. Bruken skaper et inkluderende inntrykk og vi ser eksempler på slike setninger her: «Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget» (linje 1–2) og «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 8–10). Som jeg skrev i 4.3.2.1, får vi inntrykk av at avsender handler med individets beste i tankene ved å vise til *styrket personvern* og *bekjempe personvernkrekkende kriminalitet*, og inntrykket forsterkes av det personlige pronomenet *vi*.

4.3.3 Grammatisk nivå

4.3.3.1 Agens i setningskonstruksjoner

I pressemeldingen finnes det tre eksempler på nominal realisering av prosesser på temaplass,

eksempelvis i denne setningen: «Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel» (nr. 10). Her har prosessen *utlevere* blitt fremstilt som en ting, nemlig *utlevering*. Konstruksjonen gjør at fokuset faller på tingen fremfor hvem som står ansvarlig for handlingen. Tempus og modalitet forsvinner også i konstruksjonen. Resultatet er at det som opprinnelig kan anses som en komplisert Handling i forhold til hvem, hvorfor og hvordan, fremstilles på en tilsynelatende ukomplisert Tilstand. I setningen «Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrenkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget» (linje 21–23), finner vi en nominalisering på temaplassen, og dette gjør at setningen fremstår som en Tilstand fremfor en Handling. (Se kapittel 4.3.3.2). *Utlevering* og *lagring* er neppe ordøkonomiserende, men de gjør at fokuset ligger på henholdsvis *utlevering* og *lagring*, noe som indikerer at det er her avsenderen ønsker at mottakerne retter fokuset. I tillegg fremstår også nominaliseringen *lagring* som enkel og mindre komplisert enn hva det i utgangspunktet er, for hvem som skal lagre, hvordan dataen skal oppbevares og hvor lenge dataene skal være lagret før de blir slettet og hvem som skal slette disse dataene, blir ikke kommunisert, og jeg anser grunnen til det som at avsender faktisk ikke har forutsetning for å uttale seg om det fordi det mest sannsynlig ikke er avklart.

En annen effekt nominaliseringer gir er at teksten får et mer abstrakt preg. Kontrasten mellom abstrakt og konkret språkbruk kommer klart til syne i to setninger: «[...] Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet» (linje 37–38), hvor *implementere* brukes i en infinitivkonstruksjon, mens ordet i neste setning brukes i en nominalisering: «Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett» (linje 38–40). I det første eksempelet er fokuset på **handlingen** Arbeiderpartiet vil utføre dersom situasjonen krever det, mens fokuset i neste setning rettes mot **avgjørelsen** til SV og SP.

Språklige realiseringer som nominalisering gir stilen i teksten et mer formelt preg, noe som også er tilfellet for passivkonstruksjoner. I teksten er passivkonstruksjoner et omfattende trekk, og dette bidrar i større grad til agensskjuling enn hva nominaliseringene gjør.

Passivkonstruksjoner forekommer ni ganger og de realiseres i form av s-passiv, være-passiv og bli-passiv (se oversikt over analysen i vedlegg 7). I enkelte av tilfellene er passiv brukt i én av helsetningene i en periode, slik som i dette eksempelet: «Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting» (linje 12–13) (min utheving). I denne passivsetningen uttrykkes det en handling i

fremtiden, slik det også blir gjort i de øvrige passivsetningene. Merkelig og påfallende er det derfor at agens ikke kommuniseres. I setningen «Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen» (linje 19 – 20), blir det ikke gitt noen indikasjon på *hvem* det er som skal utlevere data. Dette fører tankene over på om at det kan være en bevisst handling at agens er utelatt, da det senere i teksten kommer frem at det «Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn», men «På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette» (setningsnr. 15 og 16). I andre tilfeller virker det derimot som om agens er underforstått: «Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland» (setningsnr. 21), der det er opplagt, hvis sett ut ifra et kontekstuellt perspektiv, at det er Stortinget. Allikevel kommer man ikke uten om spørsmålet om hvorfor ikke alle ansvarsforhold er eksplisitt angitt.

4.3.3.2 Transitivitet og ergativitet

I pressemeldingen om datalagringsdirektivet fortøner forekomsten av prosessstypene seg noe annerledes enn i *Punkt 2 i Prop. 50 S*. Det første som utmerker seg er at det finnes flere verbale prosesser enn relasjonelle, noe som kan kobles til tekstens sjanger. Tabellen under viser en oversikt over de ulike prosessstypene og -kategoriene og forekomsten av disse, mens vi kan finne en mer utfyllende analyse i vedlegg 10.

Prosesstype	Forekomst
Materiell	34
Verbal	17
Relasjonell	14
Mental	2
Eksistensielle	2
Atferdsprosess	0
Totalt	69

Tabell 8: Oversikt over prosess typer og forekomster av disse i pressemeldingen om datalagringsdirektivet

Prosesskategori	Forekomst
Handling	24
Tilstand	9
Hendelse	0

Tabell 9: Oversikt over prosess kategorier i pressemeldingen.

Som vi ser av tabellen, så er den mest frekvente prosessstypen de materielle også i dette dokumentet, etterfulgt av verbale prosesser. Antall verbale prosesser i pressemeldingen henger sammen med at teksten har innslag fra intervju med Stortingspolitikere slik at det fremstår som om informasjonen om innføringen kommer direkte fra dem og ikke fra proposisjonen, noe som gir mottakerne et navn å knytte avsenderne til. Samtidig gir verbale prosesser avsenderen mulighet til å presentere påstander om innføringen uten å måtte stå til rette for sannhetsverdien av innholdet fordi innholdet i pressemeldingen bygger på proposisjonen. Vi ser et eksempel på dette i følgende setning: «– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget» (linje 4–5). De verbale prosessene i pressemeldingen er i stor grad med på å uttrykke formålet med innføringen: «– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget» (linje 1–2) og «– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre» (linje 12–13). Disse setningene er også eksempler på projiserte setninger hvor vi finner to hovedprosesser i samme setning (jf. kapittel 3.3.3).

Som i *Punkt 2* finner vi også i denne teksten eksempler på verbale prosesser som ikke har vært enkle å plassere, deriblant prosessene *vil sikre*, *vil avgjøre*, *understreker*, *peker*, *vil implementere* og *har tatt dissens*. Halliday kaller verbale prosesser symbolske prosesser fordi de ikke nødvendigvis konkret uttrykker det å snakke, som vi finner eksempel på i denne setningen: «Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt [...]» (linje 4–5), hvor den verbale prosessen uttrykkes av verbalgruppa *vil sikre*. Tolkningen av denne prosessen henger sammen med modalitet og om *vil* skal tolkes modalt eller temporalt. I dette tilfellet har jeg valgt å tolke *vil* som et temporalt uttrykk, jf. kapittel 4.3.3.3. Dersom *vil* hadde blitt tolket som modalt i dette tilfellet, ville det ha vært mer logisk å klassifisere prosessen som mental. De øvrige problematiske prosessene jeg presenterte i starten av dette avsnittet har jeg valgt å klassifisere som verbale. På overflaten kan de fremstå som noe annet, som for eksempel prosessen *understreke*. Å understreke noe kan tolkes som en fysisk handling, men jeg ser på prosessen som en billedlig fremstilling av å presisere et tiltak: «Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle» (linje 5–7). Et lignende tilfelle kan vi se i prosessen *peke*. Å peke er en fysisk handling vi gjør med en finger eller en gjenstand, men i overført betydning slik jeg tolker at det er ment i denne setningen, og hvis vi trekker inn intertekstuelle faktorer, brukes *peker* for å vise til at det står skrevet i direktivet at DLD har blitt innført av flere land enn dem som er medlem i EØS: «Datalagringsdirektivet er en del av

regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 8–10).

Mentale prosesser er det to av i denne teksten, mens det ikke var noen i *Punkt 2*. Som skrevet over inngår den ene mentale prosessen i en projisert setning: «– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget» (linje 1–2). Den mentale prosessen, *ønsker*, som vi ser her, er brukt i en ytring som viser til noe av avsenderens intensjon med å innføre direktivet. For utenom *ønsker*, finnes det ett eksempel til på en mental prosess: «Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen» (linje 19–20). *Antar*, som jeg tolker som en mental prosess, er en interessant fordi den vitner om at det kun er noe data som vil være av betydning for etterforskningen. Samtidig fremstiller det en sikkerhet ovenfor individer, da det er retten som skal avgjøre om data skal utleveres.

Bruken av eksistensielle prosesser finnes i setningene «[u]tlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer» (linje 16–17) og «[d]isse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan» (linje 29–30), uttrykkes gjennom verbalgruppene *må foreligge* og *har funnet sted*.

Av de materielle prosessene realiseres noen av disse av prosesser som ikke er klare fysiske handlinger, og der aktøren skjules. Prosessen *stilles fritt* i setningen «SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken» (linje 42–43), er en abstrakt prosess som semantisk sett ikke har nært slektskap til de aktive verbene *å handle* og *å gjøre*, men som allikevel vitner om en handling i den fysiske verden, og derfor har jeg tolket den som materiell. Aktøren som utfører handlingen nevnes ikke i denne passivkonstruksjonen, kun hvem handlingen blir rettet mot altså SV og SP. *Å gå mot* er også en abstrakt prosess som brukes i linje 41–42: «Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett» som ikke uttrykker den aktive handlingen *å gå*, men *å gjøre* motstand. Siden setningene som nevnt er uttrykt av abstrakte prosesser kan det være vanskelig for mottaker å få inntrykk av hvilke handlinger SV og SP skal gjøre/har gjort. Dette språklige trekket fjerner dem semantisk fra fellesskapet som avsenderen uttrykker gjennom frasene *vi ønsker* og *vi vil*, slik at vi får en fornemmelse at det er ideologien til Arbeiderpartiet som fremstilles fremfor den rødgrønne regjering Stoltenberg II sin.

I pressemeldingen er det en overvekt av setninger som fremstår som Handlinger slik det fremgår av vedlegg 10 og tabell 9. Dette kan forklares med at majoriteten av prosessene er materielle og at avsender fokuserer på å informere om innføringen av direktivet og tiltakene som må utføres på grunn av dette, hvor agens både uttrykkes og ikke uttrykkes eksplisitt. I setningen «[u]tlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer» (linje 16–17), ser vi en materiell prosess som fremstår som en Handling der agens ikke uttrykkes eksplisitt, men impliseres gjennom en passivkonstruksjon. Effekten dette gir er at det stiller Handlingen, og ikke den som er ansvarlig, i fokus. Et lignende tilfelle ser vi også i disse setningene: «[d]ata skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen» (linje 19–20) og «[f]or å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig» (linje 15).

Det er interessant å merke seg tilfeller der en materiell prosess formidler en tilstand fremfor en handling: «Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet» (linje 36–38). Jeg tolker prosessen *er blitt utarbeidet* som materiell, da *er blitt* har den grammatiske funksjonen som tilstandsperfektum, og ikke en ideasjonell funksjon som å skape en relasjon mellom to deltakere, og *utarbeidet* er prosesskjernen hvis funksjon er å binde aktør til målobjektet. *Lovforslaget* ser jeg på som en metonymisk fremstilling av (en) animat(e) aktør(er), til tross for at det fremstår som oppsiktsvekkende å tillegge et *dokument* rollen om utøver, slik som *datalagringsdirektivet* i *Punkt 2 i Prop. 50 S*.

Gjennom relasjonelle prosesser i setningene uttrykkes Tilstander. I de følgende setningene presenterer avsender at situasjonen er som den er, og formidler således Tilstander: «Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse [...]» (linje 2–3) og «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 8–10). Når fenomener i verden blir fremstilt som Tilstander er det spennende å studere hvordan avsender stiller seg sannsynligheten eller nødvendigheten rundt de fremstilte tilstandene som gjør at modalitetsaspektet blir interessant. I denne teksten er det ingen Tilstandssetninger som etter min analyse har modalitet i seg. Jeg diskuterte over et par tilfeller der *vil* kunne tolkes som et uttrykk for modalitet, selv om jeg anså dem som en temporal funksjon. Derfor understreker jeg at det i min analyse ikke er noen

Tilstandssetninger som er modale, selv om andre kan komme frem til et annet resultat. Derimot er det flere av Handlingssetningene som er modale uttrykk.

4.3.3.3 Modalitet

Pressemeldingen er i større grad refererende enn *Punkt 2* ved at avsenderen *informerer* om *Proposisjon 50 S*. Teksten har også flere lag som både er deskriptive og normative ved at det indirekte refereres til gitt informasjon i direktivet (jf. kapittel 4.2.4.2). Dermed kan det tolkes som om teksten har flere deskriptive innsalg og dermed flere deontiske faktum fremfor deontisk modalitet, men i og med at tekstene har forskjellige primæravsendere og mottakere velger jeg å tolke de aktuelle ytringene som modale, samtidig som jeg kommenterer de ytringene som også kan tolkes som deontiske faktum. Jeg kommer tilbake til dette straks.

Som jeg skrev i kapittel 4.2.3.3, er det lite modalitet i proposisjonen, men i pressemeldingen er forekomsten enda mindre, men den mest frekvente modalbruken i denne teksten er som i *Punkt 2* sterk deontisk (for fullstendig analyse, se vedlegg 11):

	Deontisk modalitet	Epistemisk modalitet
Sterk	8	2
Middels	0	0
Svak	0	2
Totalt	8	4

Tabell 10: Modalitet i pressemeldingen: *Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet*

Deontisk modalitet realiseres i hovedsak gjennom modalmarkørene *skal*, *må* og *vil*, hvorav *skal* og *vil* er de som er hyppigst brukt. Sterk deontisk modalitet uttrykt gjennom modalmarkøren *skal* finner vi eksempel på i følgende setning: «Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet» (linje 20). Her legger man merke til at dette er en Handlingssetning hvor avsender gir uttrykk for nødvendigheten av å skåne personvernet. Å verne om individet er en av avsenders (les Arbeiderpartiet) motstanders (les FrP, og Høyre) fremste uttalte politiske saker, så å sette individet i fokus, som blir gjort i langt større grad i denne pressemeldingen enn under *Punkt 2* i proposisjonen, har muligens til hensikt å dempe kritikk fra en gruppe mottakere. Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 5.

I noen setninger finner vi eksempel på at sterk deontisk og svak epistemisk modalitet blir brukt i samme setning: «Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel

i fire år eller mer» (linje 15–16). Bruken av *skal* og *må* formidler at situasjonen er slik og slik og er ofte å finne i Handlingssetninger ved en ergativ lesning av teksten, modalitetsmarkøren *kan* vitner om en gardering fra avsenders side. Men det er også grunnlag for å avvise modaliteten i denne setningen, da vi i dette tilfellet har å gjøre med en klar implisitt referering til proposisjonen slik at setningen dermed kan tolkes som en konstatering av deontisk faktum jf. 3.3.5 og innledningsvis i dette delkapittelet. Et liknende tilfelle finner vi i denne setningen: «Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen» (linje 19–20), hvor spørsmålet om setningen vitner om deontisk modalitet ved bruk av modalverbet *skal*, eller om det konstateres et deontisk faktum, blir et tolkningsspørsmål. Som det fremgår av vedlegg 11, så har jeg kategorisert ytringen som modal slik jeg har gjort med samtlige tvilstilfeller, og begrunner det med at teksten er en selvstendig tekst som må tolkes for seg selv, slik jeg også gjorde i kapittel 4.2.3.3 om modalitet i *Punkt 2*, til tross for at vi ikke kommer uten om det faktum at setningene må ses i lys av proposisjonen. Men siden mitt formål med oppgaven er å studere hvordan pressemeldingen og proposisjonen gir uttrykk for ideologi og hvordan denne fremstilles til mottakergruppene av de to tekstene, og fordi tekstene har ulike primæravsendere som begge gir uttrykk over tekstenes overordnede avsenders holdning, tolker jeg ytringene som modale. Det er også viktig å påpeke at mottakerne ikke nødvendigvis leser begge tekstene, noe avsender trolig er innforstått med, så nødvendigheten og sannsynligheten rundt handlingen og tiltakene like fullt må komme til uttrykk i pressemeldingen.

Noe annet som også utpeker seg ved linje 19–20, er bruken av ordet *vil*. Om *vil være* er uttrykk for epistemisk modalitet eller en prediksjon om fremtiden avhenger av hvilket fokus en legger i setningen, og begge alternativene kan diskuteres. Å tolke *vil være* epistemisk innebærer at ytringen vitner om avsenderens vurderende holdning til omstendighetene rundt tiltaket å utlevere data. En domstol har ingen innsikt i fremtiden, og det er lite trolig at en domstol vil belage seg på erfaringer gjort av andre land som har innført direktivet. Allikevel kan det være avsenders ønske å fremstille sitt argument ved å indirekte påpeke at lagret data kommer til å være av betydning for etterforskningen *fordi* det har vært så i andre land. Til tross for dette skal modalitet ses fra et setningsperspektiv, og ikke fra et ordperspektiv, og da mener jeg at det kommer tidligere frem at *vil være* er uttrykk for epistemisk modalitet da data kun skal utføres dersom retten *antar*, som er et synonym til *tror*, at opplysningene vil ha betydning for etterforskningen. Jeg kommer tilbake til epistemisk modalitet straks.

I setningen «[h]an understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle» (linje 5–6) uttrykkes nødvendigheten ved at det er domstolene som skal avgjøre hvem som skal få tilgang til lagret data,

og fremstiller således sikkerheten rundt tiltaket. Her vises også at *vil* ikke nødvendigvis uttrykker modalitet, men at det kan ha en temporal funksjon, da jeg tolker setningen som at domstolene kommer til å avgjøre hvem som får tilgang til trafikkdata, og ikke at det er sannsynlig, eller at domstolene ønsker å avgjøre hvem som skal få tilgangen.

Om følgende setning uttrykker modalitet eller en temporal funksjon er også diskutabel: «Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting» (linje 13–14). Uttrykker avsender at det *kommer til* å være opp til hver enkelt teletilbyder å velgelagringsløsning eller uttrykkes det at det er *sannsynlig* eller *nødvendig*? Her ser jeg det som påkrevd å gå til kotelksten og trekker inn en setning fra *Punkt 2* i proposisjonen: «Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre». Gjennom sterk deontisk modalitet uttrykker avsender her at det er teletilbyder som skal lagre, og derfor kategoriserer jeg denne bruken av *vil* i som en temporal funksjon.

En annen setning jeg ønsker å kommentere er en som ikke faller inn under modalitetsanalysen utarbeidet av Halliday, men som like fullt uttrykker avsenderens argumentasjon rundt bakgrunnen for handlingen, og at denne blir sett på som nødvendig: «– Det **er i Norges interesse** å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre» (linje 2–3, min utheving). Meningsinnholdet ville ikke blitt særlig annerledes dersom Støre hadde eksplisitt uttrykt at det er nødvendig for Norge å delta i det europeiske samarbeidet, for da hadde det blitt behov for en oppfølgende ytring om hvorfor. Arbeiderpartiet som er EU- og EØS-vennlige, mener i større grad at et samarbeid er nødvendig, så ved at avsender uttrykker nødvendigheten indirekte og fremstiller det som en interesse, vil dempe eventuell motstand innad i regjeringen og i Stortinget.

Epistemisk modalitet blir brukt fire steder i teksten. To ganger er modaliteten sterk, mens den er svak 2 ganger. Sterk epistemisk modalitet gjør seg gjeldende gjennom modusadjunktet *vil*, og utfordringene vedrørende å skille mellom modalitet og fremtid har vært like omfattende om bruken av *vil* som uttrykk for deontisk modalitet. *Vil* blir i noen tilfeller brukt i ytringer hvor avsender beskriver formålet med å innføre direktivet: «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 7–9). Her tolker jeg *vil* som om at avsenderen mener at det er *sannsynlig* at innføringen vil få (positiv) betydning for Norges samarbeid med EU, og ikke at det er *nødvendig*, ei heller at avsender kan garantere for at innføringen kommer til å få betydning. Allikevel kan andre tolke bruken som temporal og at avsender således fremstår som helt sikker i sin sak, men

prediksjoner om fremtiden er kun prediksjoner og kan aldri garanteres. Dette gjør bruken av *vil* svært interessant for det gir en god indikasjon på bakomliggende ideologi. Og i tillegg til at avsender benytter seg av en effektiv argumentasjonsteknikk der modaliteten fremstiller resultatet av handlingen som en «sånn-er-det»-situasjon i fremtiden, «slipper» mottaker å ta stilling til det. Her trekker jeg en parallell til Fairclough (2003: 166), som fremhever at modus har et identifiserende aspekt i – så vel som en innvirkning på representasjonen av – en tekst (se også kapittel 3.3.5).

Svak epistemisk modalitet blir i denne teksten uttrykt gjennom modusadjunktet *kan*: «Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan» (linje 28–29). Det er interessant å merke seg at mens sterk epistemisk modalitet blir brukt i ytringer om formålet med tiltak, er tilfellene hvor svak epistemisk modalitet blir brukt konsentrert til argumentasjonen for bakgrunnen for et tiltak slik som i linje 28–29 i eksempelet over. Det kan bety at avsender ønsker å fokusere på formålet fremfor bakgrunnen.

I tillegg til å studere modalitet med hensikt om å sette seg inn i hvordan avsender forholder seg til mottaker og ytringenes referensielle innhold, er det fruktbart å studere modalitet og se det opp mot dets ideologiske funksjon. Som skrevet innledningsvis under dette punktet har avsender brukt langt mer deontisk modalitet enn epistemisk hvorav denne er gjennomgående sterk. Dette sier oss at avsender fremstiller handlingen og tiltakene rundt som kategoriske sannheter som påberoper dets nødvendighet fremfor sannsynlighet. Men samtidig som det er interessant å merke seg tilfellene der avsender bruker modalitet og hvilken type og grad av modalitet, er det like interessant å merke seg når avsender uttrykker positiv og negativ polaritet. I setningen «[f]or å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig» (linje 15), ser vi fravær av modalitet, og avsender fremstiller ideologien som sunn fornuft – «sånn er det» uten behov eller ønske for å stille seg vurderende til ytringens referensielle innhold. Også en saksfremstilling av hvordan noe har vært, for samtidig å indirekte kanskje legge frem et ønske om et nytt tiltak, fremstilles uten modalitet: «Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn» (linje 23).

Oppsummerende vil jeg samle trådene reflektere rundt tolkningen av modale ytringer. Dersom de potensielle modale ytringer hadde vært tolket modalt og ikke som uttrykk for deontiske faktum, ville da den eventuelle sterke deontiske modaliteten gitt inntrykk av en avsender som har vurdert, for så å fremstilt, saksinnholdet som nødvendig i større grad enn sannsynlig, mens noen av tiltakene derimot hadde vitnet mer om en vurderende avsender i forhold til tiltakenes sannsynlighet. Dette vitner om at avsender har gjort en vurdering av handlingen og tiltakene som følger med, som først ble presentert under *Punkt 2* i proposisjonen. Bakenforliggende kontekst til

prosessen med å forfatte pressemeldingen vet vi ikke noe om, men vi kan anta at det har blitt foretatt diskusjoner i Stortinget vedrørende proposisjonen og dens innhold og virkningsområde, og at resultatet av diskusjonen har kommet med i pressemeldingen. Vi kan anta dette blant annet på bakgrunn av at pressemeldingen ytrer en bestemt lagringstid, 6 måneder, mens det i proposisjonen er gitt et forslag på mellom seks og 24 måneder.

Det er også interessant å reflektere over hvorfor det er brukt mindre modalitet i denne teksten enn i *Punkt 2*. En mulig forklaring kan ligge i selve sjangeren, i mottakergruppen, eller at det er mer tjenlig at avsender av *Punkt 2* i proposisjonen viser mer rom for vurdering og tilbøyelighet for å øke sjansene til å få medhold i forslaget. Pressemeldingen derimot er refererende i forhold til *Punkt 2* og situasjonen rundt, og mindre bruk av modalitet fremstiller teksten mer som en representasjon av virkeligheten enn avsenders vurdering. Samtidig slår også bruken av modalitet den andre veien, da det blir uklart, gjennom bruk av modalitet i kombinasjon med passive setningskonstruksjoner og nominaliseringer, *hvem* som har foretatt vurderingene kommer ikke alltid tydelig frem.

4.3.4 Tekstnivå

4.3.4.1 Kohesjon

Pressemeldingen er delt inn i fem bolker med temaoverskrifter som står i semantisk relasjon til hverandre. Den første bolken (linje 1–12) fungerer som en introduksjon til temaet der avsender formidler bakgrunn, hensikt, formål og tiltak med og rundt handlingen som er innføringen av DLD. De øvrige avsnittene omhandler et tema som står til emneoverskriften: Bolk to (linje 13–22) omhandler et av formålene – å styrke personvernet, slik det fremgår av avsnittstittelen *Styrket personvern*. Bolk tre (linje 24–31) under temaoverskriften *Innhold lagres ikke* og bolke fire (linje 32–35) under temaoverskriften *12 måneders lagringstid*, omhandler henholdsvis hva som skal lagres og lagringstid. Deretter får vi informasjon om hvem som har utarbeidet lovforslaget (linje 36–38), for så i den siste delen bli introdusert for interne politiske holdninger (linje 37–41).

Leksikalsk kohesjon dannes i denne teksten av repetisjon og relasjon mellom leksemene hvor *direktiv*, *viktig*, *bekjempe*, *kriminalitet*, *personvern*, *innføre* og *datalagring*, *data* og *lagring*, er viktige referenter som gjentas ofte og som går igjen i hele teksten. At ord som består av, eller inneholder, *data*, slik som sammensetningene *datalagring*, *datalagringsdirektivet* og *trafikkdata*, skaper en tematisk sammenheng i teksten. Av disse tre er det kun *datalagringsdirektivet* som refereres til i bestemt form entall uten eksplisitt introduksjon. Det forekommer aldri en ubestemt

form av ordet noe som får meg til å trekke frem termen 'inferens' og det gis således inntrykk av at avsender forventer eller tar det for gitt at vi kjenner ordet.

Datalagringsdirektivet kobles implisitt til bakgrunn og formål gjennom tittelen «Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet» og i setningen «– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget» (linje 1–2). I disse ytringene presupponeres sammenhengen mellom handling og effekt, og avsender overlater ansvaret til mottakeren å se denne.

Presupponering finner vi flere steder i teksten, deriblant i argumentasjonen rundt *hvorfor*-aspektet ved innføringen. I setningen «– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre» (linje 2–3) presupponeres det at på grunn av hva som er i Norges interesse så må direktivet innføres. I denne presupposisjonen skinner også avsenders ideologi klart frem. En annen, noe mer skjult presupposisjon, finner vi i ytringen: «– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre» (linje 11–12), hvor ideologien skinner igjennom presupposisjonen at det er viktig for avsender at direktivet ble innført for å leve opp til EUs «forventinger», og som USA-vennlig å vise allianse i kampen mot terror. Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

Kohesjonen skapes også i relasjonen mellom setningene gjennom forbindere. Det finnes ett eksempel på en eksplisitt kausal kobling i teksten som blir brukt som en introduksjon til en formidling av et tiltak: «På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette» (linje 25). Samtidig finner vi noen eksempler på relasjonskoblinger som binder helsetninger sammen der ytringen er en periode. Den sideordnede konjunksjonen *og* brukes til å binde to setninger til hverandre i en periode: «Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting» (linje 13–14), mens *men* blir brukt for å påpeke motsetning: «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område» (linje 8–10), hvor *og* også har funksjonen til å addere informasjon.

Det er ikke overraskende at det kun er brukt en eksplisitte setningskobling i teksten, da dette er vanlig for argumenterende og tidvis deskriptive tekster (jf. Vagle 1995: 192). Derimot er det interessant å reflektere over fraværet og effekten av dette. At avsender ikke ser på det som nødvendig å eksplisitt uttrykke årsaksforholdet mellom handling og tiltak, gir en indikasjon på at det forventes at mottaker selv ser sammenhengen. I tillegg har det effekten av at tekstens referensielle innhold fremstilles som naturlig og selvfølgelig.

4.3.4.2 Språkhandlinger og makrohandling

Pressemeldingen fra regjering Stoltenberg II har som sitt kommunikative formål å informere om innføringen av DLD og hvilke konsekvenser dette medbringer. Teksten er i hovedsak en overtalende, informativ tekst rundt punktene formål, handling og tiltak, eller et *hva- hvorfor-* og *hvordan-*aspekt, som vi også finner i *Punkt 2*. Det vil derfor være nærliggende å anta at teksten inneholder mange konstative språkhandlinger, i tillegg til kvalifiseringer og kommissive språkhandlinger.

Innledningsvis i teksten søker avsender å forsikre mottaker om nytten og nødvendigheten ved å innføre direktivet gjennom kommissive språkhandlinger ved å vise til hva det er tenkt at skal bidra med, fremfor kun å konstatere om en sak i verden. I følgende setningseksempel fremstilles nytten og nødvendigheten ved innføringen gjennom sterk epistemisk modalitet: «– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget» (linje 4–5). Jeg ser på denne ytringen som en kvalifiserende språkhandling der avsender i tillegg til å fremstille nytten og nødvendigheten presupponerer at direktivet vil komme til å skape en endring i samfunnet. Dette ser vi gjennom bruken av modaliteten *vil sikre* og hvordan middel (direktivet) og tenkt effekt (et verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet) bindes sammen av denne og således skaper et nytt virkelighetsbilde. Et annet eksempel på en kvalifiserende språkhandling finner vi i følgende setning: «– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre» (linje 11–12). Når en ser på denne setningen der avsender presenterer en tenkt fremtidig virkelighet er det interessant å merke seg at både denne setningen og forrige er setninger hvor avsenderens ideologi skinner klart igjennom (jf. kapittel 4.3.4.1) og at begge er kvalifiserende språkhandlinger.

Eksempler på konstative språkhandlinger finner vi i linje 5–10 der avsender informerer om et saksforhold ved innføringen: «Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle» og «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område»

I linje 15–17 er det derimot noe mer usikkert om språkhandlingen som blir brukt er direktiv eller konstativ: «For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig» og «Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer». Teorien tilsier at hver setning sammenfaller med en

språkhandling, men i praksis viser det seg at dette ikke alltid er tilfellet. Språklig form svarer ikke nødvendigvis til språklig intensjon, noe som betyr at man må tolke. Tolkningen av språkhandlingsklasse ses ut ifra en sammenheng mellom andre språklige trekk i ytringen. I tillegg spiller kontekst og kontekst en avgjørende rolle i tolkningsprosessen. Deontisk modalitet realisert gjennom modaladjunktene *skal*, *må* og *vil*, som vist i kapittel 4.3.3.3, gir det en fornemmelse av direktive språkhandling. Allikevel er det ikke nødvendigvis en sammenheng mellom deontisk modalitet og språkhandling, for ytringene kan være ment til kun å informere i form av konstativer. I setningen «Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer» (linje 16–17), gir verbet *skal* en indikasjon på at dette er en direktiv språkhandling, og *må* en indikasjon på en konstativ. Men ved å gå til konteksten og konteksten er det mer nærliggende å anta at dette er en konstativ, da teksten i hovedsak er ment for å informere om et valg som har blitt tatt og hvilke konsekvenser dette fører med seg, og ikke at avsender har som hensikt å utføre noe.

Et annet argument jeg vil trekke inn i denne drøftingen er at direktiver og konstativer vitner om at avsenders fokus er rettet mot å få utført en handling. Avsender fremstår ikke som å ha dette som formål i denne teksten, men i stedet å informere om *hvordan* og *hvorfor* handlinger skal bli utført. Jeg trekker også en parallell til ideologi som drivkraft for språklige uttrykk (jf. kapittel 2.3.2). Ved å presentere noe som påbud fremfor informasjon, kan det være at mottaker ser på saksinnholdet som en «sånn-er-det» fremstilling av virkeligheten, i større grad enn å komme med motforestillinger. Derfor er disse språkhandlingene som fremstår som både direktiver og konstativer særs interessante å studere i denne teksten, og ikke minst fremstillingen av dem. Tolkningen avhenger dermed i stor grad av mottakeren, og her kan en interessant parallell trekkes til grunntanken i KDA som er å avdekke makt og ideologi, og hvordan verdensoppfatning kommer til syne gjennom språket. Om det referensielle innholdet i en tekst oppfattes som ytinger som er ment til orientering, eller en fremstilling av et (virkelighets)bilde, eller en kommandering, avhenger i stor grad av tekstmottaker.

Et mer gjennomskiktig eksempel på en konstativ finner derimot vi i følgende setning: «Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan» (linje 29–30).

I tekstens siste del går det klarere frem at ytringene er ment for å informere og at de dermed utgjør konstative språkhandling: «SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken» (linje 42–43), og «Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd» (43–44).

En sær ideologisk interessant ytring finner vi i følgende setning: «– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet» (linje 21). Bruken av sterk deontisk modalitet og materiell prosessstype som realiserer en handling i denne setningen kan gi indikasjon på at dette er en konstativ eller direktiv språkhandling. Men hvis en går til både situasjonskonteksten og kulturkonteksten og trekker inn det faktum at politikere har for vane og tradisjon å forplikte seg til å gjøre noe, eller sørge for at noe blir gjort, kan ytringen klassifiseres som en kommissiv språkhandling.

I pressemeldingen er det to ytringer som ikke har konstruksjonen til en setning, men som ellipser: «Dissens i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010–2011))» (linje 45) og «Dissens i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010–2011))» (linje 46). Ellipsene kan oppfattes som deskriptive og derfor også som konstative språkhandling.

På grunnlag av refleksjonen rundt språkhandlingene, velger jeg å hevde at makrohandlingen i pressemeldingen er konstativ. Jeg sier dette samtidig som jeg er klar over at andre kanskje vil tolke den til direktiv. Dette viser at språkhandling ikke alltid er lette å plassere ut ifra ett perspektiv som for eksempel det lingvistiske, noe som betyr at man må supplere med konteksten og kontekst for å kunne få et bedre og mer helhetlig inntrykk av hva som er tekstens makrohandling.

4.3.4.3 Sjanger og stil

Pressemeldingen har som kommunikativt formål å informere pressen om en avgjørelse som har blitt tatt og konsekvensene rundt denne. Den inkluderende tonen fra avsender med bruken av det personlige pronomenet *vi* (jf. kapittel 4.3.2.3), formidling personlig ønske, og fokus på personvern, gir teksten et inkluderende og nært preget og gir således et mindre faglig preg enn *Punkt 2*.

Gjennom avsenders leksikalske valg og markert modalitet fremstilles handlingen som nødvendig da den kobles til å *bekjempe kriminalitet, verktøy, personvern* i tillegg til *EU* og *EØS*. Fokuset på personvernet fremstår som et effektivt virkemiddel i å redusere motstand samtidig som det gir inntrykk av at avsender har «tilpasset seg» en internasjonal forespørsel fra EU til nasjonale verdier.

Pressemeldingen har, som jeg skrev i kapittel 4.3.4.2, en konstativ makrohandling. Med en overvekt av setningskonstruksjoner med verb i presensform der de fleste av disse realiserer en materiell prosess og prosesskategorien Handling, vitner teksten om en deskriptiv teksttype med

innslag av elementer fra en argumenterende teksttype som har som intensjon å *informere* om *hva-hvorfor* og *hvordan*-aspektet rundt handlingen og dets tiltak, og således i forlengelse av dette å informere om instruksjer.

Passive setningskonstruksjoner kombinert med innslag av nominaliseringer på temaplass gir inntrykk av at teksten er formell, dog ikke like formell som *Punkt 2*, som jeg skrev innledningsvis i dette delkapittelet. I tillegg vitner passive setningskonstruksjoner og metonymisk fremstilling av agens om at ansvaret for tiltakene som presenteres i teksten ikke eksplisitt kommuniseres. Men i ytringer der formålet med handlingen presenteres, uttrykkes agens eksplisitt i form av det personlige pronomenet *vi*: «– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget» (linje 1–2), «Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre» (linje 2–3) og «– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget» (linje 4–5). Forskjellen i realiseringen av agens kan ha en sammenheng med at selve innføringen er noe avsender eksplisitt ønsker å koble seg selv til, mens tiltakene ikke primært ble utarbeidet for det norske samfunn, men internasjonalt, og at avsender derfor ikke kan tildele individer ansvaret. Det eneste som kommuniseres er en generell beskrivelse av hvilken institusjon som skal utføre handlingen med å lagre.

Språkvalgene i teksten er effektive i sitt formål om å formidle ideologi. Spesielt viktig er avsenders fokus på at innføringen av direktivet er *viktig* og *nødvendig*, og tiltakene fremstilles indirekte like dann. Fokuset på individet og hvordan dette kobles til EU og EØS, en interessant vinkling vi ikke finner like fremtredende i *Punkt 2*. Dette danner grunnlaget til å undre seg over *hvorfor* det egentlig er viktig og nødvendig å innføre datalagringsdirektivet.

5 Teksttolkning, tekstforklaring og avslutning

5.1 Innledende om teksttolkning og tekstforklaring

Teksttolkning og tekstforklaring er de neste stadiene i en kritisk diskursanalyse av tekst. Når tekster tolkes i kritisk diskursanalyse, ser vi på dem som uttrykk for diskursiv praksis, mens forklaring av tekstene går ut på å studere tekstene som uttrykk for sosial praksis og se på hvordan tekster påvirker og påvirkes av samfunnsstrukturer (jf. den tredimensjonale analysemodellen presentert under punkt 2.3.1). Så mens jeg i kapittel 4 studerte betydningen av de to tekstene, skal jeg i dette kapittelet studere meningen(e) med dem (jf. kapittel 2.2).

Teksttolkningen og tekstforklaringen i dette kapittelet blir foretatt på bakgrunn av *tekstbeskrivelsen* jeg utførte i forrige kapittel. Som jeg skrev tidligere i oppgaven, er disse tre nivåene i Faircloughs tredimensjonale modell for tekstanalyse parallelle, og går således over i hverandre. I beskrivelsen i forrige kapittel trakk jeg derfor inn noe tolkning og forklaring. Jeg så på dette som nødvendig i noen tilfeller der det ikke var overensstemmelse mellom språklig form og intensjon. Jeg velger å nevne punkt 4.2.2.1, 4.2.4.2, 4.3.2.1 og 4.3.4.2, hvor jeg drøftet intendert mening og trakk inn kontekstuelle og kontekstuelle elementer. Det betyr at en del av tolkningen og noe av forklaringen er allerede gjort, slik at tolkningen i dette kapittelet derfor vil være mest oppsummerende, i tillegg til at den benyttes som et redskap for å sammenligne de to tekstene.

I dette kapittelet vil tolkning og forklaring tidvis gå over i hverandre, da jeg ser på det som lite hensiktsmessig å tolke uten samtidig å forklare de språklige trekkene jeg tidligere har beskrevet. Det er koplinger mellom de språklige uttrykkene og faktorene utenfor teksten selv, som er det samspillet jeg skal kommentere for å kunne se og forstå meningsskapingen i et videre perspektiv. I min forklaring av tekstene som uttrykk for en sosial praksis, er det språket og argumentasjonen som danner grunnlaget for å kunne vise og kommentere samspillet og samvirket mellom tekstene i et diskursperspektiv og kontekst. Når jeg forklarer teksten drøfter jeg således dualiteten mellom det at tekstene er konstruert av samfunnsstrukturer, samtidig som at tekstene bidrar til å konstruere, opprettholde, reprodusere og endre samfunnsstrukturene.

Teorien jeg presenterte i kapittel 2.4, der jeg forklarte at Fairclough er opptatt av hva slags *mening* tekstene realiserer, er sentralt for min inndeling i underkapitler i 5.1. Synet på at tekster *representerer* noe, at de vitner om avsenderens *identifisering* til mottakere, det referensielle innholdet og sin samfunnsposisjon, i tillegg til at tekster er en interaksjon – altså et *samhandlingsmiddel* i en sosial sammenheng, går igjen i underoverskriftene. Kapittelet vil deretter gå over i en avsluttende del.

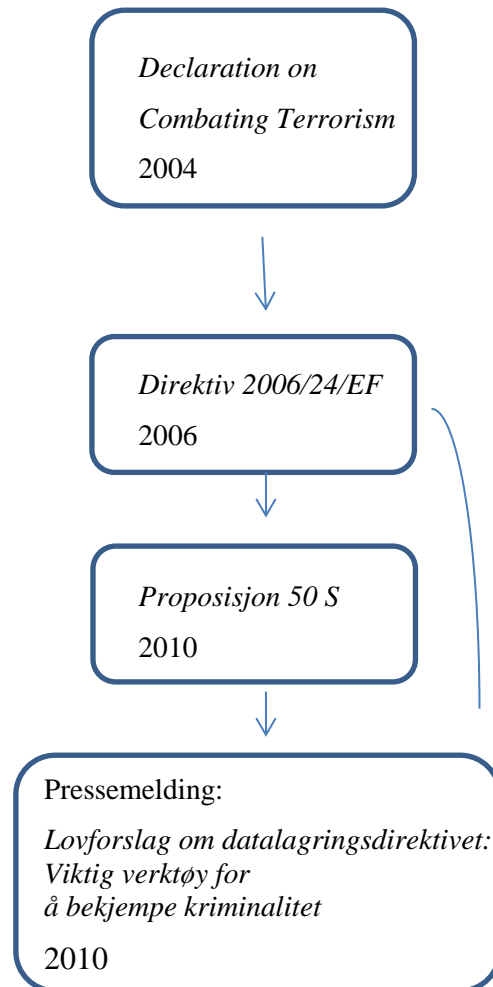
5.2 *Tekstene som representasjon, identifikasjon og interaksjon*

5.2.1 *Representasjon – fremstilling av verden*

Punkt 2 og pressemeldingen utgjør to diskursive hendelser innenfor en diskursorden (jf. kapittel 2.3.1). Denne kan vi i vid forstand definere som en politisk diskursorden som består av et forslag og en redegjørelse for omstendighetene ved og rundt dette forslaget. Her hører også den innenrikspolitiske og utenrikspolitiske diskursen til. Tekstene gjenspeiler således språkbruken innad i regjeringen Stoltenberg II og Stortinget. Hver for seg er også tekstene en del av ulike diskurser: Pressemeldingen er en del av regjeringen Stoltenberg II sikkerhetsdiskurs, og *Punkt 2* er en del av utenriksdiskursen. Sett i en bredere sosial sammenheng gir tekstene uttrykk for avsenders ideologi og dermed holdning til hvordan Norge skal, eller bør, stille seg i forhold til EU-unionens sikkerhetspolitikk.

Ulike diskurser har innvirkning på hvordan saksinnholdet i tekstene fremstilles. Redegjørelsen for *hva-*, *hvorfor-* og *hvordan-*aspektet vedrørende innføringen av datalagringsdirektivet i de to tekstene bærer preg av at tekstene har en felles overordnet avsender, samtidig som de har hver sin primæravsender; henholdsvis Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Hva primæravsender vektlegger i fremstillingen og hva som blir sett bort fra, gjenspeiler tekstens formål og avsenders posisjon. Her spiller også tekstenes sjanger inn.

Primært har tekstene ulike intertekstuelle forhold. Proposisjonen har et intertekstuell forhold til EUs deklarasjon om bekjempelse av terror fra 2004 (Declaration on Combating Terrorism). Deklarasjonen danner grunnlaget for Europakommisjonens forslag om å fremme et direktiv vedrørende datalagring. Direktivet ble vedtatt i 2006 (se vedlegg 1). Pressemeldingen er derimot i stor grad refererende i forhold til proposisjonen og er således primært intertekstuell knyttet til denne, men i forlengelse er den også tilknyttet EUs deklarasjon fra 2004. Jeg har illustrert forholdet på neste side:

Det som er interessant å merke seg, og som er aktuelt når vi ser på tekstene i et perspektiv ut fra deres sosiale praksis, er å kommentere fremstillingen og formidlingen av ideologi, og hvordan tekstenes egenart, i lys av deres intertekstualitet, argumenterer rundt *hvorfor*- og *hvordan*-aspektet. Sett i lys av maktaspektet er ideologifremstilling en av grunntankene i kritisk diskursanalyse, og Fairclough skriver at man skal forsøke å vise til «forklarende koblinger mellom arten af de diskursive prosesser i enkeltstående instanser og karakteren af de sociale praksisser, de er en del af» (Fairclough 2008: 38). I tillegg til å vise til aktivitet og medium, er det viktig å trekke inn de elementene som er sosialt betinget i tekstens produksjon, deriblant relasjonen mellom avsender og mottaker. Relasjon har direkte innvirkning på språkvalget, og den står sentralt når det fokuseres på formidling og fremstilling av ideologi.

5.2.1.1 Fremstilling av virkeligheten – ideologi som sunn fornuft?

Ideologi handler i stor grad om å fremstille et budskap. Knain skriver at «[i]deologien (i en kulturell kontekst) virker styrende på hvordan mening realiseres (i situasjoner hvor individer bruker språk i sosiale relasjoner)» (Knain 2001: 11). Her blir det viktig å kaste et blikk på avsender og mottaker av tekstene. I kapittel 4 pekte jeg på trekk som i større eller mindre grad var like i begge tekstene, samt trekk som var unike for hver av dem. Som Knain påpeker, vil dette ha innvirkning på fremstillingen av avsenders ideologi. Allikevel er det viktig å være klar over at sammenhengene mellom avsender, mottaker og tekstlig innhold ikke er absolutt eller endelig. Siden jeg kun presenterer én tekst fra hver av avsenderne, kan jeg derfor bare peke på tendenser som kan spores til avsenderne og ikke konkludere med at tendensene er representative for avsendernes faktiske politiske ståsted. Det skal også nevnes at spørsmålet om innføringen av datalagringsdirektivet først ble aktuelt under regjeringen Bondevik II, og at denne regjeringen var positive til innføringen, trass stor politisk motstand fra øvrige partier.

I kapittel 4.2.2 og 4.3.2 kommenterte jeg bruken av leksemet *data* og hvilke sammensetninger det går inn i i *Punkt 2* og i pressemeldingen. I tillegg viste jeg hvilke relasjonelle koblinger det blir gjort mellom leksemet *data* og øvrige leksem. Men spesielt interessant er bruken av leksemet *terror* i *Punkt 2* som vi ikke finner i pressemeldingen. I pressemeldingen tilsvarer *terror alvorlig til kriminalitet*. Denne forskjellige ordbruken kan tolkes og forklares på flere måter: Som jeg skrev i kapittel 4.2.2, og 4.3.2, vitner bruken av disse leksemene om ulike verdensbilder som er rettet mot to primærmottakere – innad i regjeringen og Stortinget og utad mot pressen og folket: *Terror*, som jeg skrev under punkt 4.2.2.1, er et autoritetsord som betegner en fryktet handling. Ordet skaper en intertekstuell kobling til deklarasjonen fra 2004 som er det tekstlige fundamentet for proposisjonen. Frem til proposisjonens og pressemeldingens utsendelse, har ingen handling på det nasjonale plan vært av den art at ordet har måttet bli brukt. Bruken av ordet viste frem til da kun til handlinger i det internasjonale samfunnet. Overraskende er det derfor ikke at det kun er primæravsenderen til *Punkt 2*, Utenriksdepartementet, som benytter seg av ordet. Pressemeldingens primæravsender, Justis- og Beredskapsdepartementet, argumenterer derimot for at direktivet skal innføres for å bekjempe *alvorlig kriminalitet* fremfor å argumentere med at det skal bekjempe *terror*. Sett dette i lys av den kontekstuelle faktoren at departementet har samfunnsikkerhet og beredskap som sitt ansvarsområde, fremstår ordbruken som logisk. Tatt i betraktning at pressemeldingens mottaker er pressen og Norges befolkning, er ordlyden *alvorlig kriminalitet* et passende valg, da det er noe hverdagsmennesket kan relatere seg til i større grad enn *terror*. Samtidig kan også *alvorlig kriminalitet* være en eufemisme på *terror* og at avsender indirekte argumenterer for at direktivet skal innføres for å forhindre terror i Norge, men jeg har

ikke noe grunnlag for å påstå at det er tilfellet. Men variasjonen i ordbruken jeg har presentert her, er et eksempel på at tekstavsenderne ved valg av leksem representerer verden ulikt gjennom diskursen.

Et annet ideologisk interessant skille mellom tekstene er hvilket fokus individet tildeles. Fokuset henger sammen med en tilpasning avsenderen i pressemeldingen gjør for å redusere motstand fra opposisjonspartiene, der vi kan peke spesielt på FrP som har individet i fokus og har som mantra å bekjempe alvorlig kriminalitet. FrP er i prinsippet mot overvåking av individer, så det grepet som avsenderen av pressemeldingen gjør – nemlig å argumentere for at datalagringsdirektivet vil bekjempe *personvernkrenkende kriminalitet* – vil sannsynligvis gi mindre motstand. Samtidig markedsfører FrP seg som et «lov og orden-parti», hvor kampen mot terror er viktig for dem.

Bruk av metaforer som en alternativ måte å fremstille et verdensbilde på er et interessant grep som blir gjort i både pressemeldingen og *Punkt 2*. Bruken av ordet vitner om intertekstualitet til tiden da Ansgar Gabrielsen var næringsminister i perioden 2001–2004 og ytret følgende utsagn: «Statsrådets verktøykasse er tom». Å metaforisk sammenligne *hva-* og *hvorfor-*aspektet ved innføringen med et *verktøy*, jf. kapittel 4.2.2.2 og 4.3.2.2, vitner om avsendernes bakenforliggende ideologi i å fremme et politisk budskap: Et verktøy er en nødvendighet for å på best måte kunne utføre et spesielt type arbeid.

I tillegg til å bli fremstilt metaforisk blir også *verktøy* brukt som et argument der det knyttes til *hva-* og *hvorfor-*aspektet med fokus på det internasjonale samfunn med og på EU. Ordet *viktig* impliseres her i form av at «Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre» (linje 2–3 i pressemeldingen). I *Punkt 2* fremgår det allerede i undertittelen at det bes om «Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/24/EF om lagring av data fremkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett (datalagringsdirektivet)». Og det indikeres at samtykket er nødvendig og viktig for et fremtidig samarbeid.

Prosessanalyser i *Punkt 2* og i pressemeldingen for gir oss som analytikere en indikasjon på hvordan avsender på det grammatiske nivået former språket til å representere bestemte deler av verden på, og som på den måten er med på å gi oss innblikk i avsendernes ideologi. Å fremstille aspekter ved DLD som Tilstander og Handlinger gjennom relasjonelle og materielle prosesser vitner om at avsenderne ønsker å beskrive en tilstand i verden og handlinger som springer ut ifra denne. Gjennom den relasjonelle prosessen *er* binder avsender to elementer til hverandre: «Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked» (linje 8 i pressemeldingen)

og «Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet» (linje 17–18 i *Punkt 2*). Tilstandene som her beskrives, henger sammen med avsendernes *hvorfor*-argument. At dette er fremstilt som en Tilstand i verden, dog ulik Tilstand i de to tekstene, gir oss et inntrykk av at avsender formidler sin ideologi som sunn fornuft på en måte som er tilpasset mottakeren.

Andre prosesser som fremstår som en Tilstand, brukes i beskrivelsen av tiltakene. En effekt dette gir sett ut ifra et ergativt perspektiv, er at fokuset på hvem som skal utføre tiltakene kommer i bakgrunnen og at handlingen kommer i fokus. Med dette grepet kan det være at avsenderne ønsker å fremstå som handlingsorienterte.

5.2.1.2 Hegemonisk kamp

Avsendernes fremstilling av sine ideologisynter som *sunn fornuft* er et tegn på hegemonisk kamp. Som jeg skrev i kapittel 4.2.4.1, presupponeres det i *Punkt 2* at direktivet er det middelet som kan gjøre en forskjell i kampen mot terror, og at det derfor bør gjennomføres. I pressemeldingen uttrykkes derimot dette argumentet direkte i form av en konstativ språkhandling, samtidig som det blir formidlet at direktivet bør innføres for å sikre et fremtidig samarbeidet med EU. Gjennom disse ytringene gjør avsenderne et forsøk på å fremstille argumentasjonen som sunn fornuft i lys av det aktuelle samfunnsbildet som blir presentert. Bildet som presenteres viser også et samfunn i endring. Endringen har ført med seg behovet for lagring av data, og det er dette påståtte behovet som danner legitimeringsgrunnlaget for innføringen av direktivet. Endringen åpner således for ny politikk i Norge og blir dermed satt opp mot tidligere praktisert politikk og lovverk:

Datalagringsdirektivet vil medføre en mer generell overvåkning som bryter med at etterforskningsprinsippet var rettet mot en definert mistenkt. Effekten dette kan gi er at folk generelt kan føle seg kriminalisert. Selv om denne eventuelle endringen ikke uttrykkes, finner vi et eksempel på en definert endring i følgende setning i *Punkt 2*: «Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet». Å lagre individers kommunikasjonsopplysninger var ikke tillatt jamfør loven om personvern, men dette blir senere i *Punkt 2* foreslått endret for å tilpasse datalagringsdirektivet:

«Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger». Her ser vi trolig et tegn på hegemonisk kamp hvor den

nye praksisen (lagring av data) fremstilles som sunn fornuft og at avsenderne således denaturaliserer konvensjonene som er gjeldende i det eksisterende kommunikasjonsdirektivet og erstatter dem med nye. Erstatningen av de gamle konvensjonene forsvares med påstander om nasjonal sikkerhet og solidaritet ovenfor EU, slik det fremgår i sitatet over og i følgende setning: «Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette [sikre nasjonen, forsvaret, etterforskningen, avdekking og rettsforfølgelse av kriminelle handlinger] innført regler om datalagring».

I pressemeldingen vies påstanden om at direktivet vil verne om individet, mer plass enn fordelene ved et fremtidig EU-samarbeid. Fokuset på personvern er en endring som har utviklet seg de siste årene og er mest sannsynlig et grep avsenderen gjør for å få støtte hos politiske motstandere. FrP er som kjent opptatt av personvern, men mot overvåking, så at avsenderen presiserer at direktivet vil komme individer til gode fordi «[l]agring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrekkende kriminalitet», er et tegn på tilpassing og kamp om at den politiske handlingen blir sett på som viktig, nødvendig og sunn fornuft.

Forskjellene i argumentasjonen og fokuset på *hvorfor*-aspektet i de to tekstene kan være et tegn på at avsenderne velger å tilpasse seg mottakerne i representasjonen av handlingen. Grunnen til tilpassingen er at det mest sannsynlig vil være mer trolig at også mottakerne vil være enige i at argumentasjonen er sunn fornuft.

5.2.1.3 Utvikling av diskursen over en 40-årsperiode.

Den politiske diskursordenen som *Punkt 2* og pressemeldingen inngår i må også studeres i et videre tidsperspektiv. Den innenrikspolitiske og utenrikspolitiske diskursen som tekstene er en del av, har et dialektisk utviklingsforhold til samfunnet. Samfunnet og avsendernes fremstilling av utenriks- og innenriksideologien har således utviklet seg i takt i de siste 50 årene.

Norge ble medlem av Det europeiske frihandelsforbundet (EFTA) i 1960, men under begge folkeavstemningene om EU-medlemskap fikk nei-siden høyest oppslutning. I 1972 under Trygve Brattelis første regjering ble det holdt folkeavstemning om EF-medlemskap. Den neste folkeavstemningen ble holdt i 1994 under Gro Harlem Brundtlands tredje regjering. Begge avstemningene ble holdt da Arbeiderpartiet satt i regjering. Ønsket om EU-medlemskap var å sikre den norske eksportindustriens tilgang på det europeiske marked, og en plass i det europeiske samarbeid. Det økonomiske samarbeidet ble sikret gjennom EØS-avtalen som ble inngått på vegne av Gro Harlem Brundtlands tredje regjering og Stortinget i 1992, og gjennom EØS-avtalen kan også Norge innføre EUs regelverk som er av betydning for det indre marked, deriblant datalagringsdirektivet.

Tanken om et samarbeid med det internasjonale samfunnet er ikke konsentrert til EU, da Norge er medlem både i FN og NATO. Medlemskapene ble inngått fordi det internasjonale samfunnet så behov for det og Norge valgte å støtte forslaget.

Ønsket om, og viktigheten av, et fremtidig samarbeid med EU uttrykkes eksplisitt i pressemeldingen, mens det i *Punkt 2* impliseres. Samtidig er avsenderne i begge tekstene enige i at innføringen vil kunne bidra til å bekjempe kriminalitet, men i fremstillingen av begrunnelsen om *hvorfor* direktivet skal innføres og hva direktivet skal brukes mot, finner vi leksikalske forskjeller: Å bekjempe *terror* og å bekjempe *alvorlig kriminalitet*. Sammenlignet med argumentasjonen de siste 50 årene om å følge EUs praksis, ser vi en forandring. Forandringen ligger ikke på det økonomiske plan, men på sikkerhet og et samarbeid med det internasjonale samfunnet om sikkerhet. Tilbakeblikket viser at det har skjedd en endring innen diskursen når det gjelder fokuset på hvorfor et EU-direktiv skal eller bør innføres. Samtidig har det også skjedd en endring i samfunnet utover fokuset på EU-medlemskap, nemlig en endring i den politiske kulturen som begge tekstene er en del av, i tillegg til at de opprettholder den. Denne endringen skal vi se nærmere på i punktet under.

5.2.1.4 Fra positiv tvil til negativ antagelse

I løpet av 2000-tallet har det skjedd endringer i samfunnet, og da datalagringsdirektivet ble foreslått innført, var terror et reelt tema i det internasjonale samfunnet, og det dannet grunnlaget for direktiv 2006/24/EF.

Terrorhandlingene i New York, Madrid og London har ført til en endring i tidligere politikk: George Bush satt grunnloven til side etter terrorangrepet i New York og opprettet Guantánamo – et fengsel der potensielle terrorister blir holdt, mishandlet, torturert og fratatt alle rettigheter. Men for å bekjempe terror, skal datalagringsdirektivet innføres. Direktivet bryter med personvernloven, men vinner igjennom i mange EU-land fordi det internasjonale samfunnet deler ønsket og føler behovet for å bekjempe terror, og det stilles sterkere av myndighetene enn å beskytte det lovfestede personvernet. I Norge ser vi også denne endringen.

Punkt 2 og pressemeldingen har blitt forfattet i en tid da regjeringen Stoltenberg II valgte å alliere seg med EU om å bekjempe kriminalitet. Økning i kriminalitet og negative impulser utenfra som kunne påvirke det norske samfunnet, resulterte i at behovet for å kunne ruste seg mot dette, sto sterkere enn tidligere. Overvåkning av individers trafikk- bruker- og lokaliseringsdata ble dermed et middel for å bekjempe alvorlig kriminalitet. Det betyr at Norges og det internasjonale samfunnets ideologi som tilsier at «tvilen skal komme den mistenkte til gode», har

nærmest blitt byttet ut med en ideologi som indirekte sier at «alle er potensielt mistenkt i en kriminell handling».

Tekstene har samfunnsfunksjonen om å informere om regjeringen Stoltenberg IIs, (USAs) og EU-landenes ideologiske endring, og fremstille dette som nyttig og nødvendig. For regjeringens del er det viktig å legge frem ideologien og handlingen denne medfører på en måte som skaper tilslutning i Stortinget. Dette blir gjort gjennom språklige trekk som jeg presenterte i kapittel 4.2, 4.3 og 5.1. Det at tekstene har forskjellige primæravsendere og potensielt forskjellige mottakere forklarer en del av språkvalget. Men ett moment som kan forklare at det flere steder i tekstene ikke var overensstemmelse mellom språklig form og funksjon, er det som nærmest kan fremstå som en «språktradisjon» i Norge i nyere moderne tid: Tåkespråk som krever tolkning. Språkrådet har utarbeidet et tiltak mot dette – et prosjekt som kalles «Klart språk i staten» (2008) fordi «[i]nformasjon fra det offentlige skal være forståelig for alle. Da er det spesielt viktig at språket er klart og brukertilpasset» (www.sprakrad.no/klarsprak). At tekstene som uttrykk for politisk diskurs derfor krever tolkning, er en del av diskursen de inngår i. Men det som er nytt, er den ukontroversielle *praksisen* som ønskes innført. Avsenderne tegner et bilde av et overvåkingsbehov som mange trolig stiller seg kritiske til. Hvis det er slik at innføringen av datalagringsdirektivet kan anses som et effektivt middel mot terrorister (som trolig stadig finner nye måter å kommunisere på for å unngå nettopp å legge igjen spor), gjenoppretter tekstene gamle forestillinger om overvåking, slik vi kjenner det fra 2.verdenskrig, inn i en ny tid.

Tekstene som uttrykk for samfunnsendring forteller at den politiske kulturen skifter fra å verdsette det uskyldige til å omfavne det mistenkelige. Diskursen som denne sosiale praksisen springer ut fra i EU-landene, er konstituert på bakgrunn av hendelser i det internasjonale samfunnet, men for Norges del er praksisen i større grad kanskje konstituert av forhold og premisser hos overordnet avsender som ønsker å sikre «et fremtidig samarbeid med EU».

5.2.2 Identifikasjon – avsendernes posisjon

Avsenderne av tekstene identifiserer seg til mottakerne gjennom leksikalske og grammatiske valg i teksten. Sett ut fra sin samfunnsposisjon er overordnet avsender den institusjonen som har utøvende makt. Det betyr at det er regjeringen som iverksetter de beslutningene som er tatt i Stortinget, i tillegg til at de iverksetter sine egne hvis de godkjennes i statsråd og i Stortinget. Regjeringen tar således politisk initiativ og dens politiske posisjon er autorativ, noe som skinner

igjennom i teksten blant annet vedrørende fremstillingen av *hva-*, *hvorfor-* og *hvordan-*aspektet rundt innføringen.

Til tross for at hver av tekstavsenderne har sine primære intenderte mottakere, er tekstene også offentlige dokumenter, noe som betyr at hvem som helst kan lese dem. Det faktum at tekstene ikke har en lukket mottaker(gruppe), kan vi anta at avsenderne har tatt i betraktning, da vi hverken finner en betydelig mengde tekniske termer, kompliserte setningskonstruksjoner eller imperativsformer i tekstene. I tillegg kan fraværet av slike språklige trekk være et tegn på at avsenderne kanskje ikke vil identifisere seg som en makthaver. Samtidig skinner avsendernes maktposisjon gjennom ved den fremtredende bruken av deontisk modalitet i *Punkt 2* og i pressemeldingen. Gjennom bruken av *må*, *skal* og *vil* identifiserer avsenderne seg med en rolle som pålegger andre å utføre handlinger, eventuelt den rollen som videreformidler den overordnede avsenders pålegg. At modaliteten er tilnærmet like fremtredende i begge tekstene, er ikke overraskende, siden avsenderne har den samme sosiale rollen i samfunnet.

Bruken av *vil* fremstår i noen av setningene som en temporal funksjon der avsender av tekstene gir prediksjoner om fremtiden. I slike fremtidsyttringer skinner avsendernes maktposisjon igjennom ved at det blir signalisert at de har autoriteten til faktisk å kunne uttale seg om fremtiden, hva som kan skje og den beste måten å forholde seg til det. I tillegg er *vil* også et effektivt middel i argumentasjonen, da ordet kan leses som *kommer til å*, noe som gir effekten av at det fungerer som et legitimeringsgrunnlag for å gjennomføre en viss politikk. Samtidig gjenspeiler *vil* avsendernes verdensbilde, da det vitner om et samfunn der det er behov for innføringen og rom for tiltakene den medfører seg.

Det faktum at det i tekstene er en manglende kommunisering av ansvarsrolle, kan komme av at avsenderne ser dette som fordel, for da å i senere tid kunne komme tilbake og reformulere omstendighetene rundt tiltakene.

Vi ser også eksplisitte ytringer der avsenderen av pressemeldingen identifiserer sine holdninger til handlingen gjennom verdiordene *viktig* og *nødvendig*, mens slike ord i den sammenhengen er fraværende i *Punkt 2*, hvor vi i stedet finner indirekte argumenter for at handlingen er viktig ved at det henvises til at andre medlemsstater har innført direktivet. Som jeg slo fast i kapittel 4.2.3.2 og 4.3.3.2, bruker avsenderen av pressemeldingen relasjonelle prosesser til å fremstille påstanden om verdien av handlingen og samfunnsnyttene den medbringer: «Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse [...]» og «Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrnkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, [...]». Avsenderen i *Punkt 2* uttrykker derimot på sin side viktigheten av innføringen gjennom en materiell prosess og knytter

vurderingen opp mot internasjonal solidaritet: «Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring». Dette er et særs interessant tilfelle der vi ser sammenhengen mellom politisk avsender, budskap, argumentasjon og mottaker, i tillegg til at vi ser til hvem avsenderne identifiserer seg med, samtidig som hvordan de identifiserer seg selv.

Hvordan sammenhengen mellom avsender, budskap, argumentasjon og mottaker fremstilles i de to tekstene og hvordan dette skiller seg fra hverandre, ser vi også eksempler på ved bruken av leksemene *terror* i *Punkt 2*, mens det i pressemeldingen brukes *alvorlig kriminalitet*, som jeg beskrev i kapittel 4.2.2.1 og 4.3.2.1. Utenriksdepartementet ser til det internasjonale samfunnet, og dette gjenspeiles i innholdet i proposisjonen de retter mot Stortinget. Et aspekt ved måten dette blir gjort på, må kommenteres ut fra en kontekstbasert innfallsvinkel: Avsenderen forsøker gjennom leksebruken *terror* å skape en felles oppfatning i Stortinget av viktigheten og nødvendigheten ved å innføre direktivet, og benytter seg først senere i teksten av ordlyden *alvorlig kriminalitet*, og gir dette således mindre oppmerksomhet enn *terror*. Justis- og Beredskapsdepartementet tilpasser seg pressen i argumentasjonen for å få innført direktivet ved bruke *alvorlig kriminalitet* og forsøke således å skape politisk konsensus om at innføringen er nødvendig og viktig. Vi ser at avsenderen i begge tekstene forsøker å få aksept for ideologien de fremstiller som sunn fornuft gjennom prosesstyper og valg av leksem. På vegne av overordnet avsender gjør primæravsenderne således taktiske valg med hensyn til hvilke ordleggingsmåter som er mest tjenlige for formålet med å formidle ideologi som sunn fornuft til respektive intenderte mottakere.

Et annet aspekt som støtter oppunder dette, er fokuset på individet i pressemeldingen. Det gis ikke vurderende ytringer om hvorvidt tiltakene som listes opp er til individets beste, men det konstateres at innføringen og tiltakene den vil medbringe vil være til fordel for individet: ved bruk av ytringene «Styrket personvern» og «Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrekkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett». Et slikt språklig grep vil trolig dempe kritikk om overvåking fra samfunnet. Og gjennom å også poengtere at handlingen vil sikre individets personvern gjennom konstative språkhandlinger, forsøker avsender å skape et felles verdisystem mellom seg og mottaker. At avsender identifiserer seg med en individsforkjemper, gjør at Justis- og Beredskapsdepartementets egne verdier også kommer til syne sett ut fra deres samfunnsposisjon og virkeområde.

Når vi sammenligner avsenders identifisering i *Punkt 2* og i pressemeldingen, ser vi en sammenheng mellom avsenderne og sosial posisjon i samfunnet. De velger å argumentere for handlingen på en måte som er i tråd med det ansvarsområdet de har, og de tilpasser seg intendert mottaker gjennom språklige valg. Maktposisjonen de har i kraft av sine sosiale roller kommer til

uttrykk gjennom deontisk modalitet, og gjennom prediksjoner om fremtiden ved bruk av *vil* og kvalifiserende språkhandlinger. I tillegg kommer maktposisjonene til syne når avsenderne gjennom relasjonelle og materielle prosesser fremstiller en verden der det er behov for den handlingen de ønsker innført. Som skrevet innledningsvis i dette delkapittelet, har overordnet avsender makten til å implementere tiltaket og dets handlinger, og dette henger sammen med språkvalgene i tekstene. *Punkt 2* og pressemeldingen er med andre ord et eksempel på et dialektisk forhold mellom avsender (-s posisjon) og tekst.

5.2.3 *Interaksjon – tekstenes sosiale handling*

I en generell beskrivelse i en proposisjon og en pressemelding om en politisk handling er forholdet mellom tekstens form, innhold og intensjon dialektisk. Hypotetisk sett vil det alltid finnes opposisjon til tekster om et politisk budskap. Grunnen er at det hele tiden foregår en hegemonisk og en ideologisk kamp om å definere hva som er sunn fornuft. Situasjonen mellom avsender og mottaker i disse to tekstene er at avsenderne gir informasjon om datalagringsdirektivet, og det impliseres dermed en sosial relasjon der en part vet noe og den andre part blir informert om noe. En sosial relasjon mellom en part som har kunnskap om et emne og en part som tildeles kunnskapen.

Når en handling presenteres som sunn fornuft, er det ofte slik at argumentasjonen vi finner er knyttet til handlingen. I *Punkt 2* og i pressemeldingen finner vi både direkte og indirekte argumentasjon knyttet til *hva- hvorfor* og *hvordan*-aspektet vedrørende innføringen av datalagringsdirektivet. Hver av tekstenes makrohandling er ifølge min analyse konstativ, som jeg slo fast i kapittel 4.2.4.2 og 4.3.4.2. Men siden det ikke alltid er overenstemmelse mellom språklig form og intensjon i tekstene, kan det medføre at andre analytikere kan hevde at tekstenes makrohandlinger er direktive. Bruken av kvalifiserende språkhandlinger i tekstene er også viktig å kommentere, da de vitner om avsendernes forsøk på å skape en virkelighet. Den deontiske modaliteten, som skrevet i kapittel 4.2.3.3 og 4.3.3.3, vitner om at avsenderne ønsker å fremkalle handling hos mottakerne, samtidig som handlingene vurderes gjennom epistemisk modalitet. Denne grovfremstillingen av tekstene peker på at *Punkt 2* og pressemeldingen er en kombinasjon av en deskriptiv, normativ og en argumenterende teksttype. Derimot ser vi med en grundigere inndeling at *Punkt 2* er mer normativ enn pressemeldingen og at pressemeldingen inneholder mer direkte argumentasjon.

Tekstenes posisjon i samfunnet og den sosiale handlingen de realiserer, kan vi skissere etter tekstenes kontekstuelle konfigurasjon der felt, relasjon og mediering inngår (jf. kapittel 2.2.1):

- Felt:** EU-politikk. Et EU-vedtak som regjeringen Stoltenberg IIs Utenriksdepartement og Justis- og Beredskapsdepartement ønsker å få innført i Norge for å bekjempe alvorlig kriminalitet og for å sikre fremtidig samarbeid med EU.
- Relasjon:** Overordnet avsenderne er i maktposisjonen som folkevalgt regjering i periode nummer to med utøvende makt. Primæravsenderne står i en tilsvarende maktposisjon som organ i en folkevalgt regjering. Samtidig er regjeringen avhengig av støtte fra Stortinget og Norges befolkning og må derfor tilpasse seg.
- Mediering:** Det er to skriftlige tekster som utgjør aktiviteten. Språket i tekstene er konstituerende for både *Punkt 2* og pressemeldingen. Tekstene tar for seg *hva- hvorfor- og hvordan-*aspektet vedrørende innføringen av datalagringsdirektivet.

Noe som er interessant og samtidig viktig å påpeke når vi slår fast tekstenes kontekstuelle konfigurasjon, er at de er egne handlinger og språket er konstituerende. Men til tross for dette hadde ikke *Punkt 2* hatt noen funksjon uten EU-direktivet fra 2004, på samme måte som at pressemeldingen ikke hadde hatt noen funksjon uten *Punkt 2* og resten av *Prop. 50 S*. Så til tross for at språket er konstituerende i de to tekstene, har de i tillegg et intertekstuellet forhold til andre tekster som vi må ta i betraktning. *Punkt 2*s og pressemeldingens intertekstualitet er igjen nært knyttet til tekstenes representasjon, hvor fremstilling av ideologi og hegemonisk kamp realiseres, og dette er igjen knyttet til tekstens identifiserende meningstype. Vi ser at tekstenes meningstyper påvirker hverandre gjensidig, som jeg poengterte på forrige side, og de må derfor studeres i sammenheng, slik at vi kan dra linjer mellom dem og deretter til sosial praksis.

Hovedfokuset i denne oppgaven som tidligere slått fast, er å undersøke, reflektere og kommentere hvordan den bakenforliggende ideologien rundt innføringen av datalagringsdirektivet i de to tekstene fremstilles. Det som av den grunn har vært mest interessant i min analyse, har vært å studere forholdet mellom tekstene som representasjon og tekstene som interaksjon. Tekstene

som handling er nemlig fundamentet for den ønskede endringen i samfunnet. For selv om tekstene ikke endrer samfunnet direkte, er *Punkt 2* og resten av *Prop. 50 S* det første offentlige nasjonale leddet i forandringsprosessen innad i politikken, på samme måten som pressemeldingen er det første offentlige leddet utad til pressen.

Tekstenes makrohandlinger er således viktige tendenser å kommentere. Gjennom konstativ makrohandling slår avsenderne fast et bilde av verden og fremstiller det som sunn fornuft. I tillegg viser de seg i stand til å gi prediksjoner om fremtiden og at de kan skape en ny virkelighet med sin politikk gjennom kvalifiserende språkhandlinger.

5.3 Oppsummering, refleksjon og avslutning

Punkt 2 og pressemeldingen er to tekster som informerer om, og argumenterer for, et middel som kan brukes til å bekjempe kriminalitet. Mens *Punkt 2* er en normativ tekst, er pressemeldingen mer deskriptiv, samtidig som den har innslag av replikker. Disse forskjellene påvirker den tekstuelle fremstillingen av innføringen og argumentasjonen rundt. Vedrørende oppgavens hovedspørsmål om hvordan ideologien fremstilles i de to tekstene, har det fremkommet av analysen at tekstene er like på noen punkter, mens ulike på andre. Argumentasjonen rundt tiltakets *hvorfor* blir fremstilt på forskjellige måter, noe som har en sammenheng med hvilket verdensbilde avsender ønsker å presentere, samt forholdet mellom primæravsender og mottaker. Som jeg skrev i 5.1, påvirker meningstypene representasjon, identifikasjon og interaksjon hverandre gjensidig. Tekstene *Punkt 2* og pressemeldingen er handlinger, da de har som mål å overbevise mottakerne om verdensbildet som blir fremstilt, for så å sette det ut i livet. Men for at representasjonen av teksten skal kunne bli ansett som sunn fornuft, altså at tiltaket som presenteres med dets medfølgende handlinger skal bli oppfattet som gjennomførbart og nødvendig, må avsenderens samfunnsposisjon være av en maktrelatert art, noe den faktisk er.

Sett i lys av sine samfunnsposisjoner og tekstenes virkeområde, må avsenderne av begge tekstene uttrykke et maktforhold gjennom leksikalske valg og således stille seg over mottakerne. For det er trolig at avsenderne kunne ha mistet troverdighet dersom de kun hadde uttrykt nærhet og stilt seg på lik linje med mottakerne. Dette ville for øvrig også ha vært et brudd med sjangernormene og normene knyttet til samfunnsposisjonene deres.

Å innføre direktivet vil gradvis medføre en samfunnsendring, og dette påvirker folket. For er det slik at hverken proposisjon eller pressemeldingen fører til en direkte ending i samfunnet, da

proposisjonen om lovforslaget først må godkjennes i Stortinget, og pressemeldingen er en tekst som *informerer*. Men det er i proposisjonen at vi finner *grunnlaget* for den politikken som vil komme til å motvirke den kriminelle eskaleringen i samfunnet. Avsenderen av pressemeldingen har således et ansvar i jobben med å informere pressen om situasjonen, og hvordan situasjonen vil komme til å bli etter innføringen. Her blir pronombruken av *vi* i pressemeldingen viktig: Avsender skaper et inntrykk av nærhet og et fellesskap mellom politikere og mottakere gjennom bruken av *vi* når *hvorfor*-aspektet presenteres. Det blir også fremstilt en holdning om at det er politisk konsensus om å innføre direktivet gjennom bruken av *vi*, men om *vi* referer til regjeringen Stoltenbergs ideologi, eller også til EUs ideologi, kommuniseres ikke. Samtidig kan det være slik at avsender ønsker å skape et bilde av konsensus mellom seg og mottakerne med pronombruken. Men nærheten og felleskapet munner ut i distanse under beskrivelsene av *hvordan*-aspektet ved bruk av deontisk modalitet innbakt i konstative språkhandlinger, da dette vitner om autoritet som således skaper avstand. Denne taktikken er ikke overraskende. Dette er et pedagogisk virkemiddel som vi kjenner igjen fra flere samfunnsareaer: Hvis en ønsker å få folk med seg, er det viktig å skape et fellesskap for deretter å stille krav.

Fokuset på EU-samarbeid og henvisningen til EU i argumentasjonen rundt *hvorfor* i tekstene, viser at Arbeiderpartiets holdning til EU er positiv og at partiet fremdeles arbeider for et samarbeid, slik de også har gjort tidligere. I *Punkt 2* og i pressemeldingen innledes det med å presentere kriminalitet som et problem, og gjennom kvalifiserende språkhandlinger fremstilles det at EU har et *attraktivt* middel som kan brukes mot problemet. EU tildeles således rollen som å være den «reddende storebror». Avsenderne i begge tekstene markerer seg på den ene siden som opplysningsaktører ved at de informerer om en redning fra et økende problem, samtidig som de markerer seg som sosiale aktører med makt til å formidle mottakerne om hva som er nødvendig og viktig å gjøre i og med den situasjonen de presenterer. En slik representasjon av verden og seg selv er nødvendig for å kunne nå målet om å overbevise mottakerne om at ideologien de fremstiller er sunn fornuft. Forskjellen i representasjonen gjør seg hovedsakelig gjeldende i tekstens forklaring på *hvorfor*: Begge tekstene viser til EU, men pressemeldingen presiserer viktigheten av et fremtidig samarbeid, mens dette impliseres i større grad i *Punkt 2*. En annen forskjell som kommer frem, er ordlyden i argumentasjonen rundt *hvorfor*-aspektet: *Punkt 2* varsler om nødvendigheten av å bekjempe *terror*, som til da var et internasjonalt problem, og annen *alvorlig kriminalitet*, mens det i pressemeldingen ikke blir nevnt *terror*, men at det er *alvorlig kriminalitet* som må bekjempes.

Et spørsmål som reiser seg, er om avsendernes motivasjon med innføringen av direktivet er å finne et preventivt tiltak mot kriminalitet, eller om motivasjonen for innføringen i større grad er

tilknyttet Norges rykte i det internasjonale samfunnet med fokus på EU. Som jeg skrev under 5.2, har det skjedd en forandring i internasjonale samfunnet og terror har blitt en del av hverdagen. En frykt for at slike negative impulser vil spre seg til Norge, resulterer i et behov for å kunne ruste seg mot dette, slik det fremgår av argumentasjonen i tekstene. Men på en annen side kan vi undre oss over om Norge hadde følt et behov for å overvåke individers data dersom EU ikke hadde fremstilt det som nødvendig. Dernest kan vi spørre oss selv om kriminaliteten i Norge og det internasjonale samfunnet er slik det presenteres i tekstene, og om det kriminaliteten egentlig kan bekjempes med tiltaket som blir foreslått. Språkføringen til avsenderne tilsier i hvert fall at de ønsker og mener at deres politikk kan komme til å skape et tryggere samfunn, selv om ansvarsforholdet rundt hvordan samfunnet skal bli sikrere, utelates.

Til tross for at Fairclough er kritisk til makt, er det er også viktig å huske på at Norges samfunn nå engang er slik – at ledere har makt, da Norge ikke er et anarkistisk samfunn. Men Norge er også et egalitært samfunn hvis avstand mellom politikere og folket ikke er stor. Sett i kontrast med EU-landet Frankrike, har Norges folk gode muligheter til å nå politikere gjennom forskjellige kanaler for å ytre sine budskap om politikken som blir praktisert eller om politikere. Men at den overordnede avsenderen av tekstene har makt til å iverksette tiltaket, handler også makt om å vise ansvar, og her blir Fairclough sitt syn aktuelt: Når vi sammenstiller bruken av agensløse konstruksjoner med bruken av passive ytringer og nominaliseringer i *Punkt 2s* og i pressemeldingens *hvordan*-del, og ser dette i sammenheng med at *direktivet* tidvis tildeles rollen som aktør, blir det tydelig at svært mange av setningene formidler et utydelig årsaks- og ansvarsforhold, noe som kan ses på som *maktmisbruk*. Men siden *Punkt 2* er en normerende tekst som fremstiller sin ideologi som sunn fornuft gjennom leksikalske valg, og at pressemeldingen er refererende i forhold til *Punkt 2* i tillegg til å være en kanal politikerne bruker til å ytre sine synspunkt, kommer ikke dette «misbruket» klart frem for mottakerne.

Gjennom leksikalske valg fremstiller avsenderne seg som løsningsorienterte: Bruken av de modale hjelpeverbene *skal* og *må* vitner om at avsenderne vet hva som bør gjøres, og bruken av *vil* vitner om avsendernes vurderende holdning. Samtidig forekommer det også at *vil* blir brukt som en temporal funksjon og dette sender ut et signal om at avsenderne har makt til å uttale seg om fremtiden. I tillegg indikerer min tolkning av konstative språkhandlinger at avsenderne har makten til å fortelle mottakerne hvordan verden er, og hvordan den bør bli. Men når modaliteten ses i lys av kombinasjonen med abstrakte verb, nominaliseringer, passive setningskonstruksjoner og manglende kommunisering av ansvarsforhold i tekstene, gir dette effekten av å så tvil om ideologien er sunn fornuft, og om hvor gjennomførbare handlingene som tiltaket fører med seg, faktisk er.

Trekkene som jeg har nevnt her, gir et grunnlag for å vurdere om avsenderne lykkes i å fremstille ideologien sin som sunn fornuft. Den politiske diskursen kjennetegnes av noe av den typen språkbruk vi finner i de to tekstene, spesielt modalitet, nominaliseringer og passive setningskonstruksjoner. Siden tekstene har samme overordnet avsender, har ikke jeg et grunnlag til å uttale meg om Stoltenbergs andre regjering bryter med diskursen som regjering Bondevik II la opp til da de måtte vurdere om de skulle ta stilling til innføringen tilbake i 2004. Bondeviks andre regjering stilte seg positive til innføringen, og til tross for at regjeringene Bondevik II og Stoltenberg II tilhører henholdsvis sentrumspartiene og de røde partiene, er den overordnede ideologien den samme når det kommer til innføringen. Men fremstillingen av verden i diskursen har forandret seg. *Terror* og *alvorlig kriminalitet* har tatt en større del i den politiske hverdagen og i hverdagen til Norges folk. Det metaforiske *verktøy*begrepet som har vært brukt i politikken siden 2001, har fått et nytt behovsområde – å bekjempe terror og øvrig alvorlig kriminalitet. Og på grunn av den stadig økende sikkerhetstrusselen, argumenteres det for at nye midler må tas i bruk. For noen kan middelet bli sett på som en form for kriminalisering av individer hvor det tydelig går frem at samfunnet er i endring, mens andre anser middelet som et nødvendig verktøy som vil bli brukt til å sikre personvernet og bekjempe kriminaliteten, og således skape et sikrere samfunn.

Sammendrag

Masteroppgave i nordisk språkvitenskap, november 2013

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen

Tittel: *Ideologi i ord. En kritisk diskursanalyse av informasjonen fra regjering Stoltenberg II om innføringen av datalagringsdirektivet*

Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan regjeringen Stoltenberg II representerer verden gjennom språket med fokus på fremstillingen av sin ideologi rundt innføringen av datalagringsdirektivet. Tekstene jeg har undersøkt er *Punkt 2* i *Prop. 50 S* utsendt av Utenriksdepartementet, og pressemeldingen *Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet* som er utsendt av Justis- og Beredskapsdepartementet.

Ideologifremstilling gjennom leksikalske valg er nært knyttet til makt og identitet. Det betyr at avsenderens posisjon, tekst som diskurs og tekst som handling utgjør et dialektisk forhold, og må således studeres i forhold til hverandre. Til ideologiperspektivet i tekstene knyttes det tre aspekt: *hva- hvorfor- og hvordan*: Hva blir innført? Hvorfor skal det innføres? Og hvordan? Hovedfokuset mitt i oppgaven ble rettet mot disse aspektene, og hovedspørsmålet mitt var om hvordan den bakenforliggende ideologien rundt innføringen av DLD kom til syne i formidlingen av tekstens kommunikative formål, og om avsender(ene) fremstiller den som sunn fornuft.

For å besvare spørsmålet tok jeg utgangspunkt i metoden kritisk diskursanalyse slik Fairclough beskriver den (2001, 2003, 2012), med Hallidays systemiskfunksjonelle lingvistikk (1994) som et viktig rammeverk. En hypotese var at tekstene ville ha et fokus i argumentasjonen rundt *hva- hvorfor- og hvordan*-aspektet som gjenspeiler relasjonen mellom primæravsender og (intendert) mottaker. I min analyse så denne hypotesen ut til å stemme, og det viste seg spesielt godt der det argumenteres rundt *hvorfor*: I *Punkt 2* argumenteres det for å innføre DLD fordi det kan bidra til å bekjempe *terror*, mens i pressemeldingen for å bekjempe *alvorlig kriminalitet*.

I analysene av modalitet og språkhandlinger fremkom det flere steder at ikke var overenstemmelse mellom språklig form og intensjon. Dette gjorde at jeg ikke kunne snakke om *betydningen* av ytringer uten å også trekke inn *meningen* med dem. Flere steder i tekstene ble det brukt prosessmetaforer og abstrakte verbalkonstruksjoner til å beskrive *hvordan* handlingene som innføringen fører med seg, skulle gjennomføres. Når disse ble kombinert med passive setningskonstruksjoner og / eller nominaliseringer, ble ansvarsforholdet skjult. Disse språklige trekkene bidrar til å så tvil om ideologien som fremstilles er sunn fornuft, og om hvor gjennomførbare handlingene som tiltaket fører med seg, egentlig er. Sett opp mot samfunnskonteksten, kan det også sås tvil om tiltaket egentlig er nødvendig for å kunne bekjempe terror og øvrig kriminalitet, og om det er derfor de egentlig ønsker at DLD skal innføres.

Abstract

Thesis in Nordic Languages, November 2013.

Department of Linguistic, Literary and Aesthetic Studies, University of Bergen

Title: *Ideology in Words. A Critical Discourse Analysis of the Information Issued by the Stoltenberg II Administration*

The purpose of this thesis has been to examine how the Stoltenberg II administration represents the world through language when it comes to their ideology regarding the implementation of the Data Retention Directive (DRD). The texts I have examined are *Punkt 2* in *Prop. 50 S* issued by the Ministry of Foreign Affairs, and the press statement *Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet* issued by the Ministry Justice and Public Security. The analytical framework I used is based on Norman Fairclough's approach to critical discourse analysis (2001, 2003, 2012), and systemic-functional linguistic developed by Michael Halliday (1994). The representation of ideology through lexical choices is closely linked to the three meaning aspects in the texts: The identificational meaning, the representational meaning, and the actional meaning. This means that the position of the sender(s), the texts as discourse and the texts as action have a dialectical relation. And these three meaning aspects are linked to the ideology perspective in the texts: the *what*, the *why* and the *how*: What is being introduced? Why it is being introduced? And how?

My main focus in this thesis has been aimed at explaining these three aspects and how they are presented in the texts. My key question was how the underlying ideology concerning the introduction of the DRD can be exposed through the communicative purpose of the texts, and if this is being presented as common sense. A hypothesis was that the senders of the texts in question would have a focus on their argumentation regarding the *what*-, *why*- and *how*-aspect that would reflect the relationship between the sender and the (intended) receiver(s). As far as my analysis goes this hypothesis can be verified. An example that illustrates this well is regarding the *why*-aspect: In *Punkt 2* it is argued that the DRD will actually combat terror, while in the press statement they put emphasis on fighting serious crime. My analyses of modality and speech acts in the two texts show that linguistic form does not always agree with intention. This made it almost impossible to discuss the signification of a word without also supplying the meaning aspect. The analysis further shows that process metaphors and abstract concrete verbs were several times used to describe the *how*-aspect. When these linguistic features are combined with passives and / or nominalizations, it makes the responsibilities regarding the *how*-aspect unclear. They also contributed to cause doubt to the question of the common sense value of the senders' ideology, although it is presented as common sense, and to what extent the actions described in the *how*-aspect are likely to be followed through. The features caused also doubt regarding the view on the directive's (presented) purpose: It might be that the sender(s) want(s) to initiate the directive for a

different purpose than the one claimed?

Siterte verk

Primærlitteratur:

Punkt 2 i Proposisjon 50 S (2010):

<http://www.regjeringen.no/pages/14711513/PDFS/PRP201020110050000DDDDPDFS.pdf>

Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe kriminalitet (2010):

<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/jd/Nyheter-og-pressemedinger/pressemedinger/2010/viktig-verktoy-for-a-bekjempe-alvorlig-k.html?id=627970>

Internettkilder:

<http://regjeringen.no>

<http://www.sprakrad.no/klarsprak/>

<http://snl.no/ideologi>

<http://www.stortinget.no>

Sekundærlitteratur:

Austin J. L., 1989 [1962]: *How To Do Things With Words*. Oxford: Oxford University Press.

Berge, Kjell Lars, Patrick Coppock og Eva Maagerø, red. 1998: *Å skape mening med språk. En samling artikler av M. A. K. Halliday, R. Hasan og J.R. Martin*. Oslo: LNU/Cappelen.

Bathia, Vijay, K., 1993: *Analysing Genre. Language Use in Professional Settings*. London: Longman.

- Ditlevsen, Marianne Grov, Jan Engberg, Peter Kastberg og Martin Nielsen, 2003: *Sprog på arbejde – kommunikation i faglige tekster*. 1. utgave. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Eggins, Suzanne, 1994: *An introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Printer Publishers.
- Fairclough, Norman, 1992: *Discourse and Social Change* Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman, 1995: *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley.
- Fairclough, Norman, 2001 [1989]: *Language and Power*. New York: Longman Inc.
- Fairclough, Norman, 2003: *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. London og New York: Routledge.
- Fairclough, Norman, 2008: *Kritisk diskursanalyse. En tekstsamling*. Redigert og oversatt av Elisabeth Halskov Jensen. København: Hans Reitzels forlag.
- Fairclough, Norman, 2010 [1995]: *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley
- Fairclough, Norman og Isabella Fairclough, 2012: *Political Discourse Analysis*. New York: Routledge.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo, 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Habermas, Jürgen, 1984: *The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Halliday, Michael A. K., 1994 [1985]: *An Introduction to Functional Grammar*. 2. utgave. London og New York: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. og Matthiessen, C. M., 2004 [1985]: *An Introduction to Functional Grammar*. 3. utgave. London og New York: Edward Arnold.
- Johansen, Sunniva Petersen, 2012: *Semantisk imperialisme? Ein kritisk diskursanalyse av styringsdokument i skuleverket*. Masteroppgave i Nordisk. Universitet i Bergen.
- Jørgensen, Marianne og Lousie Phillips, 2011 [1999]: *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.
- Knain, Erik, 2001: *Naturfagets tause stemme. Diskursanalyse av lærebøker i Natur- og miljøfag*. Oslo: Norsk Sakprosa.

- Lakoff, George og Mark Johnson, 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago og London: The University of Chicago Press.
- Maagerø, Eva 1998: «Hallidays funksjonelle grammatikk» I Berge, Kjell Lars, Coppock, Patrick og Maagerø, Eva, (red.) *Å skape mening med språk. av M. A. K. Halliday, R. Hasan og J. R. Martin*. Oslo: Landslaget for norskundervisning, Cappelen akademisk forlag.
- Maagerø, Eva, 2005: *Språket som mening. Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Searle, John, 1969: *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siljan, Henriette, 2004: *Grammatiske metaforer og metaforisering av grammatikken: En diskusjon om fenomenet og en analyse av språktrekket i fagtekst*. Hovedoppgave i nordisk Universitetet i Bergen.
- Siljan, Henriette, 2010: *Metaforisering, nominalisering og normering. En teoretisk studie av grammatisk metafor og to empiriske undersøkelser av språktrekk i læreboktekster*. Avhandling for graden ph. d., Universitetet i Oslo.
- Skjelbred, Dagrunn, 1999: *Elevenes tekst: et utgangspunkt for skriveopplæring*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) / Cappelen Akademisk Forlag.
- Svennevig, Jan, 2001: *Språklig samhandling. Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) / Cappelen Akademisk Forlag.
- Vagle, Wenche, Margareth Sandvik og Jan Svennevig 1993: *Tekst og kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU)/J. W. Cappelens Forlag.
- Vagle, Wenche, 1995: «Kritisk tekstanalyse». I *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*, av Vagle, Sandvik og Svennevig. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU)/Cappelen Akademisk Forlag.

Vedlegg

Vedlegg 1 Punkt 2 i Proposisjon 50 S

Prop. 50 S (2010–2011)

Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/24/EF om lagring av data fremkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett (datalagringsdirektivet).

2 Generelt om datalagringsdirektivet

1. EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).
2. Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004. I
3. deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir
4. blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data
5. fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon. Et forslag til rådsbeslutning om datalagring
6. ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004. Rådsforslaget ble avvist av
7. Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31
8. og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og
9. innenriksområdet. Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den
10. begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked. Forslaget fra Kommisjonen
11. ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i
12. mars 2006.

13. Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere
14. medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon,
15. med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og
16. rettsforfølging av alvorlig kriminalitet. Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata,
17. lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres. Hensikten er å gi
18. justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.

19. Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres. Det skal lagres en
20. mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid,
21. sted og varighet. Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som
22. fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-
23. tilgang, e-post og bredbåndstelefoni. Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket
24. utstyr som benyttes, skal lagres. I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call
25. attempt). Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.

26. Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk
27. kommunikasjonsnett som skal lagre. Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av
28. oppstillingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har

29. tilgjengelige. Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har
30. tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag. Direktivet inneholder også visse krav til
31. informasjonssikkerhet hos tilbyder.

32. Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål. Dette
33. gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres. Det fremgår av artikkel 4 at
34. det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang
35. til data. Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder. Det fremgår
36. videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til
37. data. Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.

38. Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av
39. datalagringsdirektivet. Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal
40. behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk
41. kommunikasjon. Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for
42. fakturerings- eller kommunikasjonsformål. Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan
43. gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et
44. demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens
45. sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger. Flere
46. medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.

47. Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til
48. 15. mars 2009 for data knyttet til Internett. I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-
49. kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en evaluering
50. av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.
51. Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.

Vedlegg 2: Pressemelding: Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe kriminalitet

Pressemelding, 10.12.2010

Nr.: 148 - 2010

Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet

1. – Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister
2. Knut Storberget. – Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om
3. kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.

4. – Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i
5. en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget. Han understreker at det kun er
6. trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert
7. enkelt tilfelle.

8. Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-
9. avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på
10. det justispolitiske område.

11. – Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser,
12. sier Støre.

13. **Styrket personvern.** Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil
14. stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.

15. For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.
16. Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig
17. grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer. Utlevering
18. av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg –
19. krever en strafferamme på minst fem års fengsel. Data skal bare utleveres dersom retten antar at
20. opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen.

21. – Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet. Lagring av data
22. er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrekkende kriminalitet, for eksempel misbruk av
23. personopplysninger på internett, sier Storberget.

24. **Innhold lagres ikke.** Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av
25. faktureringshensyn. På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette
26. med dette. Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis

27. foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.
28. Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et
29. basestasjonssøk. Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor
30. kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan. Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil
31. derimot ikke bli lagret.
32. **12 måneders lagringstid.** Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske
33. regelverket på linje med Danmark og Finland. Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene
34. som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets
35. mulighet til å oppklare forholdet.
36. Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for
37. ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern
38. samt Justis- og politidepartementet.
39. Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: *Arbeiderpartiet vil implementere*
40. *datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for*
41. *personvernet. Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot*
42. *implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett. SVs og SPs statsråder og*
43. *stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken. Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti*
44. *og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.*
45. [Dissens](#) i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010-2011))
46. [Dissens](#) i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010-2011)).

Vedlegg 3: Oversikt over passivkonstruksjoner og nominaliseringer i Punkt 2 i Prop 50 S

<p>Passive setninger er uthevet med fet type.</p> <p><i>Aktive setninger med passive ledd eller ufullstendige setninger med passivledd er kursivert.</i></p>
<p>EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).</p>
<p>Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.</p>
<p>I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.</p>
<p>Et forslag til rådsbeslutning om datalagring ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.</p>
<p>Rådsforslaget ble avvist av Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.</p>
<p>Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked.</p>
<p>Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.</p>
<p><i>Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølging av alvorlig kriminalitet.</i></p>
<p><i>Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres.</i></p>
<p>Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.</p>
<p><i>Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres.</i></p>
<p>Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet.</p>

<p>Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internetttilgang, e-post og bredbåndstelefoni.</p>
<p>Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres.</p>
<p>I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt).</p>
<p>Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.</p>
<p>Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre.</p>
<p><i>Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av opplistingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har tilgjengelige.</i></p>
<p>Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag.</p>
<p>Direktivet inneholder også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.</p>
<p>Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål.</p>
<p><i>Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.</i></p>
<p>Det fremgår av artikkel 4 at det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data.</p>
<p>Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder.</p>
<p>Det fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data.</p>
<p>Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.</p>
<p>Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet.</p>
<p>Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.</p>
<p>Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.</p>
<p><i>Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger.</i></p>
<p>Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.</p>

Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.

I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en evaluering av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.

Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.

Vedlegg 4: Oversikt over nominaliseringer i Punkt 2 i Prop. 50 S

Nominaliseringer av prosesser er merket med fet type og understrek.

<p>EU vedtok i 2004 en deklarasjon om <u>bekjempelse</u> av terror (Declaration on Combating Terrorism).</p>
<p>Bakgrunnen for denne <u>deklarasjonen</u> var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.</p>
<p>I <u>deklarasjonen</u> blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til <u>etablering</u> av felles regler for <u>lagring</u> av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.</p>
<p>Et forslag til <u>rådsbeslutning</u> om <u>datalagring</u> ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.</p>
<p>Rådsforslaget ble avvist av Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.</p>
<p>Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for <u>datalagring</u> hører hjemme i det indre marked.</p>
<p>Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.</p>
<p>Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for <u>lagring</u> av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for <u>etterforskning</u>, <u>avdekking</u> og <u>rettsforfølging</u> av alvorlig <u>kriminalitet</u>.</p>
<p>Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres.</p>
<p>Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig <u>kriminalitet</u>.</p>

Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres.
Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet.
Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-til-gang, e-post og bredbåndstelefoni.
Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres.
I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt).
Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.
Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre.
Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av opplistingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har tilgjengelige.
Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag.
Direktivet inneholder også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.
Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål.
Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.
Det fremgår av artikkel 4 at det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data.
Lagring stiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder.
Det fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med

<p><u>lagringen</u> og <u>sikkerheten</u> til data.</p>
<p>Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for <u>lagringen</u> eller om kostnader.</p>
<p>Direktiv 2002/58/EF, <u>kommunikasjonsvern</u>direktivet, blir endret som følge av <u>datalagrings</u>direktivet.</p>
<p><u>Kommunikasjonsvern</u>direktivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.</p>
<p>Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.</p>
<p><u>Kommunikasjonsvern</u>direktivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, <u>etterforskning</u>, <u>avdekking</u> og <u>rettsforfølging</u> av kriminelle <u>handlinger</u>.</p>
<p>Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om <u>datalagring</u>.</p>
<p>Fristen for <u>gjennomføring</u> av <u>datalagrings</u>direktivet var 15. september 2007, med en <u>utsettelse</u> til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.</p>
<p>I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en <u>evaluering</u> av <u>gjennomføringen</u> av direktivet og dets <u>innvirkning</u> på økonomiske virksomheter og forbrukere.</p>
<p>Denne <u>evalueringen</u> er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.</p>

Vedlegg 5 Analyse av prosesser i Punkt 2 i Prop 50 S

Prosessene i setningene er markert med fet type innenfor klammer.

Prosesstypene er oppført i kursiv i raden under setningen, mens den eventuelle prosesskategorien er oppført med understrek i kolonnen helt til høyre i raden under selve setningen. Den aktuelle prosessstypen som realiserer prosesskategorien står oppført både i kursiv og med understrek.

Projiserte setninger går over to kolonner og prosessstypen står oppført i raden under hver kolonne, mens prosesskategorien står oppført i kolonnen til høyre.

EU [vedtok] i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).		
<i>Verbal: vedtok</i>		<u>Handling</u>
Bakgrunnen for denne deklarasjonen [var] blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.		
<i>Relasjonell: var</i>		<u>Tilstand</u>
I deklarasjonen [blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket],	og Rådet [blir blant annet bedt om] å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.	
<i>Verbal: blir understreket</i>	<i>Materiell: blir bedt om</i>	<u>Handling</u> <u>Handling</u>
Et forslag til rådsbeslutning om datalagring [ble fremmet] av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.		
<i>Verbal: ble fremmet</i>		<u>Handling</u>
Rådsforslaget [ble avvist] av Europaparlamentet i september 2005, blant		

<p>annet på grunn av at forslaget [var fundert] i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.</p>		
<p><i>Verbal: ble fremmet</i> <i>Verbal: var fundert</i></p>		<i>Handling</i>
<p>Europakommisjonen [fremmet] i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring [hører hjemme] i det indre marked.</p>		
<p><i>Verbal: fremmet</i> <i>Relasjonell: hører hjemme</i></p>		<i>Handling</i>
<p>Forslaget fra Kommisjonen [ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret] på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.</p>		
<p><i>Materiell: ble endret</i></p>		<i>Handling</i>
<p>Det [fremgår] av direktivets artikkel 1 hva som [er] formålet med direktivet, nemlig [å harmonisere] medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt [å sikre] at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og retts-forfølgning av alvorlig kriminalitet.</p>		
<p><i>Verbal: fremgår</i> <i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: å harmonisere</i> <i>Materiell: å sikre</i></p>		<i>Handling</i>
<p>Det [fremgår] videre av artikkelen at det [er] trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som [skal lagres].</p>		
<p><i>Verbal: fremgår</i> <i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: skal lagres</i></p>		<i>Handling</i>

Hensikten [er å gi] justismyndighetene et verktøy for å [avdekke], [etterforske] og [straffeforfølge] alvorlig kriminalitet.		
<i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: å avdekke</i> <i>Materiell: etterforske</i> <i>Materiell: straffeforfølge</i>		<i>Tilstand</i>
Direktivet [legger klare føringer] for hvem som [skal lagre], og hva som [skal lagres].		
<i>Materiell: legger</i> <i>Materiell: skal lagre</i> <i>materiell: skal lagres</i>		<i>Handling</i>
Det [skal lagres] en mengde data som [er nødvendige] for [å spore] og [identifisere] kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet		
<i>Materiell: skal lagres</i> <i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: å spore</i> <i>Materiell: identifisere</i>		<i>Handling</i>
Dette [gjelder] trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som [fremkommer] ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-tilgang, e-post og bredbåndstelefoni		
<i>Relasjonell: gjelder</i> <i>Materiell: fremkommer</i>		<i>Tilstand</i>
Også data som [sier] noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, [skal lagres].		
<i>Verbal: sier</i> <i>Materiell: skal lagres</i>		<i>Handling</i>
I tillegg [skal data knyttet til tapte anrop		

lagres] (unsuccessful call attempt).		
<i>Materiell: skal lagres</i>		<i>Handling</i>
Innholdet i kommunikasjonen [skal ikke lagres].		
<i>Materiell: skal lagres</i>		<i>Handling</i>
Det [er] tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som [skal lagre].		
<i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: skal lagre</i>		<i>Tilstand</i>
Hver enkelt tilbyder [skal lagre] de data som [fremgår] av opplystingen i direktivet, og som [produseres] når de selv [utfører] sin tjeneste,	det [vil si] data de har tilgjengelige.	
<i>Materiell: skal lagre</i> <i>Verbal: fremgår</i> <i>Materiell: produseres</i> <i>Materiell: utfører</i>	<i>Relasjonell: vil si</i>	<i>Handling</i> <i>Tilstand</i>
Tilbyderne [skal ikke etablere] systemer for [å kunne lagre] data som de ikke [har tilgjengelige] ved produksjon av tjenester per i dag.		
<i>Materiell: skal etablere</i> <i>Materiell: å kunne lagre</i> <i>Materiell: har tilgjengelige</i>		<i>Handling</i>
Direktivet [inneholder] også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.		
<i>Relasjonell: inneholder</i>		<i>Tilstand</i>
Direktivet [overlater] til nasjonale myndigheter [å ta nærmere stilling til] flere viktige spørsmål.		

<i>Verbal: overlater</i> <i>Verbal: å ta stilling til</i>		<i>Handling</i>
Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.		
<i>Relasjonell: gjelder</i>		<i>Tilstand</i>
Det [fremgår] av artikkel 4 at det [er] kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler [skal få] tilgang til data.		
<i>Verbal: fremgår</i> <i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: skal få</i>		<i>Handling</i>
Lagringstiden [skal i henhold til direktivet være] mellom 6 og 24 måneder.		
<i>Relasjonell: skal være</i>		<i>Tilstand</i>
Det [fremgår] videre at nasjonale myndigheter [skal utpeke] noen til [å føre tilsyn] med lagringen og sikkerheten til data.		
<i>Verbal: fremgår</i> <i>Materiell: skal utpeke</i> <i>Materiell: å føre tilsyn</i>		<i>Handling</i>
Direktivet [sier] ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.		
<i>Verbal: sier</i>		<i>Handling</i>
Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, [blir endret] som følge av datalagringsdirektivet.		
<i>Materiell: blir endret</i>		<i>Handling</i>
Kommunikasjonsverndirektivet [setter regler for] hvordan ekomsektoren [skal behandle]		

trafikkdata og lokaliseringsdata som [oppstår] i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.		
<i>Materiell: setter regler for</i> <i>Materiell: skal behandle</i> <i>Eksistensiell?: oppstår</i>		<i>Handling</i>
Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger [er nødvendige] for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.		
<i>Materiell: skal slettes</i> <i>Relasjonell: er</i>		<i>Handling</i>
Kommunikasjonsverndirektivet [åpner for] at det [kan gjøres unntak] fra denne regelen dersom det [er nødvendig] og forholdsmessig [å gjøre det] i et demokratisk samfunn, med det formål [å sikre] offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger.		
<i>Materiell: åpner for</i> <i>Materiell: kan gjøres unntak</i> <i>Relasjonell: er</i> <i>Materiell: å gjøre</i> <i>Materiell: å sikre</i>		<i>Handling</i>
Flere medlemsstater [hadde med grunnlag i dette innført] regler om datalagring.		
<i>Materiell: hadde innført</i>		<i>Handling</i>
Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet [var] 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.		
<i>Relasjonell: var</i>		<i>Tilstand</i>
I henhold til artikkel 14 i direktivet [skal EU-		

kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem] for Europaparlamentet og Rådet en evaluering av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.		
<i>Materiell: skal legge frem</i>		<i>Handling</i>
Denne evalueringen [er forsinket],	og det [er ikke kjent] hva konklusjonene i rapporten vil være.	
<i>Relasjonell: er</i>	<i>Relasjonell: er kjent</i>	<i>Tilstand</i> <i>Tilstand</i>

Prosesstype	Antall
Materielle prosesser	39
Relasjonelle prosesser	18
Verbale prosesser	15
Eksistensielle prosesser	1
Mentale prosesser	0
Atferdsprosesser	0
Totalt	73

Prosesskategori	Antall
Handling	22
Tilstand	15
Hendelse	0

Vedlegg 6: Analyse av modalitet i Punkt 2 i Prop 50 S

Setning	Modalitet
EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).	
Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.	
I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.	Deontisk, sterk Deontisk, sterk
Et forslag til rådsbeslutning om datalagring ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.	
Rådsforslaget ble avvist av Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.	
Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked.	
Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.	
Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølging av alvorlig kriminalitet.	
Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres.	Deontisk, sterk
Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke,	

etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.	
Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres.	Deontisk, sterk Deontisk, sterk
Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet.	Deontisk, sterk
Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-tilgang, e-post og bredbåndstelefoni.	
Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres.	Deontisk, sterk
I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt).	Deontisk, sterk
Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.	Deontisk, sterk
Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre.	Deontisk, sterk
Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av opplistingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har tilgjengelige.	Deontisk, sterk
Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag.	Deontisk, sterk
Direktivet inneholder også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.	
Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål.	

<p>Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.</p>	
<p>Det fremgår av artikkel 4 at det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data.</p>	Deontisk, sterk
<p>Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder.</p>	Deontisk, sterk
<p>Det fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data.</p>	Deontisk, sterk
<p>Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.</p>	
<p>Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet.</p>	
<p>Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.</p>	Deontisk, sterk
<p>Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.</p>	Deontisk, sterk
<p>Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølging av kriminelle handlinger.</p>	Epistemisk, svak
<p>Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.</p>	
<p>Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.</p>	
<p>I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en</p>	Deontisk, sterk

evaluering av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.	
Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.	

Vedlegg 7: Oversikt over eksplisitte relasjonskoblinger i Punkt 2 i Prop. 50 S

Eksplisitte relasjonskoblinger er markert med fet type	
EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).	
Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.	
I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.	Additiv kobling
Et forslag til rådsbeslutning om datalagring ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.	
Rådsforslaget ble avvist av Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.	
Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked.	
Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.	Additiv kobling
Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølging av alvorlig kriminalitet.	
Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres.	
Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.	

Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres.	
Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet.	
Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-til-gang, e-post og bredbåndstelefoni.	
Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres.	Additiv kobling
I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt).	Additiv kobling
Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.	
Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre.	
Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av oppstillingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har tilgjengelige.	
Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag.	
Direktivet inneholder også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.	
Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål.	
Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.	
Det fremgår av artikkel 4 at det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data.	

Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder.	
Det fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data.	
Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.	
Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet.	
Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.	
Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.	
Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger.	
Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.	
Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.	
I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en evaluering av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.	
Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.	Additiv kobling

Vedlegg 8: Oversikt over språkhandlinger i Punkt 2

EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).	Konstativ
Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004.	Konstativ
I deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon.	Konstativ
Et forslag til rådsbeslutning om datalagring ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004.	Konstativ
Rådsforslaget ble avvist av Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 31 og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og innenriksområdet.	Konstativ
Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked.	Konstativ
Forslaget fra Kommisjonen ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i mars 2006.	Konstativ
Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon, med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av alvorlig kriminalitet.	Konstativ
Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres.	Konstativ
Hensikten er å gi justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.	Konstativ

Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres.	Konstativ
Det skal lagres en mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid, sted og varighet.	Konstativ / Direktiv
Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-til-gang, e-post og bredbåndstelefoni.	Konstativ
Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket utstyr som benyttes, skal lagres.	Konstativ / Direktiv
I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call attempt).	Konstativ / Direktiv
Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.	Konstativ / Direktiv
Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett som skal lagre.	Konstativ / Direktiv
Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av oppstillingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har tilgjengelige.	Konstativ / Direktiv
Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne lagre data som de ikke har tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag.	Konstativ / Direktiv
Direktivet inneholder også visse krav til informasjonssikkerhet hos tilbyder.	Konstativ
Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål.	Konstativ
Dette gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres.	Konstativ
Det fremgår av artikkel 4 at det er kompetente myndigheter som i særlige	Konstativ

saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang til data.	
Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder.	Konstativ / Direktiv
Det fremgår videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til data.	Konstativ / Direktiv
Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.	Konstativ
Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av datalagringsdirektivet.	Kvalifiserende
Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk kommunikasjon.	Konstativ
Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for fakturerings- eller kommunikasjonsformål.	Konstativ / Direktiv
Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger.	Konstativ (Kommissiv)
Flere medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.	Konstativ
Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til 15. mars 2009 for data knyttet til Internett.	Konstativ
I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en evaluering av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.	Konstativ
Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.	Konstativ

Vedlegg 9: Oversikt over passivkonstruksjoner i pressemeldingen

Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet
– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget.
– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.
– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget.
<i>Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.</i>
Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.
– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.
Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.
For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.
Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, <i>og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer.</i>
Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel.
Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av

vesentlig betydning for etterforskningen.
– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet.
Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrekkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget.
Innhold lagres ikke.
Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn.
På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette.
Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.
Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjonsøk.
Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan.
Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil derimot ikke bli lagret.
Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.
Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets mulighet til å oppklare forholdet.
Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet.

Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet.

Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.

SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken.

Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.

Vedlegg 10: Oversikt over nominaliseringer i pressemeldingen

<p><u>Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe <u>kriminalitet</u></u></p>
<p>– Vi ønsker å bekjempe alvorlig <u>kriminalitet</u> samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget.</p>
<p>– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske <u>samarbeidet</u> om <u>kriminalitetsbekjempelse</u>, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.</p>
<p>– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske <u>utviklingen</u> går raskt, sier Storberget.</p>
<p>Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.</p>
<p>Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få <u>betydning</u> for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.</p>
<p>– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.</p>
<p>Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge <u>lagringsløsning</u>, og det vil stilles strenge krav til <u>informasjonssikkerhet</u> og <u>sletting</u>.</p>
<p>For å styrke personvernet skjerpes reglene for <u>utlevering</u> av data til politi og påtalemyndighet betydelig.</p>
<p><u>Utlevering</u> av data skal etter hovedregelen skje etter rettens <u>kjennelse</u>, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar <u>handling</u> som kan straffes med fengsel i fire år eller mer.</p>
<p><u>Utlevering</u> av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer</p>

<p>befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel.</p>
<p>Data skal bare utleveres dersom retten antar at <u>opplysningene</u> vil være av vesentlig <u>betydning</u> for <u>etterforskningen</u>.</p>
<p>– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på <u>bekostning</u> av <u>personvernet</u>.</p>
<p><u>Lagring</u> av data er også en <u>forutsetning</u> for å bekjempe personvernkrenkende <u>kriminalitet</u>, for eksempel <u>misbruk</u> av person<u>opplysninger</u> på internett, sier Storberget.</p>
<p>Innhold lagres ikke.</p>
<p>Hittil har det vært slik at teletilbydere lagrer kunders trafikkdata av <u>fakturerings</u>shensyn.</p>
<p>På grunn av den teknologiske <u>utviklingen</u> er det ikke sikkert tilbydere vil fortsette med dette.</p>
<p>Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor <u>lagrings</u>plikt, lenger <u>lagring</u>stid og <u>lagring</u> av flere data enn i dag.</p>
<p><u>Lagrings</u>plikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjon<u>søk</u>.</p>
<p>Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan.</p>
<p><u>Innholdet</u> i den elektroniske <u>kommunikasjonen</u> vil derimot ikke bli lagret.</p>
<p><u>Lagring</u>stiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.</p>
<p>Særlig i forhold til de alvorligste straffbare <u>handlingene</u> som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor <u>betydning</u> for politiets <u>mulighet</u> til å oppklare</p>

forholdet.

Lov**forslaget** er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for **personvern** samt Justis- og politidepartementet.

Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: *Arbeiderpartiet vil implementere **datalagringsdirektivet** forutsatt at det i **utredningen** ikke framkommer klare negative konsekvenser for **personvernet**.*

*Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av **personvernmessige** hensyn gå mot **implementering** av EUs **datalagringsdirektiv** i norsk rett.*

SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken.

Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.

[Dissens](#) i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010-2011))

[Dissens](#) i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010-2011)).

Vedlegg 11: Analyse av prosesstyper og -kategorier i pressemeldingen

Prosessene i setningene er markert med fet type innenfor klammer.

Prosesstypene er oppført i kursiv i raden under setningen, mens den eventuelle prosesskategorien er oppført med understrek i kolonnen helt til høyre i raden under selve setningen. Den aktuelle prosesstypen som realiserer prosesskategorien står oppført både i kursiv og med understrek.

Projiserte setninger går over to kolonner og prosesstypen står oppført i raden under hver kolonne, mens prosesskategorien står oppført i kolonnen til høyre.

Tittelen til pressemeldingen er ikke en fullstendig helsetning så den utgjør ikke en prosesskategori.

Tittel	Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for [å bekjempe] alvorlig kriminalitet		
	<i>materiell: å bekjempe</i>		
1	– Vi [ønsker] [å bekjempe] alvorlig kriminalitet samtidig som vi [styrker] personvernet,	[sier] justisminister Knut Storberget.	
	<i>mental: ønsker</i> <i>materiell: å bekjempe</i> <i>materiell: styrker</i>	<i>verbal: sier</i>	<u>Handling</u>
2	– Det [er] i Norges interesse [å delta] i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse,	[sier] utenriksminister Jonas Gahr Støre	:
	<i>relasjonell: er</i> <i>materiell: å delta</i>	<i>verbal: sier</i>	<u>Tilstand</u> <u>Handling</u>
3	– Datalagringsdirektivet [vil sikre] at politiet fortsatt [har verktøy] for [å bekjempe] alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt,	[sier] Storberget.	
	<i>verbal: vil sikre</i> <i>relasjonell: har verktøy</i> <i>materiell: å bekjempe</i>		<u>Handling</u>

		<i>verbal: sier</i>	<i>Handling</i>
4	Han [understreker] at det kun [er] trafikkdata og ikke innhold som [skal lagres] og at domstolene [vil avgjøre] tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.		
	<i>verbal: understreker</i> <i>relasjonell: er</i> <i>materiell: skal lagres</i> <i>verbal: vil avgjøre</i>		<i>Handling</i>
5	Datalagringsdirektivet [er] en del av regelverket for EUs indre marked som vi [er] tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet [peker] også utover EØS-avtalen og [vil få betydning] for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.		
	<i>relasjonell: er</i> <i>relasjonell: er</i> <i>verbal: peker</i> <i>materiell: vil få betydning</i>		<i>Tilstand</i>
6	– Ved [å gjennomføre] EUs datalagringsdirektiv i norsk rett [ivaretar] vi viktige internasjonale forpliktelser,	[sier] Støre.	
	<i>materiell: å gjennomføre</i> <i>materiell: ivaretar</i>	<i>verbal: sier</i>	<i>Handling</i> <i>Handling</i>
7	Det [vil være] opp til hver enkelt teletilbyder [å velge] lagringsløsning,	og det [vil stilles] strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.	
	<i>relasjonell: vil være</i> <i>materiell: å velge</i>	<i>materiell: vil stilles</i>	<i>Tilstand</i> <i>Handling</i>
8	For [å styrke] personvernet [skjerpes] reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.		
	<i>materiell: å styrke</i> <i>materiell: skjerpes</i>		<i>Handling</i>

9	<p>Utlevering av data [skal etter hovedregelen skje] etter rettens kjennelse,</p>	<p>og det [må foreligge] skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som [kan straffes] med fengsel i fire år eller mer.</p>	
	<p><i>materiell: skal skje</i></p>	<p><i>eksistensiell: må foreligge</i> <i>materiell: kan straffes</i></p>	<p><u>Handling</u> <u>Tilstand</u></p>
10	<p>Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som [sier] noe om hvor den som [kommuniserer] befinner seg – [krever] en strafferamme på minst fem års fengsel.</p>		
	<p><i>verbal: sier</i> <i>verbal: kommuniserer</i> <i>materiell: krever</i></p>		<p><u>Handling</u></p>
11	<p>Data [skal bare utleveres] dersom retten [antar] at opplysningene [vil være] av vesentlig betydning for etterforskningen.</p>		
	<p><i>materiell: skal utleveres</i> <i>mental: antar</i> <i>relasjonell: vil være</i></p>		<p><u>Handling</u></p>
12	<p>– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet [skal ikke gå på bekostning] av personvernet.</p>		
	<p><i>materiell: skal ikke gå</i></p>		<p><u>Handling</u></p>
13	<p>Lagring av data [er] også en forutsetning for [å bekjempe] personvernkrekkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett,</p>	<p>[sier] Storberget.</p>	
	<p><i>relasjonell: er</i> <i>materiell: å bekjempe</i></p>	<p><i>verbal: sier</i></p>	<p><u>Tilstand</u> <u>Handling</u></p>
14			

	Innhold [lagres] ikke.		
	<i>Materiell: lagres</i>		<u>Handling</u>
15	Hittil [har det vært] slik at teletilbyderne [lagrer] kunders trafikkdata av faktureringshensyn.		
	<i>relasjonell: har det vært</i> <i>materiell: lagrer</i>		<u>Tilstand</u>
16	På grunn av den teknologiske utviklingen [er] det ikke sikkert tilbyderne [vil fortsette] med dette.		
	<i>relasjonell: er</i> <i>materiell: vil fortsette</i>		<u>Tilstand</u>
17	Trafikkdata [er] et viktig verktøy for [å oppklare] kriminalitet,	og for fortsatt [å kunne sikre] bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.	
	<i>relasjonell: er</i> <i>materiell: å oppklare</i>	<i>materiell: å kunne sikre</i>	<u>Tilstand</u> <u>Handling</u>
18	Lagringsplikten [omfatter] bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til [å få gjennomført] et basestasjonssøk.		
	<i>relasjonell: omfatter</i> <i>materiell: å få gjennomført</i>		<u>Tilstand</u>
19	Disse dataene [kan si] noe om hvem som [har kommunisert] med hvem, hvor kommunikasjonen [har funnet sted], når og hvordan.		
	<i>verbal: kan si</i> <i>verbal: har kommunisert</i> <i>eksistensiell: har funnet sted</i>		<u>Handling</u>

20	Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen [vil derimot ikke bli lagret].		
	<i>materiell: vil bli lagret</i>		<u>Handling</u>
21	Lagringstiden [er foreslått] satt til 12 måneder, noe som [bringer] det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.		
	<i>verbal: er foreslått materiell: bringer</i>		<u>Handling</u> <u>?</u>
22	Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, [har det vist seg] at data som [ligger] såpass langt tilbake i tid [er] av stor betydning for politiets mulighet til [å opplære] forholdet.		
	<i>materiell: har vist seg relasjonell: ligger relasjonell: er materiell: å opplære</i>		<u>Handling</u>
23	Lovforslaget [er blitt utarbeidet] i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som [har ansvaret] for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet.		
	<i>materiell: er blitt utarbeidet materiell: har ansvaret</i>		<u>Handling</u>
24	Det [fremgår] i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: Arbeiderpartiet [vil implementere] datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke [framkommer] klare negative konsekvenser for personvernet.		

	<i>verbal: fremgår</i> <i>materiell: vil implementere</i> <i>verbal: framkommer</i>		<i>Handling</i>
25	Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet [vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering] av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.		
	<i>materiell: vil gå</i>		<i>Handling</i>
26	SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter [stilles fritt] i denne saken.		
	<i>materiell: stilles fritt</i>		<i>Handling</i>
27	Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet [har tatt dissens] i statsråd.		
	<i>verbal: har tatt dissens</i>		<i>Handling</i>

Prosess	Forekomst
Materiell	34
Verbal	17
Relasjonell	14
Mental	2
Eksistensielle	2
Atferdsprosess	0
Totalt	69

Handling	24
Tilstand	9
Hendelse	0

Vedlegg 12: *Analyse av modalitet i pressemeldingen*

Ord som uttrykker modalitet er uthevet med fet skrift. Til høyre er typen og graden av modalitet oppført.

	Modalitet
Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet	
– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget.	Deontisk, sterk
– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.	
– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget.	Epistemisk, sterk / Temporal funksjon
Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.	
Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.	Epistemisk sterk / Temporal funksjon
– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.	
Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.	
For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.	

<p>Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer.</p>	<p>Deontisk, sterk</p> <p>Deontisk, sterk</p> <p>Epistemisk, svak</p>
<p>Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel.</p>	
<p>Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen.</p>	<p>Deontisk, sterk</p>
<p>– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet.</p>	<p>Deontisk, sterk</p>
<p>Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrenkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget.</p>	
<p>Innhold lagres ikke.</p>	
<p>Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn.</p>	
<p>På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette.</p>	<p>Deontisk, sterk /</p> <p>Temporal funksjon</p>
<p>Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.</p>	
<p>Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjonssøk.</p>	

Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan.	Epistemisk, svak
Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil derimot ikke bli lagret.	
Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.	
Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets mulighet til å oppklare forholdet.	
Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet.	
Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet.	Deontisk, sterk / Temporal funksjon
Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.	Deontisk, sterk
SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken.	
Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.	

Vedlegg 13: Oversikt over eksplisitte relasjonskoblinger i pressemeldingen

Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe kriminalitet	
– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget.	
– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.	
– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget.	
Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.	
Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.	
– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.	
Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.	
For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.	

Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer.	
Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel.	
Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen.	
– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet.	
Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrenkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget.	
Innhold lagres ikke.	
Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn.	
På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette.	Kausal kobling
Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.	
Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjonssøk.	

Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan.	
Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil derimot ikke bli lagret.	
Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.	
Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets mulighet til å oppklare forholdet.	
Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet.	
Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: <i>Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet.</i>	
<i>Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.</i>	
SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken.	
Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.	
Dissens i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010-2011))	
Dissens i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010-2011)).	

Vedlegg 14: Analyse av språkhandlinger i pressemeldingen

Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe kriminalitet	
– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget.	Kommissiv
– Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.	Kommissiv
– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget.	Kvalifisering
Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.	Konstativ
Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.	Konstativ
– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.	Kvalifisering
Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.	Kommissiv
For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig.	Konstativ
Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer.	Konstativ
Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel.	Konstativ

Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen.	Konstativ
– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet.	Kommissiv
Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkrekkende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget.	Konstativ
Innhold lagres ikke.	Konstativ
Hittil har det vært slik at teletilbydere lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn.	Konstativ
På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette.	Konstativ
Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag.	Konstativ
Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjonssøk.	Konstativ
Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan.	Konstativ
Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil derimot ikke bli lagret.	Konstativ
Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland.	Konstativ
Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets mulighet til å oppklare forholdet.	Konstativ
Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt	Konstativ

Justis- og politidepartementet.	
Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: <i>Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet.</i>	Konstativ
<i>Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.</i>	Konstativ
SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken.	Konstativ
Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.	Konstativ
Dissens i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010-2011))	Konstativ
Dissens i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010-2011)).	Konstativ

Vedlegg 15: Temainndeling i Punkt 2

<p>Prop. 50 S (2010–2011)</p> <p>Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/24/EF om lagring av data fremkommet ved bruk av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk kommunikasjonsnett (datalagringsdirektivet).</p> <p>2 Generelt om datalagringsdirektivet</p> <ol style="list-style-type: none">1. EU vedtok i 2004 en deklarasjon om bekjempelse av terror (Declaration on Combating Terrorism).2. Bakgrunnen for denne deklarasjonen var blant annet terrorangrepene i Madrid i mars 2004. I3. deklarasjonen blir behovet for felles virkemidler for å bekjempe terror understreket, og Rådet blir4. blant annet bedt om å komme med forslag til etablering av felles regler for lagring av data5. fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon. Et forslag til rådsbeslutning om datalagring6. ble fremmet av Sverige, Storbritannia, Frankrike og Irland i april 2004. Rådsforslaget ble avvist av7. Europaparlamentet i september 2005, blant annet på grunn av at forslaget var fundert i artikkel 318. og 34 i EU-traktaten, under den såkalte «tredje søyle», som omhandler samarbeid på justis- og9. innenriksområdet. Europakommisjonen fremmet i september 2005 et forslag til direktiv med den10. begrunnelse at regler for datalagring hører hjemme i det indre marked. Forslaget fra Kommisjonen11. ble etter forhandlinger med Parlamentet og Rådet endret på enkelte områder, og endelig vedtatt i12. mars 2006.	<p>Hva og hvorfor: Linje 1 – 18.</p>
--	--

13. Det fremgår av direktivets artikkel 1 hva som er formålet med direktivet, nemlig å harmonisere
14. medlemsstatenes regler for lagring av data fremkommet ved bruk av elektronisk kommunikasjon,
15. med den hensikt å sikre at disse dataene er tilgjengelige for etterforskning, avdekking og
16. rettsforfølging av alvorlig kriminalitet. Det fremgår videre av artikkelen at det er trafikkdata,
17. lokaliseringsdata og abonnements- og brukerdata som skal lagres. Hensikten er å gi
18. justismyndighetene et verktøy for å avdekke, etterforske og straffeforfølge alvorlig kriminalitet.

19. Direktivet legger klare føringer for hvem som skal lagre, og hva som skal lagres. Det skal lagres en
20. mengde data som er nødvendige for å spore og identifisere kilder til en kommunikasjon, dato, tid,
21. sted og varighet. Dette gjelder trafikkdata, lokaliseringsdata og abonnements-/brukerdata som
22. fremkommer ved bruk av elektronisk kommunikasjon som fasttelefoni, mobiltelefoni, Internett-
23. tilgang, e-post og bredbåndstelefoni. Også data som sier noe om type kommunikasjon og hvilket
24. utstyr som benyttes, skal lagres. I tillegg skal data knyttet til tapte anrop lagres (unsuccessful call
25. attempt). Innholdet i kommunikasjonen skal ikke lagres.

26. Det er tilbyder av offentlig elektronisk kommunikasjonstjeneste eller offentlig elektronisk
27. kommunikasjonsnett som skal lagre. Hver enkelt tilbyder skal lagre de data som fremgår av
28. oppstillingen i direktivet, og som produseres når de selv utfører sin tjeneste, det vil si data de har
29. tilgjengelige. Tilbyderne skal ikke etablere systemer for å kunne

Hvordan:

Linje 19 – 45

<p>lagre data som de ikke har</p> <p>30. tilgjengelige ved produksjon av tjenester per i dag. Direktivet inneholder også visse krav til</p> <p>31. informasjonssikkerhet hos tilbyder.</p> <p>32. Direktivet overlater til nasjonale myndigheter å ta nærmere stilling til flere viktige spørsmål. Dette</p> <p>33. gjelder bl.a. spørsmålet om tilgang til og utlevering av data som lagres. Det fremgår av artikkel 4 at</p> <p>34. det er kompetente myndigheter som i særlige saker og i henhold til nasjonale regler skal få tilgang</p> <p>35. til data. Lagringstiden skal i henhold til direktivet være mellom 6 og 24 måneder. Det fremgår</p> <p>36. videre at nasjonale myndigheter skal utpeke noen til å føre tilsyn med lagringen og sikkerheten til</p> <p>37. data. Direktivet sier ikke noe om valg av teknologi for lagringen eller om kostnader.</p> <p>38. Direktiv 2002/58/EF, kommunikasjonsverndirektivet, blir endret som følge av</p> <p>39. datalagringsdirektivet. Kommunikasjonsverndirektivet setter regler for hvordan ekomsektoren skal</p> <p>40. behandle trafikkdata og lokaliseringsdata som oppstår i forbindelse med produksjon av elektronisk</p> <p>41. kommunikasjon. Slike data skal slettes eller anonymiseres når de ikke lenger er nødvendige for</p> <p>42. fakturerings- eller kommunikasjonsformål. Kommunikasjonsverndirektivet åpner for at det kan</p> <p>43. gjøres unntak fra denne regelen dersom det er nødvendig og forholdsmessig å gjøre det i et</p> <p>44. demokratisk samfunn, med det formål å sikre offentlige formål som for eksempel nasjonens</p> <p>45. sikkerhet, forsvar, etterforskning, avdekking og rettsforfølgning av kriminelle handlinger. Flere</p> <p>46. medlemsstater hadde med grunnlag i dette innført regler om datalagring.</p> <p>47. Fristen for gjennomføring av datalagringsdirektivet var 15. september 2007, med en utsettelse til</p> <p>48. 15. mars 2009 for data knyttet til Internett. I henhold til artikkel 14 i direktivet skal EU-</p> <p>49. kommisjonen innen 15. september 2010 legge frem for Europaparlamentet og Rådet en evaluering</p> <p>50. av gjennomføringen av direktivet og dets innvirkning på økonomiske virksomheter og forbrukere.</p> <p>51. Denne evalueringen er forsinket, og det er ikke kjent hva konklusjonene i rapporten vil være.</p>	<p>Evaluering: Linje 45 – 51</p>
---	--------------------------------------

Vedlegg 16: Temainndeling i pressemeldingen

<p>Pressemelding, 10.12.2010 Nr.: 148 - 2010 Lovforslag om datalagringsdirektivet: Viktig verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet</p> <p>– Vi ønsker å bekjempe alvorlig kriminalitet samtidig som vi styrker personvernet, sier justisminister Knut Storberget. – Det er i Norges interesse å delta i det europeiske samarbeidet om kriminalitetsbekjempelse, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.</p> <p>– Datalagringsdirektivet vil sikre at politiet fortsatt har verktøy for å bekjempe alvorlig kriminalitet i en tid der den teknologiske utviklingen går raskt, sier Storberget. Han understreker at det kun er trafikkdata og ikke innhold som skal lagres og at domstolene vil avgjøre tilgang til trafikkdata i hvert enkelt tilfelle.</p> <p>Datalagringsdirektivet er en del av regelverket for EUs indre marked som vi er tilknyttet gjennom EØS-avtalen, men direktivet peker også utover EØS-avtalen og vil få betydning for vårt samarbeid med EU på det justispolitiske område.</p> <p>– Ved å gjennomføre EUs datalagringsdirektiv i norsk rett ivaretar vi viktige internasjonale forpliktelser, sier Støre.</p> <p>Styrket personvern. Det vil være opp til hver enkelt teletilbyder å velge lagringsløsning, og det vil stilles strenge krav til informasjonssikkerhet og sletting.</p> <p>For å styrke personvernet skjerpes reglene for utlevering av data til politi og påtalemyndighet betydelig. Utlevering av data skal etter hovedregelen skje etter rettens kjennelse, og det må foreligge skjellig grunn til mistanke om en</p>	<p>Hvorfor</p> <p>Hva og hvorfor</p> <p>Hvorfor</p> <p>Hvorfor</p> <p>Hvordan</p>
--	---

<p>straffbar handling som kan straffes med fengsel i fire år eller mer. Utlevering av data etter basestasjonssøk – data som sier noe om hvor den som kommuniserer befinner seg – krever en strafferamme på minst fem års fengsel. Data skal bare utleveres dersom retten antar at opplysningene vil være av vesentlig betydning for etterforskningen.</p> <p>– Politiets innsats mot alvorlig kriminalitet skal ikke gå på bekostning av personvernet. Lagring av data er også en forutsetning for å bekjempe personvernkretnende kriminalitet, for eksempel misbruk av personopplysninger på internett, sier Storberget.</p>	<p>Hvordan</p>
<p>Innhold lagres ikke. Hittil har det vært slik at teletilbyderne lagrer kunders trafikkdata av faktureringshensyn. På grunn av den teknologiske utviklingen er det ikke sikkert tilbyderne vil fortsette med dette. Trafikkdata er et viktig verktøy for å oppklare kriminalitet, og for fortsatt å kunne sikre bevis foreslås det derfor lagringsplikt, lenger lagringstid og lagring av flere data enn i dag. Lagringsplikten omfatter bruker- og abonnementsdata, trafikkdata og adgangen til å få gjennomført et basestasjonssøk. Disse dataene kan si noe om hvem som har kommunisert med hvem, hvor kommunikasjonen har funnet sted, når og hvordan. Innholdet i den elektroniske kommunikasjonen vil derimot ikke bli lagret.</p>	<p>Hvordan</p>
<p>12 måneders lagringstid. Lagringstiden er foreslått satt til 12 måneder, noe som bringer det norske regelverket på linje med Danmark og Finland. Særlig i forhold til de alvorligste straffbare handlingene som drap, har det vist seg at data som ligger såpass langt tilbake i tid er av stor betydning for politiets mulighet til å oppklare forholdet.</p>	<p>Hvordan</p>
<p>Lovforslaget er blitt utarbeidet i fellesskap mellom Samferdselsdepartementet som har ansvaret for ekom-sektoren, Fornyings- og administrasjonsdepartementet med et særskilt ansvar for personvern samt Justis- og politidepartementet.</p>	<p>Historie</p>

<p>Det fremgår i Soria Moria-erklæringen for 2009-2013 at: <i>Arbeiderpartiet vil implementere datalagringsdirektivet forutsatt at det i utredningen ikke framkommer klare negative konsekvenser for personvernet. Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil av personvernmessige hensyn gå mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk rett. SVs og SPs statsråder og stortingsrepresentanter stilles fritt i denne saken. Regjeringens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet har tatt dissens i statsråd.</i></p> <p>Dissens i Justisdepartementets proposisjon (prop. 49 L (2010-2011))</p> <p>Dissens i Utenriksdepartementets proposisjon (prop. 50 S (2010-2011)).</p>	<p>Kommentar</p>
---	------------------